

Jouni Virtanen

Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Pro Gradu-tutkielma

Myytti Aavikon Ketusta

- Joseph Goebbelsin näkemyksiä Erwin Rommelista ja tämän arvosta propagandan kannalta vuosina 1941-1942

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historian ja etnologian
Tekijä – Author Jouni Virtanen	
Työn nimi – Title Myytti Aavikon ketusta – Joseph Goebbelsin näkemyksiä Erwin Rommelista ja tämän arvosta propagandan kannalta vuosina 1941-1942.	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year 2005	Sivumäärä – Number of pages
Tiivistelmä – Abstract <p>Erwin Rommelia pidetään yhtenä kaikkien aikojen taitavimmista sotapäälliköistä. Hän oli kuitenkin muutakin kuin taitava sotilas: hän oli sankari sekä Saksassa että muualla maailmassa. Rommelin sankaristatukseen kohoaminen ei ollut minkään yksittäisen tahon ansiota, vaan asiaan vaikuttivat niin natsien, kuin liittoutuneiden harjoittama propaganda.</p> <p>Tässä työssä tarkastelen Joseph Goebbelsin näkemyksiä Erwin Rommelista ja tämän arvosta propagandan kannalta käyttäen apuna Goebbelsin henkilökohtaisia päiväkirjoja sekä propagandaministeriön ministerikonferenssin kokouspöytäkirjoja. Käsittelen työssäni myös Rommelin sankarimyyttiä. Mitkä tekijät Goebbelsin mukaan vaikuttivat Rommelin sankarimyytin syntyyn ja miten propagandaministeri itse vaikutti asiaan? Aiheesta johtuen käsittelen työssäni myös Goebbelsin näkemyksiä Pohjois-Afrikan sota-äytämön propaganda-arvosta. Lisäksi tarkastelen sitä, kuinka brittien ja yhdysvaltalaisen Rommel-propaganda vaikutti Goebbelsin uutispolitiikkaan ja Rommel-myytin syntyyn.</p> <p>Työssäni päädyin seuraavanlaisiin tuloksiin: Goebbelsin taholla Rommelin kansallissankariksi nostamiseen vaikutti tarve popularisoida ja tehdä suosituksi armeijaa ja käynnissä olevaa sotaa nostamalla julkisuuteen menestyksekkäitä armeijan sotilaita. Rommel siis päätyi osaksi tätä Wehrmachtin popularisoimisprojektia. Hänestä tuli Goebbelsin pitkään etsimä maavoimien sankari. Mahdollisesti myös Saksan kansan keskuudessa vallinnut italialaisvastainen mieliala on vaikuttanut asiaan. Goebbelsin päätös nostaa Rommel kansallissankariksi oli myös reagointia brittien Pohjois-Afrikan konfliktia käsittelevässä propagandassa tekemiin karkeisiin virheisiin, sekä yleiseen sotatilanteeseen. Rommelin saavuttamien voittojen avulla kansan huomio saatiin käännettyä pois itärintaman kehnosta tilanteesta sekä Britannian ilmavoimien pommitusten tuhoista. Tämä onnistui liiankin hyvin, sillä kansa alkoi uskoa että Rommelin ansiosta Britannia kukistuisi pian ja sodan loppuminen nopeutuisi. Rommel-myytti siis kasvoi ulos Goebbelsin hallinnasta.</p> <p>Britit antoivat Rommelille sankarin statuksen selittääkseen omaa heikkoa sotamenestystään Pohjois-Afrikassa. Ilmeisesti tarkoituksena oli myös pedata propagandassa parempia asemia Rommelista mahdollisesti saatavia voittoja varten. Rommelin edelleen jatkaessa voittokulkuaan tällä oli vain se vaikutus, että Rommelista tuli maailmankuulu. Rommel-myytti siis paisui ulos brittienkin hallinnasta. Näiden edellä mainittujen seikkojen lisäksi oleellisena apuna Rommel-myytin synnyssä olivat myös historialliset vertailukohdat – valmiit sankarin arkkityypit. Näin kävi niin Saksassa kuin Yhdysvalloissakin.</p>	
Asiasanat – Keywords Toinen maailmansota, propaganda, Saksa, Erwin Rommel	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo.....	1
1. Johdanto.....	2
1.1. Erwin Rommel historian tutkimuksessa.....	2
1.2. Tutkimus ja lähteet.....	4
1.3. Totalitaristinen sankari.....	9
1.4. Kansallissosialistiset sankarimyytit ja Rommel sankarina.....	11
1.5. Goebbelsin Englannista luoma viholliskuva.....	14
1.6. Sota Pohjois-Afrikassa 11.9.1940- 12.2.1941.....	16
2. Pohjois-Afrikan sota Goebbelsin silmin.....	17
2.1. Rommelin yllättävä hyökkäys.....	17
2.2. Hyökkäys pysähtyy ja sotänäyttämön merkitys propagandassa vähenee.....	24
2.3. Britit hyökkäävät.....	33
2.4. Rommel hyökkää ja pelastaa saksalaiset propagandistit pulasta.....	39
2.5. Rommelin kesähyökkäys.....	47
2.6. Kosto Kölnistä on Tobruk.....	52
2.7. Kohti Suezia.....	63
3. Rommelin sankarimyytin synty.....	69
4. Liitteet.....	75
4.1 Erwin Rommel kronologia.....	75
4.2 Pohjois-Afrikan sotänäyttämön kartta.....	78
5. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	79

1. Johdanto

1.1. Erwin Rommel historian tutkimuksessa

Erwin Rommelia pidetään yhtenä kaikkien aikojen taitavimmista sotapäälliköistä. Tästä syystä hän on ollut sotahistorian tutkimuksessa jo usean vuosikymmenen ajan varsin suosittu aihe. Etenkin hänen käyttämänsä taistelutaktiikka ja taistelut, joihin hän osallistui, ovat hyvin tarkkaan ja perusteellisesti tutkittuja. Erwin Rommel oli kuitenkin muutakin kuin taitava sotilas: hän oli sankari sekä Saksassa että muualla maailmassa. Rommelin sankaristatukseen kohoaminen ei ollut minkään yksittäisen tahon ansiota, vaan asiaan vaikuttivat niin natsien, kuin liittoutuneiden harjoittama propaganda.¹

Erwin Rommel sai sankarin maineensa kahdesta syystä: sotilaallisten taitojensa takia ja sen takia, että hänellä oli yhteyksiä heinäkuun 20. päivän salaliittoon Hitleriä vastaan. Tämän salaliiton takia Rommel myös kuoli. Kun eräs salaliittolaisista mainitsi kuulusteluissa Rommelin nimen, Hitler antoi suosikkikeneraalilleen kaksi vaihtoehtoa: joko oikeudenkäynti kansantuomioistuimessa ja teloitus tai itsemurha ja valtion hautajaiset sankaristatuksella. Rommel valitsi itsemurhan, ja propagandaministeriön antama virallinen selitys hänen kuolemalleen oli se, että hän menehtyi Normandiassa saamiinsa haavoihin.² Rommelin hämäräpe-

¹ Tässä yhteydessä tarkoitan liittoutuneilla Isoa Britanniaa ja Yhdysvaltoja. Puhun näiden kahden maan harjoittaman uutisoinnin yhteydessä myös propagandassa. Koska molemmat maat olivat jo pitkään ennen toisen maailmansodan alkamista demokratioita, on ehkä vaikeaa ajatella, että näissä kahdessa maassa harrastettiin mielipiteen muokkausta propagandan keinoin, mutta näin kuitenkin oli. Sotilaallinen turvallisuus oli näissä maissa yhtä hyvä syy, kuin Saksassakin kertoa yleisölle mahdollisimman vähän joistain asioista. Balfour 1979. s. 429, 431

² Rommelin auto joutui brittiläisen Spitfire hävittäjän hyökkäyksen kohteeksi Normandiassa 17.7.1944. Rommel sai vakavia vammoja ja joutui sairaalahoitoon.

räinen kuolema aiheutti Saksassa laajaa spekulatiota heti sodan jälkeen. Pohdittiin kuoliko sotamarsalkka todella haavoihinsa vai tapattiko Hitler hänet? Rommelin poika Manfred lopetti aiheesta käytävät spekulatiot Südkurier nimiselle lehdelle antamassaan lausunnossa syyskuussa 1945.³ Näin ollen siemen sille, että Rommelin suosio säilyy hänen kuolemansa jälkeen oli kylvetty.

Tämä mahdollisuus myös huomattiin varsin pian. Jälleenrakennukseen keskittynyt Länsi-Saksa tarvitsi sankaria. Jälleenrakennukseen kuului myös uuden armeijan, Bundeswehrin perustaminen. Yleinen mielipide ei ollut juurikaan Saksan uudelleenaseistautumisen puolella, eikä tilannetta millään lailla helpottanut se, että uusissa asevoimissa toimi paljon Wehrmachtin entisiä upseereita. Tästä syystä Wehrmachtin maine tarvitsi rehabilitointia. Heinäkuun 20. päivän salaliitossa mukana olleet upseerit nähtiin hyvänä työkaluna tätä tarkoitusta varten. Tästä syystä myös Rommelin osuutta asiassa korostettiin ja hänestä tehtiin uudestaan kansallissankari.⁴ Monissa Saksan Liittotasavallan kaupungeissa alettiin nimetä Rommelin mukaan katuja, mitä voidaan pitää hyvin harvinaislaatuksena kunnianosoituksena maassa, joka tahtoi ottaa etäisyyttä kolmannen valtakunnan aikaan. Nimettiinpä yksi liittotasavallan laivaston sotaluksistakin Rommelin mukaan.⁵

Erwin Rommelista tehtiin siis kaksinkertainen sankari. Ovela sotapäällikkö ”Aavikon kettu”⁶, joka hämäsi, harhautti, petkutti ja oli ovelampi kuin vastustajansa. Rommel sai mainetta myös jalona ja herrasmiesmäisenä sotilaana, joka vältti turhaa julmuutta ja verenvuodatusta ja jopa jätti noudattamatta itseltään Hitleriltä saatuja liian julmina pitämiään käskyjä. Lopulta hän heräsi myös huomaamaan Hitlerin pahuuden ja sen, että sotaa ei enää voida voittaa ja kääntyi vastustamaan Hitleriä ja joutui kärsimään marttyyrikuoleman tämän asian takia.

Puhtaasti sotahistoriallisten teemojen ohella tämä Rommelin rooli Hitlerin vastaisessa toiminnassa on ollut tutkijoiden kiinnostuksen

³ Reuth 2004. s. 258

⁴ Reuth 2004. s. 263-264.

⁵ Irving 1979. s. 15-16

⁶ Saksaksi der Wüstenfuchs ja englanniksi the Desert fox. Ei ole täysin selvää, kumpi osapuoli tämän nimityksen otti käyttöön, saksalaiset, vai englantilaiset, kuten ei myöskään se, missä vaiheessa tämä lempinimi syntyi.

kohteena useiden vuosikymmenten ajan. Paljon on keskusteltu siitä, mikä oli Rommelin rooli heinäkuun 20. päivän salaliitossa ja mitä Rommel itse asiassa edes tiesi asiasta. Myös kysymys siitä, että oliko Rommel uskollinen Hitlerille kuolemaansa saakka, on herättänyt paljon keskustelua etenkin saksalaisissa tutkijapiireissä. Vanhempi tutkimuslinja, jota edustaa esimerkiksi Pohjois-Afrikassa Rommelia vastaan taistelleen brittiläisen kenraalin Desmond Youngin vuonna 1950 ilmestynyt Rommel-elämäkerta. Young korostaa Rommelin roolia vastarinnassa ja on sitä mieltä, että Rommel ei enää ollut Hitlerille uskollinen El Alameinissa lokakuussa 1942 kärsityn tappion jälkeen. Uudempi tutkimuslinja, jota edustaa esimerkiksi Ralph Georg Reuthin vuonna 2004 ilmestynyt kirja *Rommel, Das ende einer Legende* on pyrkinyt rikkomaan etenkin sodan jälkeen luotua Rommel-myyttiä ja esittänyt, että Rommel itse asiassa ei tiennyt paljoakaan heinäkuun 20. päivän salaliitosta. Reuth esittää myös, että Rommel oli Hitlerille uskollinen loppuun saakka, niin kuin valtaosa muistakin saksalaisista.

1. 2. Tutkimus ja lähteet

Tämän poliittisen historian piiriin kuuluvassa progradu-tutkielmassani tarkastelen Joseph Goebbelsin näkemyksiä Erwin Rommelista ja tämän arvosta propagandan kannalta. Käsittelen työssäni myös Rommelin sankarimyyttiä.⁷ Mitkä tekijät Goebbelsin mukaan vaikuttivat Rommelin sankarimyytin syntyyn ja miten propagandaministeri itse vaikutti asiaan? Käsittelen myös Goebbelsin näkemyksiä Pohjois-Afrikan sotänäyttämön propaganda-arvosta, koska mielestäni näitä kahta asiaa ei voi erottaa toisistaan. Tästä syystä johtuen työni on myös jäsennetty hyvin pitkälti Rommelin toiminnan ja Pohjois-Afrikan sotänäyttämön tapahtumien mukaan. Koska Goebbelsin päiväkirjoissa ja ministerikonferenssin kokouspöytäkirjoissa käsitellään myös brittien ja yhdysvaltalaisen käsityksiä Rommelista, joudun sivuamaan kysymystä siitä, miten näiden niin sanot-

⁷ Rommelin sankarimyytillä tarkoitan tässä työssäni Rommelin etenkin Saksassa, mutta myös liittoutuneiden keskuudessa saamaa sankarin statusta.

tujen vihollismaiden toimet uutisoinnin suhteen vaikuttivat Goebbelsin uutispolitiikkaan ja Rommelin sankarimyytin syntyyn. Koska nämä kysymykset ovat hyvin moniulotteisia, on eksaktien vastausten antaminen hyvin vaikeaa.

Olen rajannut työni käsittelemään ajanjaksoa 12.2.1941-30.10.1942. En halunnut ottaa mukaan niin sanottua toista El Alameinin taistelua ja sen jälkiseuraamuksia puhtaasti aikataulullisista syistä.⁸ Valitsemani ajanjakso kattaa Erwin Rommelin sankarimyytin kannalta oleelliset Pohjois-Afrikan konfliktin vaiheet, Rommelin ensimmäisen hyökkäyksen, loppuvuoden 1941 perääntymisen sekä kesän 1942 voittokulun. Tästä syystä uskon, että rajaukseni on kysymyksenasettelun kannalta oleellinen.

Gradullani ei ole mitään varsinaista tiukasti määriteltyä teoreettista viitekehystä. Käyttökelpoisia tätä tarkoitusta varten olisivat etnologian myyttiteoriat, mutta koska myytin määritelmiä on yhtä monta kuin määrittelijöitäkin, olisi sen käyttö hieman riskialtista. Käyttökelpoinen kuitenkin on folkloristiikan kolmijako proosaperinteessä. Tämän määritelmän mukaan myytti ja tarina luokitellaan uskottavan ja satu taas ei uskottavan piiriin.⁹ Myytti voi siis koostua paikkansa pitävistä ja epätosista aineksista. Myytti-termin liiallinen viljeleminen tämän työn yhteydessä on muutoinkin ongelmallista. Näin siksi, että niin sanottuun Rommelmyyttiin, ainakin siinä muodossa missä se nykyisin vaikuttaa, kuuluu keskeisenä osana se, että Rommel oli mukana Hitlerin vastaisessa salaliitossa ja kärsi eräänlaisen marttyyrikuoleman asiasta johtuen. Käyttämäni lähdeaineisto ei valitettavasti anna mahdollisuuksia tämän asian käsittelemiseen. Lähdeaineisto antaa kuitenkin mahdollisuuden tarkastella Rommelin myytin toista puolta, rohkeaa ja improvisointikykyistä sotilasta, joka saavutti sankarin statuksen niin Saksassa kuin länsiliittoutuneidenkin keskuudessa. Käsite sankari onkin hyvin oleellinen työssäni. Tätä käsitettä käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

⁸ Tätä nimitystä käytetään brittijoukkojen hyökkäyksestä 2.11.1942. Tästä hyökkäyksestä alkoi taapahtumaketju, joka johti Akselivaltojen tappioon Pohjois-Afrikassa. Tätä taistelua pidetään yleisesti eräänä toisen maailmansodan käännekohdistista.

⁹ WSOY Web-Facta. (www-lähde)

Alkuperäislähteinä olen työssäni käyttänyt propagandaministeri Joseph Goebbelsin henkilökohtaisia päiväkirjoja vuosilta 1941-1942. Nämä päiväkirjat on toimittanut lähdejulkaisuksi arvovaltainen Institut für Zeitgeschichte¹⁰. Näiden päiväkirjojen lähteenä käyttäminen ei ole aivan ongelmatonta. Goebbels kirjoitti sodanaikaiset päiväkirjansa pitäen silmällä sitä seikkaa, että ne julkaistaisiin sodan jälkeen. Goebbels piti päiväkirjojaan merkitettävänä historiallisina lähteinä ja suunnitteli käyttävänsä niitä lähdeaineistona monumentaalisessa Hitler-elämäkerrassa, Hitler ei tosin itse innostunut suunnitelmasta.¹¹

Vaikka nämä päiväkirjat ovat lähteinä ongelmallisia, on niillä kuitenkin suurta lähdearvoa. Goebbels kirjoitti päiväkirjaansa havaintoja vihollisten uutisoinnista sekä suunnitelmistaan sen suhteen, kuinka saksalaista propagandaa niin kotimaassa kuin ulkomaillakin tulisi tehdä. Propagandaministeri myös siteerasi päiväkirjoissaan oman tutkimukseni kannalta hyvin mielenkiintoisia natsihallinnon asiakirjoja, kuten Sicherheitsdienstin mielialakatsauksia.

Toisena päälähteenäni olen käyttänyt propagandaministeriön salaisen ministerikonferenssin kokouspöytäkirjoja. Ministerikonferenssilla tarkoitetaan Goebbelsin ja hänen propagandaministeriön työtovereidensa sota-aikana lähes päivittäin pitämiä kokouksia. Näissä kokouksissa Goebbels antoi suullisesti ohjeet toteutettavasta propagandasta ja valvoi niiden toteutusta. Tapahtuma siis pyöri pääasiassa Goebbelsin ympärillä. Kokouksen vahvuus oli ennen operaatio Barbarossan alkua 20 henkilöä ja sen jälkeen 50 henkeä. Nämä ihmiset olivat propagandaministeriön eri osastojen päälliköitä, radion, lehdistön ja filmitoiminnan vastuhenkilöitä sekä yhteyshenkilöitä OKW:hen.¹² Nämä kokoukset olivat siis eräänlainen propagandan ”komentosilta”.¹³

Nämä ministerikonferenssin kokouspöytäkirjat on lähdejulkaisuksi toimittanut Frankfurtin yliopiston entinen talous ja sosiaalihis-

¹⁰ Münchenissä toimiva Saksan historian erikoistunut tutkimuslaitos. Julkaisee maailmalla hyvin tunnettua Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte nimistä lehteä.

¹¹ Fraenkel 1960. s. 207

¹² Oberkommando der Wehrmacht, kaikkien pääaselajien, maavoimien, ilmavoimien ja merivoimien pääesikunta, joka toimi Saksan asevoimien ylipäällikön ensin Brauschitsin ja sitten Hitlerin henkilökohtaisena esikuntana. Se johti operaatioita kaikilla muilla rintamilla, paitsi itärintamalla.

¹³ Boelcke 1969. s. 10

torian professori Willi A Boelcke. Häneltä löytyy kaksikin aihetta käsittelevää kirjaa: *Kriegspropaganda 1939-1941. Geheime Ministerkonferenzen im Reichspropagandaministerium* vuodelta 1966 sekä *Wollt ihr den totalen Krieg? Die Geheimen Goebbels-Konferenzen 1939-1945* vuodelta 1969. Ensimmäinen kirja sisältää kaikkien syyskuusta 1939 toukokuuhun 1941 pidettyjen ministerikonferenssien kokouspöytäkirjat. Jälkimmäinen kirja taas on kokoelma mielenkiintoisimmista kokouspöytäkirjoista koko sodan ajalta. Näin ollen tutkimuksestani on saattanut jäädä joku mielenkiintoinen kokouspöytäkirja aivan kokonaan huomiotta.

Vaikka Goebbels olikin propagandaministeri, on hyvä huomata, että hän ei kuitenkaan täysin pystynyt kontrolloimaan saksalaista uutisointia. Kansallissosialistiselle järjestelmälle tyypillinen kompetenssikaos ulottui myös uutisointiin. Termillä kompetenssikaos tarkoitetaan sitä, että erilaisten hallinnon instanssien toimenkuva oli määritelty hyvin epämääräisesti ja monta tahoja saattoi hoitaa samaa tai ainakin hyvin samantapaista tehtävää. Tämä kilpailuasetelma piti yksittäiset toimijat heikkoina ja vahvisti Hitlerin päätösvaltaa asioista. Se taho, jolla oli tiedossa Hitlerin tahto ja joka pystyi hoitamaan suhteitaan johtajaan parhaiten, pystyi saamaan edun kilpailijoihinsa nähden.¹⁴

Goebbelsin kilpailijat tällä saralla olivat ulkoministeri Joachim von Ribbentrop sekä propagandaministeriön lehdistöpäällikkö Otto Dietrich. Kaikki nämä kolme miestä vihasivat toisiaan. Ribbentrop omasi paljon vaikutusvaltaa ulkopoliittikkaa koskevassa ja ulkomaille suunnatussa propagandassa. Hän piti muun muassa kilpailevia lehdistötilaisuuksia ulkomaalaisen lehdistön edustajille. Goebbels ei tästä pitänyt, mutta totuus on kuitenkin se, että hän joutui tekemään hyvin paljon myönnytyksiä ulkomaan propagandan suhteen Ribbentropille ja ulkoministeriölle.¹⁵

Goebbelsin vihamies Otto Dietrich oli valtakunnan lehdistöpäällikön virassa ja näin ollen periaatteessa vastasi lehdistön ohjauksesta. Goebbelsin asemaa teki tässä suhteessa entistä hankalammaksi se, että Dietrich oli Hitlerin mukana Sudenpesässä¹⁶, ja näin ollen sai olla jatku-

¹⁴ Hildebrandt 1980. s. 53, 73

¹⁵ Balfour 1979. s. 64

¹⁶ Hitlerin päämaja Itä-Preussissa.

vassa yhteydessä Hitleriin, kun taas Goebbels tapasi Hitleriä vain noin kerran kuussa, kun tämä oli käymässä Berliinissä. Tämä tosin ei antanut valtakunnan lehdistöpäällikölle yhtään parempia eväitä toteuttaa omia ideoitaan, sillä yleinen käsitys on, että hänellä ei ollut niitä ollenkaan. Koska hän kuitenkin tapasi Hitlerin lähes päivittäin, niin hän oli perillä siitä, mitkä olivat Hitlerin toiveet ja näkemykset uutisoinnin suhteen ja näin ollen hän pystyi halutessaan tehokkaasti muuttamaan Goebbelsin ja ulkoministeriön ohjeistuksia toteutettavan uutisoinnin suhteen. Goebbels pyrki useaan otteeseen saamaan oman edustajansa johtajan päämajaan, mutta Dietrich onnistui joka kerta estämään tämän suunnitelman toteutumisen. Vaikka Goebbels tosiaan näki Hitlerin vain kerran kuukaudessa, hän pystyi näissä tapaamisissa hyvin usein saamaan Hitlerin hyväksynnän näkemyksilleen propagandan päälinjauksista.¹⁷

Goebbelsillä oli Dietrichin ja Ribbentropin lisäksi kolmaskin este, joka esti häntä toteuttamasta uutispolitiikkaa haluamallaan tavalla. Tämä oli Wehrmachtin propagandaosasto. Tämä osasto oli vastuussa sotilasasioiden tiedotusta koskevasta sensuurista. Goebbels ei aina ollut sensuurin toteuttamisesta samoilla linjoilla kuin osasto, kuten tulemme myöhemmin huomaamaan.¹⁸ Propagandan tuotannon saralla vaikuttaneesta kompetensikkaaksesta huolimatta voidaan sanoa, että Joseph Goebbels oli kaikista merkittävin toimija natsi-Saksan propagandakentällä. Mielestäni tämä oikeuttaa sen, että käytän tässä työssäni Goebbelsin tuottamia lähteitä.

Tutkimuskirjallisuudessa tämä gradussani tutkima teema on jäänyt hyvin vähälle huomiolle. Kuten jo ensimmäisessä alaluvussa totesin, Rommel-tutkimus on oikeastaan keskittynyt kolmeen teemaan: Rommel sotapäällikkönä, Rommelin rooli Hitlerin vastaisessa toiminnassa sekä kysymykseen siitä, että oliko Rommel uskollinen Hitlerille kuolemaan saakka, vai ei? Uudemmassa Rommel tutkimuksessa, esimerkiksi Maurice Philip Remy kirjassaan *Mythos Rommel*, sekä Ralph Georg Reuth kirjassaan *Rommel. Das ende einer Legende*, käsittelevät Rommelin roolia natsipropagandassa, joten tästä johtuen kummastakin kirjasta

¹⁷ Balfour 1979. s. 105

¹⁸ Balfour 1979. s. 104-105

on ollut minulle suurta apua omaa tutkimusta tehdessäni. Kummassakaan kirjassa Rommelin asema propagandassa ei kuitenkaan ole pääaiheena, vaan suurin huomio niissä, kuten monissa muissa Rommel-elämäkertoissa keskittyy Rommelin rooliin Hitlerin vastaisessa toiminnassa, tämän takia uskon, että omalla tutkimuksellani on annettavaa tästä aihepiiristä kiinnostuneille.

Muusta käyttämästäni kirjallisuudesta haluan nostaa esille David Fraserin Rommel-elämäkerran, josta on ollut suurta apua oman työni taustoituksen kannalta. Suurta apua on ollut myös Ralph Georg Reuthin Goebbels-elämäkerrasta sekä David Irvingin kirjoista *Rommel* ja *Goebbels, Mastermind of the Thirt Reich*. Irving on nykyisin varsin huonossa maineessa johtuen siitä, että hän on eräs tunnetuimmista ja yksi äänekäimmistä Holocaustin kieltäjistä. Hänen Rommel-elämäkertansa on kuitenkin eräs aihepiirin suurimmista klassikoista, jota on siteerattu paljon uudemmassakin Rommel-tutkimuksessa. Huomionarvoista on myös se, että uudempi tutkimus on suurelta osin samoilla linjoilla Irvingin kanssa Rommelin roolista vastarinnassa. Myös hänen Goebbels- kirjansa on ollut ihan käyttökelpoinen omaa graduani varten, varsinkin kun oma tutkimukseni ei kuulu millään lailla Holocaust teeman piiriin. Arvokkaita käsitteellisiä työkaluja olen saanut Wecter Dixonin kirjasta *The hero in America. A chronicle of hero-worship*. Vaikka kirja nimensä mukaisesti käsittelee pääasiassa Yhdysvaltalaista sankarikulttia ja sankarinpalvontaa, on siinä myös paljon mielenkiintoisia ja käyttökelpoisia huomioita siitä, miten totalitaristisen ja demokraattisen yhteiskunnan sankarikulttuurit eroavat toisistaan. Tämä Wecterin kirja on ilmestynyt ensimmäisen kerran vuonna 1941, joten hänen esittämiään näkemyksiä ei voida katsoa anakronistisiksi.

1.3. Totalitaristinen sankari

Modernin kansallisvaltion historia tuskin tuntee kovinkaan montaa valtiota, jolla ei olisi ollut minkäänlaisia sankareita. Sankarit ovat oleellinen osa kansakunnan identiteettiä ja patriotismia. Voidaan sanoa, että sankarit ovat valtiolle yhtä tärkeitä kollektiivisia symboleja kuin lippu ja kansallislaulu. Sankari tarjoaa ihailun ja samaistumisen kohteen. Sankari vaikuttaa siihen, että tietyistä ominaisuuksista tulee tavoittelemisen arvoisia hyveitä sekä hänen edustamastaan asiasta oikeutettu. Voidaan sanoa, että kohottaessaan tiettyjä ihmisiä sankari statukseen yhteiskunta itse asiassa muokkaa itseään.¹⁹

Millainen sankari oikein on? Tälle käsitteelle on olemassa lukuisia määritelmiä ja tämä määritelmä on pääasiassa määrittelijästä kiinni. Etnologian ja folkloristiikan sanakirjan *Encyclopedia mythica* antaa sankarille kaiken kaikkiaan neljä määritelmää. Ensimmäisen määritelmän mukaan sankari on mytologinen tai legendaarinen hahmo, joka on poikkeuksellisen voimakas tai muutoin kyvykäs. Toisen määritelmän mukaan sankari on maineikas soturi. Kolmannen määritelmän mukaan sankari on henkilö, jota ihailaan hänen saavutustensa ja jalojen luonteenpiirteidensä ansiosta. Neljännen määritelmän mukaan sankari on keskeinen hahmo jossain liikkeessä, aikakaudessa tai tapahtumassa.²⁰

Sankarit ovat olleet tärkeitä niin demokratioissa kuin diktatuureissakin. Demokratian ja diktatuurin sankarit eroavat kuitenkin toisistaan hyvin paljon. Demokratiassa kansa valitsee sankarinsa, kun taas totalitarismissa sankari pääasiassa luodaan keskusvallan toimesta. Ääritapauksissa tämä on saattanut tapahtua ilman, että sankariksi kohotettu henkilö on tehnyt mitään ”sankarillista”. Tällainen täysin keinotekoinen sankari on nimenomaan totalitaristisen yhteiskunnan erikoisuus. Wecter Dixon käyttää tästä sankarityypistä nimitystä synteettinen sankari.²¹ Tällainen synteettinen sankari on esimerkiksi Horst Wessel. Toki demokratiassakin ihmisen sankarikuvaan voidaan tietien tahtoen vaikuttaa antamalla hänelle sopivaa julkisuutta.

¹⁹ Wecter 1972. s. xiv.

²⁰ *Encyclopedia Mythica* (www-lähde)

²¹ Wecter 1972. s. 11.

Eroa on myös siinä, kuinka tärkeä sankari on yhteiskuntarakenteen kannalta. Demokratiassa sankari on yhteiskunnan kannalta tärkeä, mutta, totalitarismissa sankarin rooli korostuu entisestään. Miksi sitten sankari on totalitarismissa niin tärkeä? Sankarin avulla vallanpitäjät saavat popularisoitua politiikkansa kansan keskuudessa. Sankari tarjoaa myös tavalliselle kansalaiselle mahdollisuuden paeta ahdistavaa todellisuutta. Tämä pätee yhtä hyvin demokratiassa elävään ihmiseenkin. Wecterin mukaan tämän ”pakomahdollisuuden” rooli korostuu erityisesti totalitaristisessa yhteiskunnassa, varsinkin jos on kyse sellaisesta yhteiskunnasta, joka on ollut ennen totalitarismiin siirtymistään demokratia. Hänen mukaansa tällaisessa tilanteessa ihmiset kärsivät turvallisuuden tunteen puutteesta, koska he eivät voi uskoa omaan itseensä samalla lailla kuin demokraattisessa yhteiskunnassa, koska totalitaristisen yhteiskunnan pyrkimyksiin ei kuulu samalla lailla rohkaista ihmisen uskoa omaan itseensä kuin demokratian pyrkimyksiin kuuluu. Totalitarismissa ihmisen ei siis tarvitse enää luottaa itseensä saavuttaakseen turvallisuuden tunnetta. Riittää vain, että luotaa taikauskaisesti sankarin kykyihin. Enää ei tarvitse ajatella. Riittää, että ihailee ja tottelee.²²

Yksi tärkeimmistä totalitaristisen sankarin funktioista on Wecterin mukaan se, että sankari luo kansan keskuuteen turvallisuutta kansan vihollista/vihollisia vastaan. Kansan on saatava kokea, että sankari on kaikkien ulkovaltojen mielestä pelottava hahmo. Sankarin avulla vallanpitäjät saavat osoitettua, miksi viholliset eli ne toiset ovat epäinhimillisiä ja pahoja ja miksi me olemme hyviä ja oikeassa. Sankarilla voi siis olla suuri rooli identiteettipolitiikassa toiseuden korostajana.²³

1.4. Kansallissosialistiset sankarimyytit ja Rommel sankarina

Natsipropagandan mukaan kansallissosialistinen yhteiskunta oli uudenvuoroklassinen ja muihin maihin verrattaessa paljon parempi yhteiskunta. Eräs natsipropagandan nerokkaimmista ideoista oli ajatus siitä, että kansallis-

²² Wecter 1972. s. 6.

²³ Harle & Moisio 2000. s. 65

socialistinen yhteiskunta oli vapaa kaikista luokkaeroista ja luokkataisteiluista. Koska kyseessä oli uudenlainen yhteiskunta, sitä varten piti olla uudet myytit ja uudet sankarit selittämään tämän uuden yhteiskuntajärjestelmän perusteita. Erilaiset myytit olivat hyvin keskeinen osa natsien propagandaa. Tärkeä rooli oli etenkin sankarimyyteillä. Tunnetuimmat natsien luomat sankarimyytit olivat Adolf Hitler²⁴ ja Horst Wessel.²⁵

Sankarimyytit olivat tärkeä väline kansallissosialistisen järjestelmän popularisoinnissa. Kaksi edellä mainittua olivat ehkä kaikkein onnistuneimpia natsien luomista sankarimyyteistä. Hitler ja Horst Wessel eivät olleet ainoita natsisankareita, sellaisia löytyi oikeastaan jokaiselta kansallissosialistisen yhteiskunnan osa-alueelta, esimerkiksi Hitler Jugendista. Myös armeijalla oli omat sankarinsa. Propagandakoneisto alkoi muovata sellaisia heti, kun sota syttyi. Tämä oli välttämätöntä, sillä kansan keskuudessa vallitsi sodan syttyessä hyvin depressiivinen mieliala. Lisäksi toivottiin sodan pikaista päätymistä.

Tämä tilanne jatkui samana vuodesta toiseen, oikeastaan koko sodan ajan ja propagandaministeriö joutui asian vuoksi suurien haasteiden eteen.²⁶ Sotasankarien tarkoituksena oli popularisoida ja tehdä suosituksi sotaa ja sotapolitiikkaa tavallisen kansan keskuudessa. Sankareita muovattiin etenkin Luftwaffen hävittäjä-ässistä, joiden Goebbels sanoi olevan uuden saksalaisen sotilaan ruumiillistumia. Heistä sankarin viitan saivat yllään esimerkiksi Werner Mölders, Adolf Galland ja Hans Joachim Marseille.²⁷ Propaganda löysi paljon sankareita myös menestyneiden sukellusvene komentajien keskuudesta. Heistä etenkin Scapa Flown sankari Günther Brien, kohosi suureen suosioon ja oli jopa jonkinlainen nuorisoidoli. Perinteikkäillä maavoimilla sen sijaan oli tarjottavana vain vähemmän suosittuja upseereita. Kaikista suosituimmaksi heistä tuli Norjan valtauksen jälkeen Narvikin sankari, vuoristojoukkojen kenraali Eduard Dietl. Goebbels kutsui Dietlin sankarillista taistelua moderniksi Nie-

²⁴ Hitleriä propagandakoneisto markkinoi Saksan pelastajana, miehenä joka nostaisi kansakunnan takaisin sille kuuluvalle paikalle. ks. esim. Bramsted 1965. s. 198-199.

²⁵ Horst Wessel oli SA-mies, joka kuoli kapakkatappelussa 1930-luvun alussa. Goebbels teki hänestä marttyyrin ja kansallissankarin väittämällä, että hän kuoli katutaistelussa kommunisteja vastaan. Lisäksi Horst Wesselin kirjoittamaksi väitetystä runosta ”Die Fahne hoch” tehtiin ”das Horst Wessel lied”, josta muodostui puolueen suosituin laulu. Bramsted 1965. s. 40-41.

²⁶ Boelcke 1969 s. 19-20..

²⁷ Reuth 1990. s. 469-470.

belung-lauluksi, mutta ei kuitenkaan ollut täysin tyytyväinen sankaritalanteeseen maavoimien osalta.²⁸ Pian kuitenkin eräs toinen henkilö täytti tällä saralla propagandaministerin kaikki toiveet. Tämä mies oli Erwin Rommel.

On hieman erikoista, että Rommelista tuli natsien sankari. Hän ei ollut kiinnostunut politiikasta eikä ollut missään vaiheessa natsipuolueen jäsen. Yksi selitys tapahtuneeseen on se, että hän oli Hitlerin suosiossa, sekä Goebbelsin henkilökohtainen ystävä. Jos Hitler ei olisi huomannut Rommelia, tämä olisi hyvinkin saattanut päättää uransa Potsdamin sotilasakatemian opettajana. Joseph Goebbels puolestaan osaltaan vaikutti siihen, että Rommelista tuli myytti. Oman osansa asian hyväksi tekivät myös englantilaiset.

Vaikka Rommel saavutti varsinaisen maineensa Pohjois-Afrikan sotaretken aikana, ei hän ollut täysin tuntematon henkilö ennen sitä. Joseph Goebbels havaitsi Rommelin propaganda-arvon jo Ranskan sotaretken aikana johtuen Rommelin nopeasta ja rohkeasta etenemisestä. Goebbelsin mukaan uusi sota ei sopinut vanhoille kenraaleille ja hän näki Rommelissa kaikki ne ominaisuudet, joita hänen käsityksensä mukaisesti uudella kansallissosialistisella sotilaalla tarvitsee olla. Tästä syystä Rommeliin kiinnitettiin propagandassa erityistä huomiota jo Ranskan sotaretken aikana. Tähän olikin harvinaisen hyvä mahdollisuus, sillä Goebbels oli kaukonäköisesti järjestänyt Rommelin adjutantiksi Karl Hanken, joka siviilissä oli propagandaministeriön korkea virkamies. Hanken lisäksi Rommelin esikunnassa matkasi Karl Holz.²⁹ Hanken ja Holzin kautta Goebbels onnistui saamaan ilman välikäsiä tietoja, joita saatettiin hyödyntää propagandassa.

Rommelien komentama seitsemäs panssaridivisioona sai lempinimen aavedivisioona, koska se hyökkäsi aavemaisesti yöllä tai aamun sarastaessa ja tunkeutui nopeasti kauas vihollisen linjojen taakse. Rommelin divisioona mursi ensimmäisenä saksalaisdivisioonana Maginot-linjan ja Rommelille myönnettiin ensimmäisenä divisioonatason komentajana

²⁸ Reuth 1990. s. 470.

²⁹ Hanke toimi ministeriössä alivaltiosihteerinä ja Holz kuului der Stürmer lehden johtoportaaneseen. Reuth 2004. s. 154.

rautaristin ritariristi. Seitsemäs panssaridivisioona ja sen komentaja huomattiin hyvin nopeasti lehdistössä.³⁰ Yksi osoitus Rommelin Ranskan sotaretken aikana saamasta julkisuudesta oli se, että noihin aikoihin saksan kieleen ilmestyi uusi termi *zu Rommeln*. Tätä termiä käytettiin kuvaamaan onnistunutta hyökkäysmanööveriä, joka sai vihollisen pasmat täydellisesti sekaisin.³¹ Kun Ranskan sotaretki oli ohi, Goebbels sai suosikkienraalinsa esiintymään Wehrmachtin propagandaelokuvassa *Sieg im Westen*. Elokuva sai Saksan-ensi-iltansa helmikuussa 1941, ja Rommel sai näin lisää julkisuutta juuri ennen ensimmäistä hyökkäystä Pohjois-Afrikassa.

1.5. Goebbelsin Britanniaa luoma viholliskuva

Jotta voitaisiin paremmin ymmärtää Erwin Rommelin roolia Joseph Goebbelsin sotapropagandassa, on syytä tarkastella propagandaministerin Britanniaa luomaa viholliskuva. Britannia oli natsien propagandassa valtakunnan vihollinen numero yksi aina operaatio Barbarossan alkuun saakka. Tällöin paikan ykkösvihollisena otti Neuvostoliitto. Britannia säilyi kuitenkin edelleen tärkeällä sijalla sotapropagandassa. Wehrmacht taisteli brittejä vastaan Pohjois-Afrikassa, ja saksalaiset sukellusveneet hyökkäilivät brittien saattueita vastaan Atlantilla. Lisäksi brittiläiset pommikoneet pommittivat Saksan kaupunkeja.

Goebbelsin mukaan Britannia oli syyllinen sodan syttymiseen. Tämä Goebbelsin väite on hyvin nerokas, sillä nimenomaan Britannia julisti sodan saksalle eikä päinvastoin. Kansan keskuudessa ei tiedetty mitään siitä, että Puolan vastaisen sodan oikeutuksena käytetty provokaatio oli saksalaisten itsensä aiheuttama. Tavallisen kansalaisen oli helppo uskoa tätä väitettä.³²

Miksi Britannia sitten oli aloittanut sodan Saksaa vastaan? Goebbelsin mukaan tämä johtui siitä, että Britanniassa valtaa pitävät pii-

³⁰ Reuth 2004. s. 156.

³¹ Reuth 2004. s. 157.

³² England's guilt. German propaganda archive ([www-lähde](http://www.lähde))

rit olivat aina vihanneet Saksaa ja nytkin pelkäsivät ja kadehtivat kansallissosialistista järjestelmää. Goebbels käytti Britanniaa nimitystä plutokratia eli rahavalta. Hänen mukaansa maan hallitseva luokka oli rikasta, mutta valtaosa kansasta eli köyhyudessa ja alistetussa asemassa. Goebelsin mukaan Britannian hallitseva luokka pelkäsi kansallissosialistista yhteiskuntaa, koska Saksassa tavallisen kansan asema oli parempi. Kansa sai muun muassa nauttia sosiaaliturvasta, jota Britanniassa ei ollut.³³

Kun Winston Churchillista tuli pääministeri Neville Chamberlainin erottua toukokuussa 1940, Goebbels teki hänestä koko Britannian vastaisen sotapropagandansa kulminoituman, englantilaisen plutokraatin arkkityypin. Goebbels kuvasi Churchillia kylmänä ja kyynisenä ihmisenä, joka halusi sotaa sen itsensä vuoksi ja joka vähät kansansa kärsimyksistä. Kaiken lisäksi Churchill oli Goebelsin mukaan maailman suurin valehtelija.³⁴

Operaatio Barbarossan alettua kesäkuussa 1941 Britannian vastaisessa propagandassa alkoi uusi vaihe. Goebbels lanseerasi silloin käsitteen maailmanlaajuisesta juutalaisesta salaliitosta, joka halusi Saksan tuhoa. Hänen mukaansa juutalaiset olivat päättävässä asemassa niin Kremlessä kuin Downing Streetilläkin.³⁵

Goebbels oli sodan ensimmäisinä vuosina vakaasti sitä mieltä, että Britannia kukistuu pian. Tämä näkyi myös hänen propagandassaan. Vielä vuoden 1941 aikana hän ennusti useaan otteeseen, että Britannia kohta kukistuu.³⁶ Tultaessa vuoden loppua kohti hän kuitenkin siirtyi propagandassaan hieman maltillisimmille linjoille. Das Reichiin 23.11 kirjoittamassaan artikkelissa hän julistaa, että Britannian tilanne on toivoton ja vain ihme voi enää heidät pelastaa. Samalla hän kuitenkin totesi, ettei brittiläinen imperiumi, jonka rakentaminen on vienyt satoja vuosia, kukistu muutamassa kuukaudessa.³⁷ Vuoden 1942 kuluessa propagandaministeri ei juuri enää lupailut Britannian nopeaa kukistumista. Tämän vuoden aikana liittoutuneet pommittivat yhä useammin Saksan maaperää,

³³ Ibid

³⁴ Ibid

³⁵ Bramsted 1965. s. 422.

³⁶ Bramsted 1965. s. 432.

³⁷ The clay giant. German propaganda archive (www-lähde)

ja tästä johtuen kansaa olisi ollut hyvinkin vaikeaa saada uskomaan, että Britannia kukistuu pian.³⁸

1.6. Sota Pohjois-Afrikassa 11.9.1940- 12.2.1941

Italian diktaattorin Benito Mussolinilla oli ekspansiosuunnitelmia Pohjois-Afrikassa. Egypti näytti tähän tarkoitukseen sopivalta kohteelta. Egyptiä pidettiin brittiläisen imperiumin hermokeskuksena, Suezin kanava oli tärkeä Imperiumin kuljetusyhteyksien kannalta ja lisäksi Egypti oli tärkeä tukikohta senkin kannalta, että suuri osa Britannian öljystä tuli Lähi-idästä. Italialla oli Libyassa varsin vaikuttavan kokoinen armeija: marsalkka Grazianin komentoon kuului kaikkiaan noin 250 000 miestä, 400 tykkiä ja lähes 600 lentokonetta. Egyptissä olevien brittijoukkojen vahvuus oli noin 36 000 miestä, 150 tykkiä ja noin 200 lentokonetta.³⁹ Mussolini antoi Grazianille käskyn hyökätä 11.9.1940. Italialaiset joukot etenivät seuraavan neljän päivän aikana kaikkiaan 90 kilometriä, ennen kuin niiden oli pakko pysähtyä huoltovaikeuksien takia.⁴⁰

Kun riittävää huoltoa ei saatu järjestettyä, Grazianin armeija juuttui paikoilleen aina joulukuuhun saakka. Joulukuun 9. päivä alkoi hämmästyttävä tapahtumien ketju, kun brittijoukot suorittivat vastahyökkäyksen yli viisikertaista ylivoimaa vastaan huikealla menestyksellä. Kaikkiaan neljä italialaista divisioonaa tuhoutui, ja Grazianin armeija alkoi perääntyä paniikissa. Tämän perääntymisen aikana kaikkiaan kymmenen italialaisten neljästätoista divisioonasta tuhoutui ja Italia menetti koko Kyrenaikan niemimaan. Tammikuussa 1941 Mussolinin oli pakko nöyryä ja pyytää apua saksalaisilta. Hitler lupasikin lähettää niin pian kuin mahdollista apujoukoiksi kaksi saksalaista divisioonaa kenraalimajuri Erwin Rommelin johdolla.⁴¹

³⁸ Bramsted 1965. s. 424.

³⁹ Grazianin armeija oli paperilla vakuuttavan kokoinen, mutta sillä oli ongelmia kaluston kanssa, pulaa oli niin kuljetuskalustosta, kuin panssarivaunuistakin.

⁴⁰ Deutsches Afrikakorps. (www-lähde)

⁴¹ Deutsches Afrikakorps. (www-lähde)

Rommel joukkoineen asetettiin kenraali Gariboldin⁴² alaisuuteen. Itse asiassa Rommelilla oli koko sen ajan, kun hän toimi Afrikassa, sotänäyttämöllä esimies, ja aina kevääseen 1943 saakka hän oli ainakin muodollisesti Italian Pohjois-Afrikan-joukkojen komentajan ja Italian armeijan pääesikunnan Commando Supremeon alaisuudessa.⁴³ Tämä seikka jälkimaailmalta hyvin helposti unohtuu. Koska Italian Pohjois-Afrikan-armeija kuitenkin oli kaaoksessa, saavutti hän kuitenkin melko pian suhteellisen paljon liikkumavaraa suhteessa Commando Supremeon. Koska hän toimi lisäksi muodollisesti italialaisten alaisuudessa ja Pohjois-Afrikan sotänäyttämö sijaitsi niin kaukana, hän sai myös hyvin paljon liikkumavaraa suhteessa OKW:hen ja Hitleriin, kenties enemmän, kuin kukaan muu saksalainen kenraali koko sodan aikana.⁴⁴

2. Pohjois-Afrikan sota Goebbelsin silmin

2.1. Rommelin yllättävä hyökkäys

Erwin Rommel saapui Tripoliin, Pohjois-Afrikkaan ensimmäisten saksalaisjoukkojen kanssa 12.2.1941. Goebbels mainitsee tästä tapahtumassa päiväkirjassaan ensimmäisen kerran vasta 22.2. Ilmeisesti hän ei tiennyt, että Rommel oli lähetty Afrikkaan.⁴⁵ Hän kuitenkin varmasti tiesi Hitlerin ja pääesikunnan suunnitelmista lähettää saksalaisjoukkoja Mussolinin avuksi. Hän näet kirjoittaa päiväkirjassaan helmikuun kahdeksas päivä, että propagandaministeriön propagandaosaston johtaja Alfred Ingemar Berndt haluaa lähteä Libyan rintamalle⁴⁶. Berndtiä pidettiin eräänä Goebbelsin parhaista ja häikäilemättömmistä propagandataktikoista.⁴⁷ Hän oli ilmeisen tärkeä mies ministeriölle, ja Goebbels tuskin olisi päästänyt häntä lähtemään ilman järkevää syytä.

⁴² Gariboldi korvaksi italialaisjoukkojen katastrofaalisen tappion johdosta erotetun Grazianin

⁴³ Fraser 1993. s. 223-224.

⁴⁴ Reuth 2004. s. 118.

⁴⁵ Irving 1996. s. 626

⁴⁶ Goebbels 8.2.1941. S. 131.

⁴⁷ Irving 1996.s.295,301.

Hyvin varhaisessa vaiheessa Afrikkaan matkasi myös toinen korkeassa asemassa oleva propagandaministeriön mies Wilhelm Haegert. Ennen Afrikkaan lähtöään hän oli toiminut ministeriössä propagandaosaston päällikkönä.⁴⁸ Miksi kaksi näinkin tärkeää miestä matkusti Pohjois-Afrikkaan? Yksi syy epäilemättä oli, että tuohon aikaan saksalaisten kannalta sodassa vallitsi eräänlainen suvantovaihe- muilla rintamilla ei tapahtunut mitään ja tietysti myös se, että Goebbels oli jo aikaisemmin havainnut Rommelin propaganda-arvon.

Samaan aikaan, kun ensimmäiset saksalaisjoukot saapuivat Libyan maaperälle, Churchill antoi brittijoukkojen komentajalle Archibald Wavelille käskyn asettautua puolustuskanalle Pohjois-Afrikan rintamalla. Näin siksi, että Wavell joutui luovuttamaan paljon joukkojaan Kreikkaan lähetettävään brittiarmeijaan.⁴⁹ Saksalaiset ja italialaiset eivät tienneet tästä mitään. Wavell ei kuitenkaan ollut tilanteesta huolissaan, sillä hän tiesi, että Hitler ja OKW olivat kieltäneet Rommelia hyökkäämästä ennen toukokuuta, jolloin Libyaan saataisiin laivattua toinen saksalainen panssaridivisioona.⁵⁰

Kaikesta huolimatta 27.2.1941 saatiin todistaa ensimmäistä yhteenottoa Saksan Afrikan-armeijan Afrika Korpsin ja brittien välillä, kun saksalaiset valtasivat El Agheilan lähellä olevan etuvartioaseman.⁵¹ Tämä operaatio tuli suurena yllätyksenä saksalaiselle sodanjohdolle. Goebbels luonnehti tapahtunutta päiväkirjassaan suureksi sensaatioksi.⁵²

Tämä yhteenotto brittijoukkojen kanssa sai Rommelin ja hänen tiedustelunsa vakuuttuneeksi siitä, että tilanne Libyassa olikin aivan toisenlainen, kuin mitä OKW oli antanut ymmärtää: britit vaikuttivat yllättävän heikoilta.⁵³ Rommel kävi 19. maaliskuuta Saksassa tapaamassa Hitleriä ja ylintä sodanjohtoa. Rommel selitti Hitlerille ja maavoimien

⁴⁸ Reuth 1990. s. 272-273.

⁴⁹ Italia oli hyökännyt Kreikkaan ja kreikkalaiset pyysivät apua.

⁵⁰ Britit olivat onnistuneet murtamaan saksan armeijan viestinnässään käyttämien enigma- salakirjoituskoneiden koodin. Tämä ns. operaatio ultra oli suuri sotasalaisuus. Ultran tietojen avulla britit pystyivät seuraamaan Rommelin ja OKW:n yhteydenpitoa, sekä saivat tietoa Pohjois-Afrikkaan tulevasta saattuekuljetuksista. Jälkimmäinen seikka helpotti suuresti Maltalta operoivien sukellusveneidä ja lentokoneiden työtä akselivaltojen huoltokuljetusten tuhoamisessa.

⁵¹ Carell 1959 s. 12

⁵² Goebbels 27.2.1941, Band 9. s. 162.

⁵³ Fraser 1993.s. 227

yleisesikunnan päällikölle Franz Halderille, että hän aikoo hyökätä. Halder neuvoi Hitleriä päättäväisesti olemaan hyväksymättä Rommelin hyökkäyssuunnitelmaa. Halder tiedusteli Rommelilta, mitä tämä tarvitsisi toteuttaakseen suunnitelmansa. Rommel vastasi tarvitsevansa kaksi pansariarmeijakuntaa. Halder kysyi edelleen:” Jos meillä olisi antaa ne, niin miten te järjestäisitte huollon?” Tähän Rommel vastasi: ” Se on teidän ongelmanne”⁵⁴ Rommelille kerrottiin, että OKW ei toistaiseksi suunnitellut ratkaisevaa iskua brittejä vastaan Pohjois-Afrikassa. Hänelle annettiin lupa hyökätä vasta toukokuussa ja silloinkin vain rajoitetuin tavoittein: hän ei saisi edetä Agedabiaa pidemmälle. Ylin sodanjohto piti Saksan Afrikan-armeijaa vain poliittisena toimenpiteenä, jonka tarkoituksena oli rohkaista italialaisia.⁵⁵ Rommel päätti, että on hyökättävä mahdollisimman pian, eikä odotettava toukokuuhun, kuten OKW suositteli. Hän myös päätti, että olisi parempi vallata saman tien koko Kyrenaikan niemimaa, eikä tyytyä ainoastaan Ylimmän sodanjohton määräämään rajoitettuun etenemistavoitteeseen.⁵⁶ Näin ollen Rommelin 24.3 aloittama hyökkäys tuli täytenä yllätyksenä niin englantilaisille, saksalaisille, kuin italialaisillekin.

Propagandaministeri Goebbels suhtautui tapahtuneeseen aluksi varovaisesti. Hän päätti hyökkäyksen alkupäivinä noudattaa varovaista uutispolitiikkaa. Vasta operaation neljäntenä päivänä hän päätti, että on aika siirtyä avoimempaan tiedotuspolitiikkaan Pohjois-Afrikan suhteen. Samana päivänä tiedotettiin julkisesti El Agheilan kaupungin valtauksesta.⁵⁷ Tämän kaupungin valtaus ei ollut kovin dramaattinen tapahtuma; britit luopuivat kaupungista käytännössä ilman taistelua. Saksalaiselle yleisölle esitetty Wochenschau-elokuvaraportti⁵⁸ esitti asian aivan toisin, El Agheilan taistelu esitettiin hyvin dramaattisena ja väkivaltaisena. Filmissä myös näytettiin kuvia Rommelista johtamassa kaupungin valtausta etulinjasta. Myöskään tämä ei pitänyt paikkaansa, sillä tosiasiaa ken-

⁵⁴ Irving 1979. s. 61

⁵⁵ Carell 1959 s. 17

⁵⁶ Fraser 1993. s. 229

⁵⁷ Goebbels 28.3.1941, Band 9. s. 208.

⁵⁸ Wochenschau oli kerran viikossa ilmestynyt uutiskatsausfilmi, jota esitettiin elokuvateattereissa. SD:n mielialakatsausten mukaan wochenschau oli Hitlerin puheiden jälkeen kaikkein tehokkain propaganda työkalu. Goebbels kiinnitti wochenschauhun suurta huomiota ja useasti valvoi henkilökohtaisesti niiden tuotantoa. Balfour 1979. s. 111-112

raali seurasi taistelun kulkua henkilökohtaisesta Storch-lentokoneestaan käsin.⁵⁹

Rommelini hyökkäys eteni suorastaan ilmiömäistä vauhtia, sillä huhtikuun toisena päivänä akselivaltojen joukot olivat vallanneet Agadabian kaupungin ja jatkoivat etenemistään. Alkuperäisten suunnitelmien mukaanhan Rommelilla ei ollut lupaa edetä tätä kaupunkia pidemmälle. Afrika Korpsin huikea menestys sai italialaisiin jo ennestään hyvin skeptisesti suhtautuvan Goebbelsin halveksimaan italialaisia entisestään. Hän totesi päiväkirjassaan 4.4., että Afrika Korpsin briteille antama löylytys on kauhea osoitus italialaisten surkeasta sotataidosta. Lisäksi hän totesi, että ei missään nimessä tällä hetkellä tahtoisi olla italialainen.⁶⁰

Vaikka propagandaministeri itse suhtautui varsin halveksivasti italialaisten sotamenestykseen, tämä ei kuitenkaan heijastunut viralliseen propagandaan. Italia oli liittolaisvaltio, ja negatiivinen uutisointi italialaisista ja heidän sotamenestyksestään olisi saattanut vaarantaa liittosuhteen. Lisäksi negatiivinen uutisointi olisi saattanut vaikuttaa häiritsevästi yhteiskuntarauhaan. Saksassa oli näet tuohon aikaan tuhansia italialaisia siirtotyöläisiä, eikä kansan keskuudessa suhtauduttu tähän asiaan kovinkaan suopeasti. Ihmeteltiin, miksi meidän poikiemme pitää sotia Libyassa, vaikka nämä siirtotyöläiset voisivat ihan yhtä hyvin olla siellä.⁶¹

Vaikka propagandassa pyrittiin antamaan liittolaisesta positiivinen kuva, tavallisen kansan keskuudessa italialaisiin suhtauduttiin hyvin negatiivisesti. Tilanne paheni entisestään, kun Saksa hyökkäsi Kreikkaan ja Jugoslaviaan. Saksan turvallisuuspalvelun Sicherheitsdienstin mielialakatsauksessa 10.4.1941 todetaan: ”Mitä suurempi on saksalaisten menestys sellaisilla sotänäyttämöillä, joilla italialaiset ovat ennen taistelleet, sitä negatiivisemmaksi väestön suhtautuminen italialaisia kohtaan muuttuu. Yleensä kysytään katkeraan sävyyn: ”Mitä ihmettä italialaiset sotilaat ovat näinä pitkinä kuukausina tehneet?”⁶²

Tilanteen teki propagandaministeriön kannalta vielä monimutkaisemmaksi se, että myös italialaiset itse olivat tyytymättömiä heitä käsitte-

⁵⁹ Remy 2002.s. 60

⁶⁰ Goebbels 4.4.1941, Band 9, s. 221

⁶¹ Ministerikonferenssin kokous 17.3.1941. Boelcke 1969. s. 173

⁶² Ministerikonferenssin kokous 16.4.1941. Boelcke 1969. s. 204

levään saksalaiseen uutisointiin. He vaativat, että heidän asevoimiensa roolia ja saavutuksia olisi korostettava enemmän saksalaisessa uutisoinnissa. Ensimmäiset kriittiset italialaiset äänenpainot asiasta esitettiin heti Balkanin sotaretken alettua ja, asiasta kommentointi jatkui oikeastaan koko Pohjois-Afrikan sotaretken ajan.⁶³

Propagandaministeriö oli hyvin hankalan tilanteen edessä: kuinka onnistua samalla kertaa miellyttämään sekä italialaisia että omaa kansaa? Jommankumman liiallinen miellyttäminen olisi tuonut ongelmia toisen osapuolen kanssa. Ministeriö valitsi italialaismyönteisen kannan. Italialaisista julkaistiin positiivisia ja joskus jopa ylistäviä uutisia, kuten siirtotyöläiskysymyksessä tehtiin.⁶⁴ Saksalaiset propagandistit varoivat kuitenkin tarkasti ärsyttämästä liiaksi omaa kansaa. Tästä syystä italialaisten ylistys ei saanut olla liian läpinäkyvää. Saksan kansan keskuudessa italialaisvastainen mieliala oli laajalle levinnyttä jo ennen Pohjois-Afrikan sotaretken alkua, ja propagandaministeriö oli asiasta hyvin tietoinen.⁶⁵ Tämän seikan on täytynyt vaikuttaa Pohjois-Afrikkaa koskevaan uutisointiin siitä hetkestä lähtien, kun ensimmäiset saksalaiset joukot saapuivat Tripoliin. Varmasti se on myös osaltaan vaikuttanut siihen, miksi Rommelia pyrittiin heti alusta saakka tässä uutisoinnissa nostamaan jalustalle.

Kaksi päivää Agadabian jälkeen kukistui tärkeä Bengasin satamakaupunki. Goebbelsille saakka tieto tapahtuneesta kulki vasta 6.4. Tämä tiedonkulun hitaus jatkui koko Pohjois-Afrikan kampanjan ajan ja johtui pitkistä välimatkoista, sekä siitä, että Rommel raportoi OKW:lle hyvin niukalti liikkeistään.⁶⁶ Goebbels joutuikin usein tekemään päätelmiä tilanteen kehittymisestä sen pohjalta, mitä englantilainen lehdistö Pohjois-Afrikan tapahtumista kirjoitti. Koska myös briteillä oli käytössä lehdistökontrolli, näihin uutisiin piti suhtautua varovaisesti. Tästä seurasi myös virhepäätelmiä. Päiväkirjamerkinnässään 5.4.1941 propagandaministeri epäili, että britit tiedottavat Bengasin tyhjentämisestä vain houkuttellakseen saksalais-italialaiset joukot ansaan.⁶⁷

⁶³ Ibid

⁶⁴ Ministerikonferenssin kokous 17.3.1941. Boelcke 1969. s. 173

⁶⁵ Ministerikonferenssin kokous 14.1.1941. Boelcke 1969. s. 165.

⁶⁶ Speer 1969. s. 158

⁶⁷ Goebbels 5.4.1941, Band 9. s. 226

Kyseessä ei kuitenkaan ollut ansa. Rommelin joukot jatkoivat hurjaa etenemistään. Kahdessa viikossa akselivaltojen joukot olivat edenneet kaikkiaan 1000 kilometriä. Samoihin aikoihin saksalaiset joukot etenivät myös Jugoslaviassa ja Kreikassa. Englantilaisen lehdistön pessimismi lisääntyi, ja Goebbelsin optimismi lisääntyi samassa suhteessa. Hän julisti päiväkirjassaan 9.4.1941, että englantilaiset ovat jättäneet Pohjois-Afrikan heidän käsiinsä.⁶⁸

Rommel oli nyt vallannut takaisin lähes koko Kyrenaikan niemimaan. Jäljellä oli enää strategisesti tärkeä ja vahvasti linnoitettu Tobrukkin satamakaupunki. Tobrukissa oli lisäksi vahva englantilainen varuskunta, ja se oli ehdottomasti vallattava ennen kun voitaisiin jatkaa etenemistä Egyptiin. Muutoin Tobrukissa olevat joukot olisivat olleet vakava uhka akselin joukkojen huoltoyhteyksille. Rommelin joukkojen lähestyessä Tobrukia Goebbels alkoi pelätä, että eteneminen on liian nopeaa.⁶⁹

Akselivaltojen joukot saavuttivat Tobrukin hutikuun 13 päivä. Samoihin aikoihin Rommelin joukot saivat vahvistukseksi toisen panssaridivisioonan. Rommel oletti, että vihollinen oli kaaoksessa eikä pystyisi puolustamaan Tobrukia. Hän oli väärässä.

Kun Rommelin joukot saartoivat Tobrukin, pessimismi brittiläisessä lehdistössä kasvoi. Tobrukia pidettiin jo menetettynä ja keskusteltiin siitä, pystytäänkö Suezin kanavaa pitämään hallussa. Goebbels kuitenkin halusi edelleen jatkaa varovaisella uutisoinnin linjalla. Ministerikonferenssin kokouksessa 16.4.1941 hän kielsi kotimaista lehdistöä mainitsemasta millään lailla brittiläisen lehdistön pessimistisistä kirjoituksista. Radiolle hän sen sijaan antoi luvan tiedottaa asiasta, kunhan pysytettiin vain brittiläisen lehdistön siteeraamisessa ilman omia päätelmiä asiasta. Goebbels perusteli päätöksensä sillä, että Pohjois-Afrikan lisäksi Kreikasta ja Jugoslaviasta tuli uutisia saksalaisten voitoista, eikä hän halunnut antaa tilanteen enää kuumentua.⁷⁰ Tilanteen ylikuumentumisen estämisellä Goebbels todennäköisesti tarkoitti sitä, että estetään kansan

⁶⁸ Goebbels 9.4.1941, Band 9. s. 237

⁶⁹ Goebbels 11.4.1941, Band 9. s. 241

⁷⁰ Ministerikonferenssin kokous 16.4.1941. Boelcke 1969. s. 195.

keskuudessa syntymästä liian suurta optimismia sen suhteen, että sota loppuisi pian.⁷¹

Propagandaministerin varovaisesta linjasta huolimatta Pohjois-Afrikan tilanteesta kirjoiteltiin sangen optimistiseen sävyyn. Rommelin hyökkäystä Tobrukiin verrattiin Hannibalin ja roomalaisten taisteluun Cannaessa.⁷² Lisäksi alkoi muodostua paineita julkaista jonkinlainen elämäkertakirjoitus Rommelista. Tätä kaivattiin niin kotimaisen kuin ulkomaisen yleisön keskuudessa. Propagandaministeriö vastasikin tähän toiveeseen: Das Reich lehdessä julkaistiin huhtikuussa Rommelin virallinen kansallissosialistinen elämäkerta.⁷³ Tämän elämäkerran mukaan Rommel oli työmiehen poika, ja hän erosi armeijasta sodan jälkeen opiskellakseen Tübingenin yliopistossa. Hänen mainittiin olleen myös ensimmäisiä SA-johtajia sekä Hitlerin läheinen ystävä jo hyvin varhaisessa vaiheessa.⁷⁴ Todellisuudessa Rommel ei missään vaiheessa kuulunut SA:han eikä edes koskaan ollut natsipuolueen jäsen.

Kun Rommel näki tämän omaelämäkertansa, hän raivostui ja kirjoitti valituskirjeen propagandaministeriöön. Hänen kirjeeseensä vastasi ministeriön ulkomaanlehdistöosastolla toimiva tohtori Otto Meissner, joka totesi, että kyseinen kirjoitus ei missään tapauksessa vahingoittaisi kenraalin mainetta vaan pikemminkin vaikuttaisi ainakin ulkomailla hänen maineeseensa positiivisesti. Lisäksi Meissner totesi, että propagandan näkökulmasta olisi edullisempaa, jos artikkelissa esitetyt väitteet olisivat totta.⁷⁵

Ei ole täyttä varmuutta siitä, missä määrin Goebbels oli mukana tässä elämäkertaprojektissa. Hänen päiväkirjastaan kuitenkin löytyy kesäkuulta 1941 merkintä, joka voisi hyvin olla reagointia Rommelin valituskirjeeseen. Goebbels näet ei missään muussa kohtaa mainitse päiväkirjoissaan vuonna 1941 mitään vastaavaa. Hän kommentoi asiaa päiväkirjassaan seuraavasti: ”Rommel valittaa häneen kohdistuvasta liioitellusta propagandasta. Pidän huolta, että se loppuu. Hän ansaitsee parhaan mah-

⁷¹ Ks viite 8.

⁷² Hannibal kukisti tässä taistelussa vuonna 216 eKr. joukkojaan paljon suuremman Roomalaisarmeijan, aiheuttaen yhden roomalaisten sotahistorian suurimmista tappioista.

⁷³ Reuth 2004. s. 167.

⁷⁴ Young 1950. s. 24.

⁷⁵ Reuth 2004. s. 168.

dollisen olemassa olevan julkisuuden.”⁷⁶ Tämä päiväkirjamerkintä antaa hyvän kuvan Goebbelsein suosikkikenraaliaan kohtaan tuntemasta arvostuksesta. Propagandaministeri taatusti tiesi ministeriön laatimasta virallisesta Rommel-elämäkerrasta mutta oli kuitenkin valmis perääntymään propagandassaan, jotta hänen ja hänen suosikkikenraalinsa välit eivät kärsisi.

2.2. Hyökkäys pysähtyy ja sotänäyttämön merkitys propagandassa vähenee

Tobruk oli paljon kovempi pala purtavaksi, kuin mitä Rommel oli laskeutunut. Hän yritti kaksi kertaa vallata Tobrukin suoralla hyökkäyksellä 14 ja 30.4. Kummatkin yritykset epäonnistuiivat täydellisesti. Alkoi olla selvää, että kaupungin valtaus onnistuisi vain piirityksellä.⁷⁷ Osa hänen joukoistaan jäi piirittämään kaupunkia, kun taas osa jatkoi etenemistään kohti Egyptiä. Huhtikuun 28 päivä hänen joukkojensa onnistui vallata Sollumin kaupunki, paikka johon italialaisten hyökkäys oli pysähtynyt joulukuussa 1940.

Tämän jälkeen eteneminen alkoi takkuilla, eikä huoltokaan toiminut. Nyt alkoi kritiikki Rommelia kohtaan kasvaa niin omien alaisten kuin OKW:n korkeiden upseerien keskuudessa. Omat alaiset eivät muodostaneet niin vakavaa uhkaa, sillä heidät saattoi aina erottaa, kuten kävikin Rommelia avoimesti kritisoineille kenraali Streichille ja eversti Oldbrichille.⁷⁸ Hänen esimiehensä muodostivat paljon suuremman ongelman. Kolme OKW:n korkeaa upseeria Franz Halder, Wilhelm Keitel ja Albert Jodl, jotka olivat hänen esimiehiään, olivat myös hänen vihamiehiään.⁷⁹ Rommel oli koko operaation alusta alkaen toiminut vastoin esimiehiensä määräyksiä, ja nyt kun luvaton hyökkäys pysähtyi, kritiikille saatiin peruste.

⁷⁶ Goebbels 7.6.1941, band 9, s. 357. *Rommel beschwert sich über eine reißerische Propaganda um seine Person. Ich stelle das ab. Er verdient die beste Herausstellung, die es nur gibt.*

⁷⁷ Fraser 1993. s. 242.

⁷⁸ Remy 2002. s. 72.

⁷⁹ Halder oli maavoimien yleisesikunnan päällikkö, Keitel asevoimien pääesikunnan OKW:n päällikkö ja Jodl asevoimien operatiivisen osaston päällikkö.

Maavoimien yleisesikunnan päällikön Halderin ja yhtä hyvin myös muiden edellä mainittujen Rommelin esimiesten kriittistä suhtautumista Rommelin kuvaavat Halderin henkilökohtaiseen päiväkirjaansa tekemät merkinnät. Kun Tobrukin valtaus ei onnistunutkaan ja Rommel raportoi siitä, kommentoi Halder asiaa: ”Rommel valittaa, että hänellä ei ole riittävästi voimia Tobrukin kukistamiseen. Meille muille tämä asia on ollut selvää jo kauan sitten.”⁸⁰ Toinen hyvin havainnollinen esimerkki löytyy huhtikuun lopulta, kun Halder oli päättänyt lähettää kenraali Friedrich Pauluksen tarkastusmatkalle Halder kuvaa asiaa päiväkirjassaan: ”Toivottavasti Paulus Rommelin entisenä asetoverina saa puhuttua järkeä tälle hulluksi tulleelle sotilaalle.”⁸¹

Kenraali Paulus saapui Pohjois-Afrikan sotänäyttämölle 27.4. Hän toi Rommelille OKW:n terveiset syyttäen Rommelia siitä, että hänen nopea ja suunnittelematon etenemisensä Kyrenaikan niemimaan halki oli saanut britit vetämään joukkonsa Kreikasta vastoin OKW:n suunnitelmia. Hän selitti, että OKW oli suunnitellut ensin saavansa brittijoukot ansaan Kreikassa ja sitten tuhoavansa ne. Väite oli perätön, sillä brittijoukot vedettiin pois sen takia, että tilanne Kreikassa oli kehittynyt uhkaavaksi. Rommel puolustautui sanoen, että hänelle ei ollut kerrottu mitään OKW:n suunnitelmista Kreikan suhteen, ja totesi, että hänen mielestään saksalaisten ei olisi ensinkään ollut kannattavaa hyökätä Kreikkaan ja Jugoslaviaan, vaan olisi kannattanut keskittää enemmän voimia Pohjois-Afrikkaan ja vallata Malta. Näin hänen mukaansa britit olisi saatu samalla hädettyä pois välimeren alueelta.⁸²

Paulus ei ollut vakuuttunut näkemästään. Kolme päivää hänen saapumisensa jälkeen Rommel yritti toisen kerran vallata Tobrukia ja epäonnistui surkeasti. Palattuaan takaisin Saksaan Paulus suositteli esimiehilleen, että Rommel syrjäytettäisiin Pohjois-Afrikan saksalaisjoukkojen komennosta. Yritys kaatui kuitenkin siihen, kun Hitler ilmoitti Keitelille, Jodlille ja Halderille, että Rommel nauttii hänen luottamustaan.⁸³

⁸⁰ Halder 1963. s. 368.

⁸¹ Halder 1963. s. 377-378.

⁸² Fraser 1993. s. 244.

⁸³ Remy 2002. s. 72.

Miksi sitten tämä kolmikko vihasi Rommelia niin paljon? Yksi tärkeimmistä syistä on epäilemättä se, että Hitler suhtautui hyvin epäluuloisesti Rommelia lukuun ottamatta kaikkiin muihin kenraaleihinsa. Kaiken lisäksi Hitler astui Pohjois-Afrikan operaation suunnitteluvaiheessa Halderin varpaille, kun hän määräsi, että avustusosaston päälliköksi asetetaan hänen oma suosikkinsa Rommel eikä Halderin haluamaa kenraalimajuri von Funkia.⁸⁴ Lisäksi Rommel oli edellä mainitun kolmikön epäsuosiossa, koska hän oli jo Ranskan sotaretken aikana toiminut hyvin omapäisesti eikä aina välittänyt saamistaan käskyistä, jos itse katsoi että tilanne taistelukentällä vaatii häntä toimimaan toisin.⁸⁵

Tämä on myös epäilemättä syy siihen, miksi osa OKW:n ylintä upseeristoa suhtautui Rommelin saamaan suureen julkisuuteen niin negatiivisesti jo Ranskan sotaretken jälkeen. Silloin Rommelin suosio nuorten upseerien keskuudessa kasvoi ilmiömäisesti. He saapuivat joka puolelta tapaamaan Rommelia.⁸⁶ Myös Rommelin suosima omalaatuinen ja vaarallinen tapa johtaa sotatoimia aivan etulinjasta saavutti Rommelin esimerkin innoittamana suurta suosiota varsinkin nuorten upseerien keskuudessa.⁸⁷ Tätä negatiivista suhtautumista voidaan tietyllä tapaa pitää ihan aiheellisena: Mitä siitä olisi tullut, jos Rommelin uhkarohkea hyökkäystapa, tapa johtaa taistelua aivan etulinjasta ja tyyli olla välittämättä esimiesten määräyksistä olisi levinnyt laajemmalle maavoimien upseeriston keskuudessa? Kuri olisi kärsinyt ja kaikki upseerit kuitenkin eivät olisi olleet niin kyvykkäitä ja onnekkaita kuin Rommel.

Kun ottaa huomioon tämän seikan, niin on kieltämättä hyvin kummallista että Goebbels suosi Rommelia propagandassaan. Goebbels oli näet perillä siitä, että Rommelilla oli vihamiehiä ylempien esimiestensä joukossa, vaikka hän tästä Halderin, Keitelin ja Jodlin juonimasta Rommelin syrjäyttämisyrityksestä mitään käyttämässani lähteissä mainitsekaan.⁸⁸ On toki myös mahdollista, että Goebbels vaikenen tästä tapauk-

⁸⁴ Reuth 2004. s. 61.

⁸⁵ von Luck 1989. s. 32

⁸⁶ Irving 1979. s. 53.

⁸⁷ Lisää viite!

⁸⁸ Ks. sivu 42.

sesta, koska ei halunnut että hänen sodan jälkeen julkaistavissa päiväkirjoissaan saisi vääränlaisen kuvan Führerin suosikkikenraalista.

Goebbels seurasi tilanteen kehitystä Pohjois-Afrikassa suurella mielenkiinnolla. Touko-kesäkuun aikana hän teki päiväkirjaansa aihetta koskevia merkintöjä lähes joka päivä. Propagandaministerin kontaktihenkilöt rintamalla pitivät hänet hyvin perillä tilanteen kehityksestä ja kaikista joukkojen kohtaamista ongelmista, kuten huoltovaikeuksista, joukkojen koti-ikävästä ja italialaisjoukkojen kehnosta moraalista. Näiden tietojen vuoksi hän oli hyvin huolissaan Afrika Korpsin joukkojen henkisestä hyvinvoinnista ja suunnitteli toteuttavansa kampanjan sen parantamiseksi.⁸⁹

Pohjois-Afrikan sota-äytämön vaikeudet vaikuttivat luonnollisesti aihetta käsittelevään propagandaan. Propagandaministeriön ministerikonferenssin kokouksessa Wehrmachtin yhteysupseeri Hans Martin esitti, että kaikki uutisointi koskien italialaisten huoltokuljetuksia ja Pohjois-Afrikan sota-äytämöä yleensä lopetetaan, koska on vaarana, että nämä uutiset antavat kotimaan yleisölle sellaisen vaikutelman, että sota-äytämöllä on odotettavissa pikainen tilanteen muutos. Näin myös tehtiin, ja Pohjois-Afrikan sota-äytämö oli otsikoissa suhteellisen vähän ennen kesäkuun puoliväliä.⁹⁰

Rintamalla ei tapahtunut mitään sanottavaa muutosta toukokuun alun ja kesäkuun puolivälin aikana. Tobrukin valtaus ei edelleenkään onnistunut, ja huolto toimi huonosti. Lisäksi Rommelia kritisoitiin niin OKW:ssa kuin Commando Supremoakin. Hänen omat joukkonsa kuitenkin luottivat häneen edelleen, ja hän itse asiassa oli kasvattanut koko ajan suosiotaan niin saksalaisten kuin italialaistenkin rintamamiesten keskuudessa. Tämä ei jäänyt huomaamatta Goebbelsiltäkään. Hänen kommentoi asiaa päiväkirjassaan 11.6.1941 toteamalla, että Rommelilla on niin omien kuin italialaisten joukkojenkin keskuudessa suorastaan myyttinen maine.⁹¹

⁸⁹ Goebbels 22.5.1941, Band 9. s. 328.

⁹⁰ Ministerikonferenssin kokous 17.5.1941. Boelcke 1966. s. 739.

⁹¹ Goebbels 11.6.1941, Band 9. s. 363

Akselivaltojen joukot taistelivat Pohjois-Afrikassa puutteellisen huollon takia suorastaan kauheissa olosuhteissa. Miehiä vaivasi aliravitsemus, ja jopa keripukkia esiintyi.⁹² Kun näihin vaivoihin lisää vielä kuumuuden, hiekkamyrskyt ja hyönteiset, voidaan pitää jonkinlaisena ihmeenä, että Rommel oli niin suosittu joukkojensa silmissä ja että joukkojen keskuudessa vallitsi niinkin hyvä henki.

Entä mistä tämä hyvä maine johtui? Rommel itse oli sitä mieltä, että hyvän hengen luominen joukkojen keskuuteen on erittäin tärkeää. Hän vieraili usein etulinjassa, vaarallisissakin paikoissa ja jutteli miesten kanssa. Väitetään, että tuskin on sellaista Afrika Korpsin sotilasta, joka ei olisi joskus nähnyt Rommelia. Tästä syystä miehet tunsivat, että heitä ei ollut unohdettu. Rommel oli vaativan miehen maineessa miestensä keskuudessa. Miehet kuitenkin tiesivät, että hän vaati itseltään kaikista eniten.⁹³ Miehet tunsivat, että kenraali oli yksi heistä, ja ehkä kaikkein konkreettisimpana osoituksena tästä he puhuttelivat Rommelia kahdenkeskisissä keskusteluissa pelkästään etunimellä Erwin. Tämä ei suinkaan tarkoittanut sitä, että miehet eivät olisi suhtautuneet häneen kunnioittavasti, päinvastoin. Hän oli edelleen heille myös auktoriteetti.⁹⁴ Rommelin positiivinen maine omien joukkojensa keskuudessa on varmasti vaikuttanut positiivisesti hänen maineeseensa myös Saksassa. Ei varmastikaan niin paljon, kuin uutisointi hänen voitoistaan, mutta täytyy muistaa, että kenttäposti toimi myös Pohjois-Afrikan rintamalla ja miesten ihailu kenraaliansa kohtaan tuli taatusti myös kirjeitse kotiväen tietoon.

Kesäkuussa brittiarmeija sai Kairoon vahvistuksena 240 uutta panssarivaunua. Britit olivat ultran avulla avattujen enigma viestien ansiosta perillä Pauluksen vierailusta ja siitä, että tämä oli käskenyt Rommelia asettumaan puolustusasemiin. Kesäkuun 15. päivä kenraali Cunninghamin joukot hyökkäsivät. Brittien ensimmäinen suuri hyökkäys Rommelia vastaan, operaatio Battleaxe, oli alkanut. Brittien hyökkäys ei tullut yllätyksenä Rommelille. Saksalaisten radiotiedustelu oli jo edellisenä iltana siepannut radiosanomia, joiden perusteella Rommel tulkitsi hyökkä-

⁹² Irving 1979. s. 75

⁹³ Remy 2002. s. 73-74

⁹⁴ Reuth 2004. s. 147

yksen alkavan ja osasi laittaa joukkonsa hälytystilaan⁹⁵ Brittien hyökkäys päättyi 18.6. Rommelin täydelliseen voittoon. Britit menettivät operaation aikana noin 200 panssarivaunua, kun taas akselivaltojen menetykset olivat ainoastaan 40.

Goebbels seurasi jännittyneenä tilanteen kehittymistä. Ensimmäinen aihetta koskeva merkintä löytyy hänen päiväkirjastaan 17.6. Siinä hän toteaa, että Rommelin joukot eivät ehkä pysty pitämään Sollumin kaupunkia, jota vastaan Brittien päähyökkäys suuntautui.⁹⁶ Kahden päivän päästä propagandaministeri muuttui kuitenkin huomattavan optimistiseksi, kun ulkomaalaisen lehdistön kautta alkoi tulla tietoja taistelun lopputuloksesta ja useissa niistä ylistettiin akselin joukkojen suorituksia.⁹⁷

Rommelien voitto sai julkisuutta niin kotimaassa kuin ulkomailakin. Yksi osoitus Rommelin kotimaisen suosion kasvusta oli se, että hän alkoi saada fanipostia. Rommelin esikunnassa toimi nuori luutnantti Heinz Werner Schmidt, jonka yksi toimenkuvista oli kenraalin fanipostista huolehtiminen. Schmidt kertoo muistelmissaan, että Rommel sai kesällä 1941 päivittäin noin 30-40 fanikirjettä kotimaasta. Moni kirjeistä tuli ihailevilta pikkupojilta, mutta selvä enemmistö kuitenkin tytöiltä ja naisilta. Lähes kaikki heistä pyysivät valokuvaa Rommelista. Tätä varten esikuntaan oli varastoitu suuri määrä Hitlerin virallisen valokuvaajan Hoffman von Münichin kenraalista ottamia virallisia postikorttikokoisia valokuvia. Schmidtin mukaan Rommel omakätisesti signeerasi kaikki valokuvat, jotka hän postitti kotimaan faneille.⁹⁸

Operaatio Battleaxe on Rommel-myytin synnyn kannalta kiintoisa ajanjakso, koska silloin muodostui pukeutumistyyli, josta hän tuli tunnetuksi ja josta jälkimaailma hänet tuntee. Tähän asukokonaisuuteen kuului pitkä nahkainen päällystakki, ensimmäisen maailmansodan aikainen Pour Le Mérite ansiomerkki, kaulaliina, koppelakki sekä siihen kiinnitetyt sotasaaliiksi saadut englantilaiset suojalasit.⁹⁹

⁹⁵ Irving 1979. s. 82-83

⁹⁶ Goebbels 17.6.1941, Band 9. s. 381

⁹⁷ Goebbels 19.6.1941, Band 9. s. 387

⁹⁸ Schmidt 1998. s. 72-73.

⁹⁹ Remy 2002. s. 74.

Operaatio Barbarossan alettua 22.6.1941 Saksan kansan ja propagandaministerin huomio kiinnittyi Neuvostoliiton kukistamiseen. Samalla Neuvostoliitosta tuli Goebbelsin propagandassa vihollinen numero yksi. Hän halusi järjestää Neuvostoliiton nopeasta kukistumisesta suuren propagandaspektaakkelin. Näin ollen Afrikan sotanäyttämö jäi kotimaan uutisoinnissa taka-alalle. Propagandaministeri seurasi kuitenkin edelleen tiiviisti sotanäyttämön tapahtumia ja olikin niistä hyvin perillä sotanäyttämöllä toimivan tehokkaan kontaktihenkilöverkostonsa ansiosta. Heistä etenkin Rommelin esikunnassa toiminut Berndt raportoi aktiivisesti Goebbelseille kesän 1941 aikana.

Niistä asioista, joista kontaktihenkilöt raportoivat Goebbelseille, hän kiinnitti huomiota etenkin joukkojen mielialaan, jonka hän pelkäsi huonontuvan heikosti toimivan huollon vuoksi sekä siksi, että Pohjois-Afrikka oli nyt toissijainen sotanäyttämö. Näistä syistä johtuen Goebbels päätti organisoida joukkojen keskuudessa mielialankohotuskampanjan, jotta nämä eivät luulisi, että kotimaassa heidät on täysin unohdettu.¹⁰⁰

Ehkä konkreettisin esimerkki siitä, että Pohjois-Afrikka ei ollut enää propagandan kannalta yhtä kiinnostava kuin keväällä ja alkukesästä, on se, että Goebbels päätti elokuussa 1941 vetää takaisin Saksaan Rommelin joukoissa palvelleet Berndtin ja Haegertin. Berndtin kotiuttamista Goebbels perustelee päiväkirjassaan sillä, että Berndtiä tarvittiin ministeriön propagandaosaston johtoon, koska osaston entinen päällikkö oli hoi-
tanut tointaan huonosti ja oli vielä kaiken lisäksi sairas.¹⁰¹ Päiväkirjamerkintä 19.8.1941 osoittaa hyvin havainnollisesti sen, että Goebbelsin päiväkirjoihin pitää lähdeaineistona suhtautua kriittisesti. Goebbels kertoo, että hän sai Hitleriltä erillisen määräyksen kotiuttaa Berndt ja Haegert, koska olisi typerää riskeerata heidän henkiään, kun he olivat ministeriön toiminnan kannalta niin arvokkaita.¹⁰² David Irving esittää Goebbels elämäkerrassaan asian toisin. Hänen mukaansa Goebbels pyysi Hitleriltä

¹⁰⁰ Goebbels 17.7.1941, Band 1. s. 87

¹⁰¹ Goebbels 12.8.1941, Band 1. s.218

¹⁰² Goebbels 19.8.1941, Band 1. s. 269

lupaa vetää Berndt pois Afrikasta ja määrätä hänet propagandaosaston päälliköksi.¹⁰³

Vaikka uutta propaganda-aineistoa ei ollut saatavilla, oli Pohjois-Afrikasta propagandassa annettua kuvaa suojeltava. Italialaiset päättivät ottaa oman osansa Pohjois-Afrikan yllättävästä sotamenestyksestä. He alkoivat elokuussa puuhata Bengasi-nimistä elokuvaa Kyrenaikan niemimaan takaisinvaltauksesta. Koska kyseessä oli propagandaelokuva ja nimenomaan italialainen propagandaelokuva, oli sen tarkoituksena korostaa italialaisten merkitystä ja sankaruutta tämän sotilasoperaation aikana. Goebbels sai kuulla näistä suunnitelmista eikä ollut ollenkaan ilahtunut. Hän kertoo päiväkirjassaan 19.8.1941 aikovansa estää italialaisten suunnitelman läpimenon sellaisenaan.¹⁰⁴ Huomionarvoista on, että Goebbels teki varsin paljon muuttaakseen italialaisten suunnitelmia. Hän käytti arvovaltaansa hyväksi ja pakotti italialaiset muuttamaan käsikirjoitusta. Tosin hän ei vielä tämänkään jälkeen ollut tyytyväinen asiaan. Syyskuussa Goebbels suunnitteli tekevänsä asiasta virallisen valituksen Italian korkeimmalle sodanjohdolle.¹⁰⁵

Goebbels ei toimistaan huolimatta saanut italialaisia muuttamaan suunnitelmiaan Bengasi elokuvan suhteen. Filmi sai ensi-iltansa Venetsiassa syyskuussa 1942, eikä siinä mainittu saksalaisista ja heidän roolistaan yhtään mitään. Saman vuoden lokakuussa Goebbels esti filmin tulon Saksaan.. Hän perusteli päätöstään ulkoministeriölle toteamalla, että kaikki ihmiset tiesivät, kuinka Bengasin taisteluissa oli todellisuudessa käynyt, ja epäili että elokuvan teatterilevitys vain lisäisi italialaisvihamielisyyttä kansan keskuudessa.¹⁰⁶ Kansan vihamielinen suhtautuminen italialaisiin varmastikin selittää suurelta osin propagandaministerin toiminnan tämän elokuvaprojektin sabotoimiseksi vuoden 1941 puolellakin.

Hitler halusi ylentää Rommelin täydeksi kenraaliksi. Ajatus siitä, että Rommel ylenisi kenraaliluutnantista kenraaliksi vähemmässä kuin kahdessa vuodessa herätti suurta närää yleisesikunnan keskuudessa. Kenraali Halder ehdotti salaa maavoimien komentajalle sotamarsalkka Brau-

¹⁰³ Irving 1996, s. 662

¹⁰⁴ Goebbels 19.8.1941, Band 1. s. 208

¹⁰⁵ Goebbels 25.9.1941, Band 1.s. 494

¹⁰⁶ Ministerikonferenssin kokous 24.1.1942. Boelcke 1969. s. 273.

schitsille, että Rommel olisi pantava aisoihin. Halder ehdotti, että tämä suunnitelma toteutettaisiin perustamalla Libyaan täydellinen armeijan esikunta, jotta Rommelia voitaisiin helpommin valvoa. Tätä esikuntaa olisi suunnitelman mukaan komentanut sotamarsalkka Wilhelm List, joka olisi samalla toiminut Rommelin esimiehenä. Esikuntaa ei kuitenkaan koskaan perustettu. Halderin esikuntapäälliköksi kaavailema kenraaliluutnantti Alfred Gause kyllä lähetettiin Afrikkaan, mutta hän ei ollut millään lailla kiinnostunut osallistumaan esimiestensä juonitteluun.¹⁰⁷

Hitler lopulta ylensi Rommelin täydeksi kenraaliksi 21.8. Tämä raivostutti italialaisia. Upseeri, joka oli tullut heidän avukseen kahden divisioonan kera, oli ylennyt huomattavan nopeaa tahtia sekä kerännyt samassa suhteessa arvovaltaa niin paljon, että hänestä oli käytännössä tullut akselivaltojen Pohjois-Afrikan joukkojen komentaja. Tämän ylennyksen seurauksena Rommelin ja hänen muodollisen esimiehensä kenraali Ettore Basticon välit kiristyivät avoimen vihamielisiksi.¹⁰⁸

Syys- ja lokakuun aikana OKW alkoi epäillä brittien valmistele- van lähitulevaisuudessa suurhyökkäystä Pohjois-Afrikan rintamalla. Sekä Italian että Saksan tiedustelupalvelut varoittivat useaan otteeseen siitä, että britit vahvistavat Egyptissä olevia joukkojaan. Rommel aavisteli itsekin, että hyökkäys olisi tulossa, mutta hän kieltäytyi itsepintaisesti uskomaan OKW:n arvioita siitä, että britit todennäköisesti hyökkäisivät marraskuun puolivälissä, ja suunnitteli sen sijaan omaa hyökkäystä Tobrukin kukistamiseksi, vaikka OKW suoraan kielsi häntä hyökkäämästä uudestaan ennen vuotta 1942.¹⁰⁹

Myös Goebbels oli tietoinen brittien hyökkäyksen uhasta. Päiväkirjamerkinnässä 8. syyskuuta hän toteaa hyvin optimistiseen sävyyn, että hän uskoo, että Rommel kykenee pitämään tilanteen hallinnassaan, vaikka englantilaisten suurhyökkäys tulisikin.¹¹⁰ Goebbels ei enää tämän jälkeen spekuloi mitään brittien suurhyökkäyksen suhteen. Hän ei myöskään mainitse mitään Rommelin uusista hyökkäyssuunnitelmista tai nekoittelusta OKW:lle. On epävarmaa, tiesikö hän näistä asioista, mutta

¹⁰⁷ Irving 1979. s. 84-85

¹⁰⁸ Irving 1979. s. 87

¹⁰⁹ Irving 1979. s. 95-96 ja Fraser 1993. s. 227

¹¹⁰ Goebbels 8.9.1941, Band 1. s. 379-380

vaikka olisi tiennytkin, hän tuskin olisi halunnut mainita näistä asioista päiväkirjassaan, koska jälkipolville olisi voinut tulla kovin vääristynyt käsitys Hitlerin suosikkikenraalista

2.3. Britit hyökkäävät

Marraskuun 18 päivä OKW:n ennakoima brittien suurhyökkäys operaatio Crusader alkoi. Brittijoukoilla oli kaikkiaan 7 divisioona ja 600 panssarivaunua akselivaltojen joukkoja vastaan, joiden vahvuus oli 3 saksalaista ja 7 italialaista divisioonaa sekä 380 panssarivaunua.¹¹¹ Rommel kieltäytyi aluksi uskomasta, että kyseessä on vakavasti otettava hyökkäys. Muutoinkaan hänen toimintansa operaatio Crusaderin aikana ja sen jälkimainingeissa ei aina ollut mitenkään häikäisevää. Rommelilla oli usein tapana ottaa esikuntapäällikkönsä kenraali Gause mukaansa tarkastusmatkoilleen etulinjaan. Tämä oli vastoin armeijan yleistä käytäntöä, koska esikuntapäällikkö on armeijan komentajan sijainen, ja ainakin toisen heistä pitäisi olla koko ajan esikunnassa.¹¹² Kun brittien hyökkäys oli pysäytetty ja Rommel määräsi joukkonsa vastahyökkäykseen, tämä uhkarohkea tapa oli kostautua, kun hän ja Gause eksyivät aavikolle, eikä esikunta saanut yhteyttä heihin kokonaiseen vuorokauteen. Kun britit samaan aikaan yrittivät murtautua ulos piiritetystä Tobrukista, oli paniikki Rommelin esikunnassa valmis.¹¹³

Brittien hyökkäys saatiin siis pysäytettyä jo 22.11., mutta tämä torjuntavoitto ja sen jälkeinen Rommelin uhkarohkea vastahyökkäys kulluttivat akselin joukkojen voimia niin paljon, että saksalais-italialaisten joukkojen oli pakko lähteä perääntymään ja luovuttaa takaisin lähes koko Kyrenaikan niemimaa. Ilman Rommelin kyvykkäitä alaisia ja heidän ajoittaista tottelemattomuuttaan operaatio Crusader olisi saattanut päättyä akselivaltojen joukkojen tuhoon. Näistä mainittakoon Afrika Korpsin komentaja kenraali Ludvig Grüwell, joka kieltäytyi toteuttamasta Rommelin uhkarohkeimpia vastahyökkäysoperaatioita, sekä Rommelin esi-

¹¹¹ Fraser 1993. s. 279

¹¹² Fraser 1993. s. 275

¹¹³ Irving 1979. s. 105

kuntapäällikkö Siegfried Westphal, joka piti lankoja käsissään niinä hetkinä, kun Rommeliin ei saatu yhteyttä.¹¹⁴ Huomion arvoista on se, että vaikka Rommel ei Crusaderin aikana toiminutkaan kovin kyvykkäästä, siitä huolimatta oli suurelta osin hänen tai oikeastaan hänen maineensa ansiota, että operaatio Crusader epäonnistui. Brittien kahdeksannen armeijan komentaja kenraali Cunningham näet pelkäsi Rommelia ja oli jo ennen hyökkäystä sitä mieltä, että operaatio epäonnistuu ja että hyökkäämisen sijaan brittien pitäisi evakuoida Libya.¹¹⁵ Kuinka Cunningham olisi voinutkaan voittaa, kun hän oli jo ennen hyökkäystä kärsinyt henkisen tappion?

Rommelien päätös lähteä perääntymään ja tyhjentää koko Kyrenaikan niemimaa raivostutti hänen italialaisia esimiehiään. Kenraali Bastico vieraili Rommelin päämajassa 7.12. ja ilmaisi tyytymättömyytensä Rommelin vetäytymisasikeita kohtaan ja uhkasi ottaa osan italialaisdivisioonista pois Rommelin alaisuudesta. Tähän Rommel vastasi tylästi, että hän lähtee sitten vetäytymään pelkästään saksalaisin voimin ja jättää italialaiset joukot oman onnensa nojaan. Hän lisäsi vielä, että oli varma, että saksalaiset kykenisivät taistelemaan tiensä Kyrenaikan halki, mutta epäili italialaisten kykyä toimia samoin ilman heidän apuaan.¹¹⁶ Bastico poistui, mutta ei jättänyt asiaa tähän. Bastico raahasi 16.12. Rommelin päämajaan itsensä kenraali Cavalleron, Italian yleisesikunnan päällikön. Tämäkään ei auttanut, Rommel pysyi suunnitelmassaan vetäytyä.¹¹⁷

Ensimmäinen merkintä brittien hyökkäyksestä löytyy Goebbelin päiväkirjasta vasta 21.11. Tämä johtuu siitä, että Rommel ei juuri tiedottanut liikkeistään ja että niistä vähistä uutisista, joita sotanäyttämöltä saatiin, oli hyvin vaikeaa muodostaa kokonaiskuvaa siitä, mitä siellä todella tapahtui. Päiväkirjamerkinnässään 21.11 propagandaministeri suhtautuu tilanteeseen varovaisen optimistisesti. Hän toteaa, että englantilaisten hyökkäykseen oli jo osattu varautua, mutta harmittelee samalla siitä, että sotanäyttämölle ei ole saatu kuljetettua riittävästi täydennystä.

¹¹⁴ Fraser 1993. s. 296

¹¹⁵ Fraser 1993. s. 297

¹¹⁶ Rommel 2000. s. 173

¹¹⁷ Rommel 2000. s. 174-175

Hän uskoo kuitenkin Rommelin kykenevän ottamaan tilanteen hallintaansa tästä huolimatta.¹¹⁸

Tästä eteenpäin on havaittavissa propagandaministerin varovaisuuden ja pessimismin lisääntyminen, tämä johtui brittien uutisoinnista koskien Pohjois-Afrikkaa. Kuten on jo tullut todettua, Goebbels muodosti oman kuvansa tämän sotänäyttämön tapahtumista pääasiassa brittien uutisoinnista koska omia uutisia sieltä tuli niukasti, eikä Rommel juurikaan raportoinut liikkeistään. Marraskuun 22 päivä hän kuvaa päiväkirjassaan englantilaisten suurhyökkäykseen liittyvää propagandaa ja kuvaa sitä voimakkaimmaksi, jota on heidän nähnyt harjoittavan. Yksi osoitus brittipropagandan voimakkuudesta oli se, että hyökkäyksen alkamisen jälkeen Churchill piti radiossa puheen, jossa hän julisti, että tämän uuden hyökkäyksen myötä brittiläiseen sotahistoriaan kirjoitetaan uusi, Waterloo ja Blenheimin taisteluihin verrattava luku.¹¹⁹ Goebbelsin mukaan englantilaiset antoivat propagandassaan ymmärtää, että he olisivat avanneet niin sanotun toisen rintaman Pohjois-Afrikkaan. Tilanteen epävarmuudesta johtuen hän toteaa, että on kaikista parasta olla antamatta julkisuuteen mitään tietoja koko sotänäyttämöstä, ennen kuin tilanne selkiytyy.¹²⁰ Saman päivän aikana hän kertoo keskustelleensa Hitlerin kanssa sotilaallisesta tilanteesta ja mainitsee Hitlerin varoittaneen häntä tekemästä Pohjois-Afrikasta propagandassa arvoaltakysymystä, koska Rommel joukkoineen saattaisi mahdollisesti joutua perääntymään.¹²¹

Marraskuun 24. päivänä Goebbelsille alkoi olla melko selvää, että taistelut eivät sujuneet täysin brittien suunnitelmien mukaan. Vihollisen uutisoinnista Goebbels päätteli, että briteilläkään ei ollut täsmällistä kuvaa sotänäyttämön tapahtumista. Hän kertoo päiväkirjassaan 24.11., että on havaittavissa vihollisen propagandan merkittävää lieventymistä.¹²² Päiväkirjamerkinnässään 26.11. Goebbels toteaa englantilaisten ottavan propagandassaan takaisin suuria puheitaan ja korostavan, että Libyan taistelujen tulos on vielä epäselvä. Hän toteaa, että englantilaisten epäonnistunut propaganda tarjoaa hyvää materiaalia

¹¹⁸ Goebbels 21.11.1941, Band 2. s. 324-325

¹¹⁹ Reuth 2004. s. 170

¹²⁰ Goebbels 22.11.1941, Band 2. s. 332-333

¹²¹ Goebbels 22.11.1941, Band 2. s. 336-337

¹²² Goebbels 24.11.1941, Band 2. s. 355

epäonnistunut propaganda tarjoaa hyvää materiaalia saksalaiselle propagandalle, mutta pitää kuitenkin viisaampana odottaa tilanteen selkiytymistä ennen oman propagandakampanjan aloittamista.¹²³

Kahden päivän kuluttua propagandaministerin optimismi tilanteen suhteen kasvoi. Tähän oli syynä ulkomainen uutisointi. Goebbels kertoi, että amerikkalaisessa lehdistössä ihastellaan suuresti Rommelin toimintaa. Saksaan oli myös tihkunut tietoja Rommelin uskaliaasta vastahyökkäyksestä. Goebbels innostui itsekin ylistämään Rommelia ja tämän toimintaa vastahyökkäyksen ensimmäisten päivien aikana ja julisti, että Rommel on ehdottomasti otettava huomioon, kun Wehrmachtin ansioituneita komentajia palkitaan seuraavan kerran.¹²⁴

Seuraavana päivänä Goebbelsin optimismi Pohjois-Afrikan tilanteen suhteen saavutti siihenastisen huippunsa. Hän kertoo Keitelin pitäneen lehdistötilaisuuden ulkomaisille lehtimiehille koskien Pohjois-Afrikan tilannetta.¹²⁵ Goebbels siis näki tilanteen kääntyneen merkittävästi edullisemmaksi saksalaisille. Tästä johtuen hän suunnitteli merkittävää propagandistista liikettä. Hän kertoo suunnitelmastaan päiväkirjassaan näin: ”Puhuin lehdistötilaisuuden jälkeen Keitelin ja Jodlin kanssa Rommelin kansallissankariksi tekemisestä, heti kun tilanne Pohjois-Afrikassa on selkiytynyt. Se olisi maavoimille erittäin tärkeää. Luftwaffella on omat tähtensä, samoin merivoimilla. Maavoimilla sellaisia ei ole johtuen heidän johtomiestään. Me emme koskaan pysty lisäämään maavoimien suosiota, ellemmme tuo kansan tietoisuuteen näkyviä jalkaväen hahmoja. Niin Keitel, kuin Jodlkin suhtautuivat minun esitykseeni poikkeuksellisen ymmärtävästi. Koska he ovat kumpikin maavoimista, eivät he tule tuottamaan minulle minkäänlaisia vaikeuksia.”¹²⁶ Tämä päi-

¹²³ Goebbels 26.11.1941, Band 2. s. 366-367

¹²⁴ Goebbels 28.11.1941, Band 2. s. 380

¹²⁵ Goebbels 29.11.1941, Band 2. s. 384

¹²⁶ Goebbels 29.11.1941, Band 2. s. 385. *Ich spreche nach dem Vortrag noch mit Keitel und Jodl und rate dringend, nun, wenn die Schlacht in Nordafrika entschieden ist, Rommel zu einer Art von Volkshelden zu erheben. Das Heer hat es unbedingt notwendig. Die Luftwaffe hat ihre Stars, auch die Marine; Nur das Heer ist in der Herausstellung seiner führenden Männer etwas zurückhaltend und wohl auch zu wortkarg. Wir können niemals die Infanterie popularisieren, wenn wir nicht einige hervorstechende Exponenten der Infanterie sichtbar und unverwischbar in das Volkbewusstsein hineinbringen. Sowohl Keitel als auch Jodl sind mit meinen Vorschläger außerordentlich einverstanden; da sie selbst aus dem Heer stammen, werden sie mir nicht nur keine Schwierigkeiten machen, sondern mich in meinen Vorgehen weitestgehend unterstützen*

väkirjamerkintä antaa sen vaikutelman, että Goebbels olisi ollut tietoinen Rommelin ja OKW:n korkeiden upseerien huonoista väleistä. Toki on myös muistettava, että maavoimien korkein johto suhtautui hyvin negatiivisesti kaikenlaisiin pyrkimyksiin luoda sen keskuudesta sankareita.¹²⁷

Saman päivän merkinnöissään Goebbels kertoi harvinaisesta ilmiöstä, nimittäin siitä kuinka Englannin lehdistössä alkoi esiintyä Rommelia ylistäviä kirjoituksia. Hän itse oli asiasta sitä mieltä, että se oli vain englantilaisten propagandaa, he yrittivät selitellä omaa heikkoa menestystään korostamalla vastustajan hyvyyttä. Hänelle se oli toisaalta myös merkki Rommelin kyvykkyydestä. Tässä vaiheessa Pohjois-Afrikan konfliktista alkoi tulla propagandaministerille arvovaltakysymys. Hän toteaa päiväkirjassaan: ”Afrikan taistelu ei ole enää ainoastaan sotilaallinen kysymys, vaan myös psykologinen ja arvovaltakysymys. Se, joka häviää nyt, ei tule saavuttamaan propagandassaan voittoa helposti tulevien viikkojen aikana.”¹²⁸ Vaikka tilanne oli edelleen epävarma, oli brittien liian itsevarman propagandan käyttö niin suuri munaus, että Goebbels halusi heti käyttää tilannetta hyväkseen. Hän kertoo kuitenkin Hitlerin kehottaneen häntä odottamaan tilanteen selkiytymistä.¹²⁹

Goebbelsin optimismi oli kuitenkin ennaaikaista. Joulukuun 7. päivä toi tullessaan suuria haasteita saksalaiselle propagandalle. Pohjois-Afrikassa Rommel joukkoineen lähti perääntymään. Samaan aikaan puna-armeija aloitti vastahyökkäyksen Moskovan edustalla. Yhtäkkiä kaikilla rintamilla meni huonosti. Ainoa saksalaisten propagandistien työtä vähän helpottava seikka oli se, että Japanin ja Yhdysvaltojen välille syttyi sota, kun Japani hyökkäsi 7.12. Pearl Harbouriin. Goebbelsin mielestä tämä oli erittäin hyvä asia, sillä sen myötä kansan huomio kiinnittyi pois päärintamien kriiseistä.¹³⁰ Goebbels säilytti kuitenkin yllättävän paljon edellisten päivien optimismistaan. Tämä johtui siitä, että brittien propaganda ei ollut yhtä voimakasta kuin operaatio Crusaderin alussa, vaikka se olikin voimistunut uudestaan Rommelin joukkojen aloitettua perään-

¹²⁷ Irving 1996. s. 695

¹²⁸ Goebbels 29.11.1941, Band 2. s. 387

¹²⁹ Goebbels 4.12.1941, Band 2. s. 423-424

¹³⁰ Goebbels 11.12.1941, Band 2. s. 465

tymisen. Myös uutinen brittien kahdeksannen armeijan komentajan Allan Cunninghamin erottaminen antoi aihetta olettaa, että tilanne ei ollut täysin toivoton.¹³¹ Goebbelsin luottamus Rommelia ja tämän johtamiskykyä kohtaan tuntuu olleen varsin vankka. Hän julistaa päiväkirjassaan 18.12., että Rommel on yksi Wehrmachtin kyvykkäimmistä ja karismaattisimmista upseereista ja että saksalaiset saavat olla ylpeitä siitä, että Pohjois-Afrikan rintamalla on niin kyvykäs komentaja.¹³²

Britannian lehdistö jatkoi ylistäviä kirjoituksiaan Rommelista. Myös tämä antoi propagandaministerille aihetta optimismiin. Goebbels kirjoitti päiväkirjaansa 20.12.: ”Englannissa ylistetään vihollista vain silloin, kun ollaan häviöllä ja halutaan ostaa lisää aikaa keksiä parempi selitys omalle heikolle menestykselle”¹³³ Brittien käyttämä kikka eli Rommelin saavutusten ylistäminen saattoi hyvinkin johtua edellä mainitusta syystä, mutta tällaisen propagandan hyväksikäyttämällä voi olla toisenlainenkin päämäärä. Silloin, kun sankarillinen vihollinen alkaakin hävitä, ovat hänestä saavutetut voitot paljon arvokkaampia, kun ne olisivat ilman vastaavanlaista propagandaa. Tällaisessa taktiikassa on tosin se haittapuoli, että jos voittoja ei tulekaan, vihollisesta luotu sankarimyytti saattaa paisua ulos hallinnasta.

Tilanne kummallakin päärintamalla alkoi nopeasti huonontua joulukuun lähestyessä loppuaan. Ainoa asia, joka antoi Goebbelsille toivoa Pohjois-Afrikan suhteen, oli se, että Britannialla meni huonosti taisteluissa Japania vastaan Itä-Aasiassa. Hän toteaaakin päiväkirjassaan 23.12.: ”Olemme sikäli kummallisessa tilanteessa propagandasodan suhteen, että englantilaiset eivät voi hyökätä meitä vastaan täysin voimin, koska heillä itsellään menee huonosti Aasiassa.”¹³⁴ Perääntymisen yhä jatkuessa kansan huoli Pohjois-Afrikan tilanteesta kasvoi. Kyrenaikan niemimaan länsilaidassa sijaitsevan Bengasin kaupungin menettäminen

¹³¹ Britannian Lähi-Idän joukkojen ylipäällikkö Auchinleck erotti Cunninghamin 12.12.1941. Virallinen selitys oli, että Cunnigham oli väsynyt sekä ruumiillisesti, että henkisesti. Todellisuudessa erottaminen taisi johtua Cunnighamin hermojen pettämisestä ennen operaatio Crusaderia. Barnelli 1999. s. 116

¹³² Goebbels 18.12.1941, Band 2. s. 537, 539

¹³³ Goebbels 20.12.1941, Band 2. s. 549

¹³⁴ Goebbels 23.12.1941, Band 2. s. 565

oli suuri sokki yleiselle mielialalle. Goebbelsin mukaan tapahtumat olisi nyt pakko selittää kansalle jollain lailla.¹³⁵

Tultaessa vuoteen 1942 perääntyminen Pohjois-Afrikassa jatkui edelleen. Rommelin joukot perääntyivät yhdessä kuukaudessa yli 500 kilometriä, mutta eivät kuitenkaan tänä aikana kärsineet suuria tappioita, vaikka pystyivätkin samaan aikaan tuottamaan niitä briteille.¹³⁶ Tammi-kuun edetessä Goebbelskin alkoi suhtautua tilanteeseen positiivisemmin. Päiväkirjamerkinnässään 9.1. Goebbels kertoo huoltokuljetusten onnistuneen pitkästä ajasta ja uskoo siihen, että Rommel näiden vahvistusten avulla taas kykenee muuttamaan tilanteen edukseen.¹³⁷ Rommelin taitava perääntyminen huomioitiin myös Britanniassa. Goebbels kertoo päiväkirjassaan 11.1. siitä, kuinka englantilaiset lehdet ylistivät yhä enemmän Rommelia ja hänen taktiikkaansa. Propagandaministerin mukaan Rommelin brittilehdistössä saama maine alkoi lähestyä jo myyttistä tasoa.¹³⁸

Perääntymisvaiheen aikana Rommel oli brittiläisten lehtien otsikoissa lähes päivittäin. Kirjoittelun sävy tosiaan oli hyvin ylistävää. Esimerkiksi Daily Expressen sotareportteri Allan Moorehead kirjoitti avoimen ihailevia raportteja Rommelin toimista. Myös Rommelin vastustaja, Lähi-idän brittijoukkojen komentaja Claude Auchinleck antoi lehdistössä tunnustusta vastustajalleen. Ei siis ihme, että Rommel oli sotatalvena 1941-1942 kaikkein tunnetuin saksalainen kenraali Britanniassa.¹³⁹

2.4. Rommel hyökkää ja pelastaa saksalaiset propagandistit pulasta

Tammikuun 21. päivä Hitler myönsi Rommelille mestarillisen perääntymisen johdosta rautaristin ritariristin tammenlehvien kera sekä ylensi hänet kenraalieverstiksi. Vielä saman päivän aikana Rommel yllätti koko maailman aloittamalla uuden hyökkäyksen brittijoukkoja vastaan. Hänen

¹³⁵ Goebbels 27.12.1941, Band 2. s. 584

¹³⁶ Irving 1979. s. 122

¹³⁷ Goebbels 9.1.1942, Band 3. s. 79

¹³⁸ Goebbels 11.1.1942, Band 3. s. 89

¹³⁹ Reuth 1990. s. 497

ei ollut kertonut suunnitelmastaan OKW:lle eikä myöskään Commando Supremoille. Italialaiset olivat asiasta johtuen raivoissaan. Tammikuun 23. päivä Italian armeijan yleisesikunnan esikuntapäällikkö kenraali Cavallero lensi tapaamaan Rommelia ja itsensä Mussolinin ohjeistuksella aseistautuneena määräsi, että hyökkäys on lopetettava. Rommel kieltäytyi noudattamasta käskyä ja totesi tyyliä, että vain Führer voisi hänet pysäyttää, koska taistelua käydään suurimmaksi osaksi saksalaisin joukoin. Rommelin päiväkirjamerkintöjen mukaan Cavallero poistui vihaisena muristen. Cavallero kosti myöhemmin Rommelille kieltäytymällä luovuttamasta osaa italialaisista joukoista hänen operaatioihinsa. Rommelin mukaan tällä Cavalleron kostolla ei kuitenkaan ollut kovin suurta vaikutusta hänen joukkojensa taisteluvoimaan.¹⁴⁰ Tällä kertaa Rommelin keväthyökkäys näytti sujuvan vielä paremmin kuin vuonna 1941. Saksalais-italialaiset joukot pystyivät etenemään ainoastaan kahdeksassa päivässä 600 kilometriä.¹⁴¹

Saksalaisten tiedotusvälineiden oli helppo hehkuttaa tätä seikkaa. Jo vuonna 1941 Rommelin etenemät suuret kilometrimäärät olivat tehokas ase Pohjois-Afrikkaa käsittelevässä propagandassa. Kansalle pystyttiin näin helposti esittämään, että nyt kaikki menee hyvin. Tosiasiassa edetty kilometrimäärä ei ollut aavikolla sotiessa taistelun lopputuloksen kannalta kovin oleellinen. Oleellisempaa oli, kuinka paljon saatiin tuhottua vihollisen raskasta aseistusta, tässä tapauksessa etenkin panssarivaujuja. Tosin kevään 1942 hyökkäyksessä tämäkin onnistui Rommelin joukoilta hyvin.¹⁴²

Entä mikä sitten mahdollisti tämän huikean menestyksen? Saksan ja Italian ilmavoimat olivat vuoden 1942 alusta aloittaneet Maltan pommittukset. Tästä johtuen Pohjois-Afrikassa olevien akselivaltojen joukkojen huolto oli alkanut toimia paremmin ja Rommel jopa pystyi vahvistamaan joukkojaan. Toinen seikka, joka auttoi asiassa oli se, että saksalaiset onnistuivat murtamaan Yhdysvaltain diplomaattikoodin. Tästä johtu-

¹⁴⁰ Rommel 2000. s. 181-182

¹⁴¹ Fraser 1993. s. 306

¹⁴² Irving 1979. s. 70

en Yhdysvaltojen Egyptin suurlähetystön sotilasattasea antoi tietämättään Rommelille arvokkaita tietoja brittiarmeijasta.¹⁴³

Pohjois-Afrikan tilanteen äkillinen muutos tuli kuin taivaan lahjana saksalaiselle propagandalle. Tilanne itärintamalla oli tuohon aikaan kaikkea muuta kuin ilahduttava. Puna-armeijan joulukuussa aloittama suurhyökkäys oli vähällä johtaa saksalaisjoukkojen täydelliseen tuhoon ja ehtikin aiheuttaa Wehrmachtille sellaisen tappion, jota ei vielä siihen mennessä ollut sodan aikana koettu. Tappio oli sotilaallinen mutta maavoimien kannalta myös imagollinen. Hitler erotti joulukuussa 1941 maavoimien ylipäällikön sotamarsalkka Walther Brauchitschin¹⁴⁴ sekä muutamia tunnettuja armeijan komentajia, kuten Heinz Guderianin¹⁴⁵ ja Gerhard von Rundstedtin¹⁴⁶. Voidaan siis sanoa, että Goebbelsin propaganda-projekti maavoimien suositukseksi tekemisessä kärsi tuplavahingon. Nyt tarjoutui tilaisuus tämän vahingon korjaamiseksi.

Goebbels oli heti hyökkäyksen ensipäivistä alkaen hyvin optimistinen. Yksi merkittävä syy tähän oli se, että brittien propaganda oli hyvin sekavaa. He toisaalta jatkoivat lehdistössä Rommelin ylistämistä, mutta samaan aikaan yrittivät kieltää Rommelin menestystä selittämällä, että heidän heikko menestyksensä johtui aivan muista syistä, kuten huolto-ongelmasta ja huonosta säästä. He myös hyökkäsivät henkilökohtaisesti Rommelia vastaan kutsumalla häntä kavalaksi juonittelijaksi. Tästä päätellen brittiläiset propagandistit alkoivat menettää otettaan luomastaan Rommel-sankarikuvasta ja yrittivät nyt saada tilanteen epätoivoisesti hallintaansa. Goebbels kommentoi englantilaisten Rommel-propagandaa ly-

¹⁴³ Fraser 1993. s. 298-299

¹⁴⁴ Armeijan ylipäällikkö vuosina 1938-1941. Hitler erotti Brauchitschin joulukuussa 1941 ja asetti tehtävään itsensä.

¹⁴⁵ Panssaritaktiikan teoreetikko, eräs kuuluisan salamasota taktiikan luoja. Myös menestyksekkäs panssarikenraali. Yksi niistä harvoista henkilöistä, jotka uskaltivat riitelemään Hitlerin kanssa. Hitler erotti Guderianin joulukuussa 1941, kun tämä vastoin Hitlerin määräystä antoi joukoilleen peräänantymiskäskyn. Kutsuttiin uudelleen palvelukseen saksalaisten Stalingradissa kärsimän tappion jälkeen.

¹⁴⁶ Operaatio Barbarossan alettua eteläisen armeijaryhmän komentaja. Hitler erotti Rundstedtin joulukuussa 1941, kun tämä määräsi Joukkonsa peräänantymään. Rundstedt kutsuttiin uudelleen palvelukseen länsirintaman komentajaksi vuonna 1942.

hytnäköiseksi ja oli sitä mieltä, että he tällä tyylillä ainoastaan tekevät Rommelista erään suosituimman kenraalin koko maailmassa.¹⁴⁷

Nyt Goebbels katsoi, että oli aika tehdä lisää Rommelin suosion lisäämiseksi. Hän törmäsi kuitenkin vanhaan ongelmaan, Wehrmachtin johdon nuivaan suhtautumiseen. Goebbels purki kiukkuaan ministerikonferenssin kokouksessa 26.1.1942. Kokouspöytäkirjassa asiaa kuvataan seuraavasti: ”Ministeri kritisoi poikkeuksen terävästi Wehrmachtin sensuuria. Kaikki yritykset tehdä saksalainen kenraali suosituksi pääsääntöisesti vesitetään Wehrmachtin taholta. Esimerkiksi, kun edesmenneen kenraali Walther von Reichenau¹⁴⁸ elämästä yritettiin kirjoittaa, niin se estettiin. Eräät Wehrmachtin esimiehet haluavat selvästi painaa alaisiaan alas. Pelko siitä, että joku kenraali voisi tulla liian suosituksi, on selvästi myrkyttänyt eräiden henkilöiden mieliä hyvin paljon. Ennen kaikkea ministeri mainitsi sen tosiseikan, että kenraali Rommelin 50-vuotissyntymäpäivistä ei mainittu saksalaisessa lehdistössä juuri mitään, kun samaan aikaan jostain Luftwaffen kenraalista, joka johtaa jotain teknistä toimistoa jossain periferiassa, mainittiin lehdistössä paljonkin.”¹⁴⁹ Goebbels ei suoraan mainitse keistä henkilöistä on kyse, mutta todennäköisesti kyse on Rommelin vanhoista vihamiehistä Halderista, Keitelista ja Jodlista.

Kateelliset esimiehet eivät kuitenkaan eivät pystyneet vaikuttamaan brittiläiseen uutisointiin. Goebbels huomio päiväkirjassaan, että brittien mustamaalaamiskampanja oli varsin lyhyt ja nyt saarivaltakunnan lehdistö keskittyi pääasiassa ylistämään Rommelia. Tammikuun 25. päivä Goebbels kertoo päiväkirjamerkinnässään, että Rommelin maine lähennee Lontoossa jo myyttistä tasoa ja pelko häntä kohtaan on yleistä.¹⁵⁰ Goebbels katsoo kuitenkin, että vielä ei ollut sopiva aika käyttää hyväksi

¹⁴⁷ Goebbels 24.1.1942, Band 3. s. 176. *Die Propaganda die Engländer für Rommel betrieben, ist von ihrem Standpunkt aus gesehen maßlos kurzfristig. Sie machen ihn zu einem der populärsten Generäle in der ganzen Welt.*

¹⁴⁸ Innokas antisemitisti ja suurelta osin tästä syystä yksi Hitlerin suosikkikenraaleista. Hitler yritti tehdä hänestä OKW:n ylipäällikköä, mutta muu kenraalikunta vastusti asiaa. Reichenau kuoli lento-onnettomuudessa tammikuussa 1942.

¹⁴⁹ Ministerikonferenssin kokous 26.1.1942. Boelcke 1969. s. 273-274

¹⁵⁰ Goebbels 25.1.1942, Band 3. s. 182

englantilaisten lausuntoja propagandassa, vaan olisi vielä toistaiseksi viisaampaa odottaa tilanteen kehittymistä.¹⁵¹

Brittien Rommelia koskeva uutispolitiikka selittyy hyvin pitkälti sillä, että tammikuussa 1942 brittijoukkojen sotamenestys kärsi useita kovia kolauksia, jotka kaikki sattuivat Churchillin ollessa Yhdysvalloissa tapaamassa Rooseveltia. Kaukoidässä japanilaiset valtasivat Malakan niemimaan ja uhkasivat Singaporea. Samalla sotänäyttämöllä kuninkaallinen laivasto menetti kaksi taistelulaivaa Repulsen ja Prince of Walesin. Lisäksi Rommel aloitti uuden hyökkäyksen Pohjois-Afrikassa. Kaiken tämän seurauksena Churchillin sotapolitiikka joutui kovan kritiikin kohteeksi. Churchill puolusti sotapolitiikkaansa parlamentin alahuoneen edessä 27. päivä tammikuuta. Tämän puheensa yhteydessä hän antoi ymmärtää, että Pohjois-Afrikan huonontunut tilanne ei johtunut brittijoukkojen huonoudesta vaan vastustajan taitavuudesta: ”En osaa sanoa, mikä tilanne on nykyisin Kyrenaikan länsirintamalla. Meillä on hyvin taitava ja urhoollinen vastustaja ja, sallittakoon minun se sanoa kesken sodan tuoksinan, sillä hyvin suuri sotapäällikkö”¹⁵² Tämä tapaus poiki vielä epäluottamuslauseen hallitukselle. Hallitus voitti kuitenkin luottamuslauseäänestyksen äänin 464 –1.¹⁵³ Tämä pieni episodi oli omalta osaltaan luomassa pohjaa Rommelin suosiolle Britanniassa.

Rommelien hyökkäys oli todellakin suuri sokki briteille. Kuten myös häntä kohtaan tunnettu kunnioitus oli aitoa. Pohjois-Afrikan rintamalla taistelleet sotilaat eivät enää käyttäneet saksalaisista sotilasta nimitystä ”Jerrys”, vaan puhuivat vihollista tarkoittaessaan suoraan Rommelista.¹⁵⁴ Tilanne muuttui brittiarmeijan korkeimman johdon mielestä niin pahaksi, että kenraali Auchinleck antoi kaikille brittiarmeijan komentajille ja esikuntapäälliköille käskyn puuttua asiaan. Seuraavista lainauksista tästä käskystä saa hyvän kuvan Rommelin maineesta brittijoukkojen keskuudessa: ”On olemassa vaara, että ystävästämme Rommelista tulee jonkinlainen noita tai mörkö joukoillemme, joiden keskuudessa hänestä puhutaan aivan liian paljon. Toivon, että kaikin käytettävissä olevin keinoin

¹⁵¹ *ibid*

¹⁵² Churchill 1946. s. 319

¹⁵³ Gilbert 1986. s. 51

¹⁵⁴ Remy 2002. s. 85

hävitätte sen käsityksen, että Rommel olisi muuta, kuin tavallinen saksalainen kenraali.”¹⁵⁵

Sotilaalliset ansiot eivät olleet ainoa syy, jonka takia Rommelin maine brittien keskuudessa kasvoi. Hänen niin sanottu ”reilu” tapansa käydä sotaa kasvatti yhtä tehokkaasti hänen mainettaan vedoten brittien perinteiseen ajattelumalliin ihailta herrasmiehiä. Esimerkkinä tästä mainittakoon Rommelin menettely brittiläistä sotavankiohjesääntöä kohtaan kesällä 1942. Vuoden 1942 kesätaistelujen aikana Rommelin esikunta näytti hänelle sotasaaliiksi saatua sotavankiohjesääntöä. Siinä sanottiin, että sotavangeille ei saanut antaa ennen kuulusteluja vettä, ruokaa eikä lepoa. Rommel ilmoitti asiasta heti OKW:lle. Sieltä annettiin heti määräys, että vangiksi saatuja brittisolilaita piti kohdella samalla tavalla. Tämän seurauksena britit kumosivat käskynsä ja Rommel teki samoin. Tapaus saavutti paljon julkisuutta Britanniassa.¹⁵⁶

Rommelien maine oli taas kasvussa oman kansankin keskuudessa. Kun Rommel marssi joukkoineen 29.1. Bengasin kaupunkiin, Goebbels päätti, että on tullut aika valjastaa Pohjois-Afrikan sotatapahtumat propagandan käyttöön. Päiväkirjamerkinnässään 30.1. hän kertoo natsipuolueen turvallisuusorganisaation Sicherheitsdienstin (SD) mielialakatsauksesta. Goebbels kertoo Rommelilla olevan kansan keskuudessa jo myyminen maine ja epäili, että kun kansa vielä kuulee Bengasin valtauksista, niin Rommel saa kansansankarin statuksen. Goebbels oli näet määrännyt, että asia tiedotettaisiin koko kansalle radion erikoislähetyksessä samana iltana.¹⁵⁷

Hitler piti seuraavana päivänä Berliinin urheilupalatsissa puhetta natsien valtaannousun vuosipäivän kunniaksi. Keskeen puheensa huippukohdan hän keskeytti ja kertoi yleisölle Bengasin kukistumisesta. Paikalla ollut monituhantinen yleisö puhkesi raikuviin suosionosoituksiin. Rommelista oli tullut kansallissankari.¹⁵⁸

Seuraavien päivien aikana Goebbels saattoi tyytyväisenä seurata Rommelin suosion kasvua kotimaassa SD:n mielialakatsauksista sekä

¹⁵⁵ Young 1950. s. 20. Auckhinleekin päiväkirja on luettavissa täällä kokonaisuudessaan.

¹⁵⁶ Fraser 1993. s. 310

¹⁵⁷ Goebbels 30.1.1942, Band 3. s. 219

¹⁵⁸ Remy 2002. s. 86

Britanniassa brittilehtien uutisoinnista. Hän kertoo päiväkirjamerkinnässään 5.2. Daily Mailin uutisesta, jossa Rommelia kuvattiin panssarisankariksi ja yhdeksi sodan suurimmista yllätyksistä. Goebbelsin mukaan Rommel ansaitsi tämän suuren huomion ja hän suunnitteli tekevänsä kaiken mahdollisen lisätäkseen Rommelin suosiota vielä entisestään ja toteusi, että Rommelin ulkomailla saavuttama huomio sopisi tähän tarkoitukseen erittäin hyvin. Goebbels totesi, että Saksan maavoimilla on nyt vihdoin suosittu sankari, joka on myös saatu iskostettua kansan tietoisuuteen.¹⁵⁹

Rommelien suosio kasvoi siis myös kotimaassa kovaa vauhtia. Goebbels kertoo saman päivän päiväkirjamerkinnässään SD:n mielialakatsauksesta, jossa kerrottiin, että Rommelin suosio kasvaa päivä päivältä. Goebbels kommentoi asiaa toteamalla, että Rommel on tämän sodan Lettow-Vorbeck.¹⁶⁰ On erittäin mielenkiintoista, että Goebbels teki tällaisen rinnastuksen, sillä myös kansan keskuudessa ajateltiin samalla lailla, kansa piti Rommelia modernina Lettow-Vorbeckkinä.¹⁶¹

Tämä rinnastus on kaiken kaikkiaan erittäin osuva. Eversti Paul von Lettow-Vorbeck komensi ensimmäisessä maailmansodassa saksan joukkoja Itä-Afrikassa. Hän oli loistava taktikko, taisteli koko sodan ajan monikertaisesti vahvempaa vihollista vastaan eikä hävinnyt yhtään taistelua koko aikana. Hän kuoli sodan loppumisesta brittiläiseltä sotavangilta ja antautui itse omatoimisesti. Saksaan palattuaan Lettow-Vorbeck sai kansallissankarin vastaanoton. Hän nautti suurta kunnioitusta myös häntä vastaan taistelleiden ympäröivien joukoissa.¹⁶²

Käyttämässäni lähteissä ei suoraan kerrota sitä, käyttikö Goebbels propagandassaan hyväksi sitä, että kansa rinnasti Rommelin Lettow-Vorbeckiin. Se on hyvin mahdollista, koska hän muuten piti historiallisista rinnastuksista ja käytti niitä paljon hyväksi muussa propagandassaan.¹⁶³

¹⁵⁹ Goebbels 5.2.1942, Band 3. s. 253

¹⁶⁰ Goebbels 5.2.1942, Band 3. s. 254

¹⁶¹ Reuth 2004. s. 162

¹⁶² First world war. Com (www-lähde)

¹⁶³ Bramsted 1965. s. 436

Toisaalta uskon kuitenkin, että jos Goebbels käytti hyväkseen tätä Lettow-Vorbeck rinnastusta, niin hän oli tässä hyvin varovainen, sillä on hyvä huomioida se, että Rommelin rinnastaminen Lettow-Vorbeckiin olisi ollut vaarallista, sillä Lettow-Vorbeck selvisi sodan alusta loppuun voittamattomana. Tästä mitä todennäköisimmin olisi seurannut se, että myös Rommelille olisi annettu virallisesti voittamattomuuden sädekehä ja tämä taas olisi ollut suuri poikkeama Goebbelsin Pohjois-Afrikan sota-näyttämön suhteen harjoittamasta varovaisesta uutispolitiikasta.

Vaikka propagandaministeriö ei olisikaan käyttänyt tätä rinnastusta hyväksi, on kuitenkin varmaa, että Afrika Korpsin sotilaat rinnastivat itsensä Lettow-Vorbeckin joukkoihin. Yksi osoitus tästä on se, että Lettow-Vorbeckin joukkojen suosima marssilaulu Heia Safari, joka sisälsi paljon viittauksia näihin ensimmäisen maailmansodan taisteluihin, nousi Afrika Korpsin miesten keskuudessa suosituksi marssilauluksi.¹⁶⁴

Ainakin tämä kansan tekemä rinnastus on epäilemättä ollut avuksi Rommelin sankariksi tekemisessä, ainakin siinä mielessä, että ensimmäinen maailmansota oli vielä hyvässä muistissa ja tästä johtuen kansan kollektiivisessa tajunnassa on ollut jo valmiiksi sopiva sankarin arkkityyppi, jonka antamaan viitekehukseen kansan oli helppo asettaa Rommel.

Vaikka Goebbels olikin tyytyväinen siihen, että hänen oli nyt onnistunut löytää maavoimille suosittu sankari, oli hän kuitenkin huolissaan Pohjois-Afrikan tilanteesta. Afrika Korps oli edennyt suorastaan uskomatonta tahtia ja Rommelin suosio oli lisääntynyt samassa suhteessa. Tästä johtuen Goebbels alkoi pelätä, mitä tapahtuisi kansan yleiselle mielialalle, jos tilanne yhtäkkiä kääntyisikin epäedulliseksi. Goebbels oli hyvin perillä sota-näyttämön erityisongelmista ja siitä, että siellä saavutettu menestys ei välttämättä levännyt kovin kestäväällä pohjalla. Uutisoinnissa ei saisi missään nimessä syyllistyä ylilyönteihin, varsinkaan, kun tilanne itärintamalla ei ollut vielä kovin hyvä Tästä syystä hän varoitti lehdistöä tekemästä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä Rommelin hyökkäyksen

¹⁶⁴ Deutsches Afrika Korps (www-lähde)

tavoitteista tai siitä, kuinka pessimistisenä brittilehdistö Pohjois-Afrikan tilanteen näki.¹⁶⁵

Tämä Goebbelsin suunnitelma ei ilmeisesti onnistunut kovin hyvin, sillä hän toteaa päiväkirjassaan 11.2., että kansan toiveet sotilaallisten toimien onnistumisesta ovat menneet kauaksi realismista, ja suunnittelee ottavansa asian uudelleen puheeksi lehdistön kanssa.¹⁶⁶ Goebbelsin pelon ymmärtää. Rommelin hyökkäys oli seisahtanut helmikuun kuudennen päivän tienoilla. Propagandaministeri todennäköisesti tiesi, että tämä pysähdys johtui siitä, että Rommelin käytössä oleva iskuvoima oli ehtynyt ja hänen piti pysähtyä odottamaan täydennystä. Goebbels piti varmana, että kansa ei välttämättä tajuaisi tätä.

2.5. Rommelin kesähyökkäys

Rintamalinjojen stabilisoiduttua ja sotatoimien hiljennyttyä Pohjois-Afrikan rintama ei ollut enää juuri esiintynyt saksalaisissa tiedotusvälineissä. Sen sijaan Britanniassa aihe Rommel herätti edelleen kiivasta keskustelua. Goebbels seurasi brittiläisen lehdistön kirjoittelua suurella mielenkiinnolla. Päiväkirjamerkinnässään 13.2. hän kertoo, että englantilaiset odottavat pelonsekaisin tuntein Rommelin seuraavaa liikettä, mutta epäilee samalla tämän pelon ilmapiirin johtuvan japanilaisten hyvästä sotamenestyksestä Malakan niemimaalla.¹⁶⁷

Tilanne alkoi ilmeisesti riistäytyä brittipropagandistien käsistä, sillä heidän oli pakko laskea liikkeelle uutinen, jonka mukaan Rommelin alkuperäisenä suunnitelmana oli päästä 14 päivän kuluttua hyökkäyksen aloittamisesta Suezille, ja koska näin ei käynytäkään, britit itse asiassa olivat taistelun voittajia. Goebbels kommentoi uutista päiväkirjassaan toteamalla, että se on suurta mielettömyyttä, eikä siihen edes tarvitse reagoida millään lailla.¹⁶⁸

Rommel vieraili Hitlerin luona maaliskuussa. Hän sai siellä siunauksen suunnitelmilleen jatkaa hyökkäystään, ja mikä tärkeintä, hänelle

¹⁶⁵ Goebbels 5.2.1942, Band 3. s. 253, sekä Goebbels 6.2.1942. s. 264

¹⁶⁶ Goebbels 11.2.1942, Band 3. s. 293

¹⁶⁷ Goebbels 13.2.1942, Band 3. s. 296

¹⁶⁸ Goebbels 22.2.1942, Band 3. s. 356-357

luvattiin, että Maltaan valtaus, operaatio Herkules, pantaisiin toimeen kesäkuussa, ellei mitään odottamatonta tapahtuisi.¹⁶⁹ Tätä tarkoitusta varten Neuvostoliiton rintamalta irrotettiin kokonainen lentolaivue, joka siirrettiin Sisiliaan. Tästä oli Rommelille se käytännön hyöty, että Pohjois-Afrikan huoltotilanne parani heti, kun lentolaivue saapui Sisiliaan ja aloitti Maltaan pommitukset. Nyt Rommel saattoi vahvistaa joukkojaan tulevaa hyökkäystä varten.¹⁷⁰

Goebbels oli myös hyvin tietoinen siitä, että Pohjois-Afrikan huolto toimi nyt paremmin ja että Rommelin uusi hyökkäys olisi odotettavissa pian. Päiväkirjamerkinnässään 17.4. hän kertoo, että Rommel on saanut vahvistuksiksi 370 aivan uutta panssarivaunua, joiden avulla hän toteaa taas olosuhteiden salliessa voivansa aloittaa uuden hyökkäyksen.¹⁷¹ Goebbels ei kuitenkaan uskonut, että hyökkäys olisi ajankohtainen vielä vähään aikaan, sillä hän epäili, että Rommelin joukkojen kuljetuskalustotilanne ei olisi vielä tarpeeksi hyvä hyökkäyksen aloittamiseksi eikä tilanne paranisi heti jatkossakaan, koska kuljetusajoneuvotoimitukset suuntautuisivat jatkossakin itärintamalle, koska hänen mukaansa sodan voitto ratkaistaisiin siellä eikä Afrikassa.¹⁷²

Tultaessa toukokuulle odotukset siitä, että Pohjois-Afrikassa tapahtuu kohta jotain, kasvoivat. Goebbels suhtautui tilanteeseen rauhallisesti. Propagandan kannalta nämä odotukset eivät asettaneet yhtä suuria haasteita, kuin se, että kansa odotti itärintamalla tapahtuvaa kesähyökkäystä, josta oli propagandassa puhuttu paljon.¹⁷³

Tietysti Pohjois-Afrikasta ja Rommelista propagandassa annettua kuvaa oli edelleen suojeltava, mikä käytännössä tarkoitti sitä, että esitettiin mahdollisesti levottomuutta aiheuttavien uutisten julkitulo. Yksi tällainen propagandakuvaan vaikuttava uhkatekijä oli Rommelin uskalias

¹⁶⁹ Suunnitelmaa ei koskaan toteutettu. Hitler suhtautui suunnitelmaan epäilevästi ja pelkäsi, että siitä tulisi saksalaisille hyvin kalliiksi käyneen Kreetan operaation toisinto. Lopullisesti operaation peruuntumisen ratkaisi kuitenkin se, että Italian laivastolla ei ollut riittävästi kapasiteettia operaatiota varten. Remy 2002. s. 101

¹⁷⁰ Fraser 1993. s. 306

¹⁷¹ Goebbels 17.4.1942, Band 4. s. 114

¹⁷² Goebbels 21.4.1942, Band 4. s. 140

¹⁷³ Hitler oli luvannut puheessaan 15.3.1942, että Neuvostoliiton sotavoimat tuhoataan tulevana kesänä. SD:n mielialakatsauksen mukaan suuri osa kansasta piti näitä Hitlerin sanoja rohkaisevina ja oli sitä mieltä, että Führer ei olisi luvannut niin ilman, että tämä olisi täysin totta. Balfour 1979. s. 277

tyyli komentaa etulinjasta. Tämä sisälsi sen riskin, että hän saattaisi joutua brittien vangiksi tai kuolla. Jos jompikumpi näistä vaihtoehdoista olisi toteutunut, olisi se ollut vakava isku propagandalle. Goebbels kertoi päiväkirjamerkinnässään 5.5. brittien uutisesta, jonka mukaan he olivat vähällä saada Rommelin vangiksi. Hän toteaa, että Rommelin vangiksi joutuminen olisi kansallinen katastrofi, ja suunnittelee estävänsä sellaisten uutisten pääsyn kansan tietoisuuteen, jotta turhalta levottomuudelta vältyttäisiin. Tämän lisäksi hän suunnittelee kirjoittavansa Rommelille kehottaakseen tätä olemaan varovaisempi.¹⁷⁴ Goebbelsin huoli ei ollut aiheeton: hänen suosikkikenraalinsa henki oli usein hiuskarvan varassa. Tätä kuvaa hyvin se, että kaiken kaikkiaan viisi Rommelin autonkuljettajaa menetti henkensä Pohjois-Afrikan kampanjan aikana kuljettaessaan kenraalia etulinjassa.¹⁷⁵

Kauan odotetun hyökkäyksen aika koitti vihdoinkin toukokuun 26. päivänä. Rommelin joukoilla oli käytettävissään 560 panssarivaunua, ja Rommel arveli, että briteillä olisi käytössään noin 700 tankkia. Lisäksi hän tiesi, että britit olivat linnoittaneet Gazzalan rintamalohkon erittäin vahvasti, Rommelin tiedustelulähteet arvioivat, että sinne oli laskettu 500 000 miinaa. Hän tiesi olevansa alivoimainen, mutta hän luotti parempaan taktiikkaansa, omiin kykyihinsä, 88 millin ilmatorjuntatykkeihinsä¹⁷⁶ sekä Luftwaffen määrälliseen ja laadulliseen ylivoimaan sillä hetkellä. Rommel oli kuitenkin tehnyt virhearvion, sillä briteillä oli tosiasiasa lähes 850 panssarivaunua. Näiden joukossa oli uusia amerikkalaisia Grant-tankkeja, joiden paksua panssaria tavanomaiset saksalaiset tai italialaiset panssaritorjunta-aseet eivät pystyneet edestä läpäisemään, ainoastaan 88 mm ilmatorjuntatykki kykeni tähän.¹⁷⁷ Rommelin virhearvio oli koitua hänelle kalliiksi. Rommel aliarvioi vihollisen ja lisäksi britit osasivat odottaa hänen hyökkäystään ultran tietojen ansiosta.¹⁷⁸ Kuitenkin Rommel onnistui kääntämään tämän niin sanotun Gazzalan taistelun eduk-

¹⁷⁴ Goebbels 5.5.1942, Band 4. s. 241

¹⁷⁵ Reuth 2004. s. 136

¹⁷⁶ 88 mm ilmatorjuntatykki oli Pohjois-Afrikan sodan ihmease. Se pystyi kantamansa sisällä läpäisemään kaikki brittien panssarivaunut mistä kulmasta tahansa.

¹⁷⁷ Fraser 1993. s. 314-315

¹⁷⁸ Fraser 1993. s. 316

seen, ja sotilas-asiantuntijat pitävät sitä eräänä hänen uransa hienoimmista saavutuksista.

Ensimmäinen merkintä Rommelin hyökkäyksestä löytyy Goebbelsin päiväkirjasta toukokuun 28. päivältä. Goebbels oli aluksi hyvin epävarma hyökkäyksen tavoitteista. Tämä johtui siitä, että britit väittivät Rommelin tavoitteena olevan Suezin kanava, eikä Rommel itse ilmoittanut mitään omista tavoitteistaan.¹⁷⁹ Seuraavien päivien ajan Goebbels seurasi tilannetta epävarmuuden vallassa. Rommel ei lähettänyt viestejä, ja brittien uutisointi oli optimistista mutta kuitenkin sävyiltään varovaista, joten siitäkään ei voinut päätellä mitään varmaa. Tästä johtuen hän päätti, että on edelleen viisasta jatkaa varovaista uutispolitiikkaa englantilaisten tapaan.¹⁸⁰

Rommelien hyökkäys ei jäänyt huomiotta Saksassa, vaikka Goebbels yrittikin noudattaa varovaista uutispolitiikkaa. Goebbels suhtautui tilanteeseen hyvin huolestuneesti. Hän kuvaa päiväkirjassaan 6.6 SD:n mielialakatsausta, jossa kerrotaan asiasta: ”Rommelien hyökkäys saa kansan keskuudessa osakseen suurta liioittelua. Rommel nauttii ylipääntänsäkin Saksan kansan keskuudessa luottamusta, joka tuskin enää voi nousta. Sen tähden täytyykin lehdistössä huolehtia siitä, että tätä innostusta hieman lievitetään. Luottamussokki olisi näissä olosuhteissa erittäin vaarallista.”¹⁸¹

Miksi Goebbels oli näin huolestunut asian johdosta? Pohjois-Afrikka oli selkeä sivusotinäyttämö, vaikka suurhyökkäys itärintamalla antoikin vielä odottaa itseään. Itärintaman suhteen tilanne ei enää ollut niin akuutti, sillä saksalaiset joukot olivat lähteneet muutamaa päivää ennen Rommelien hyökkäystä hyökkäykseen Krimillä ja Ukrainassa valmistellakseen parempia asemia tulevaa kesähyökkäystä varten. Propagandaministerin huoli johtui siitä, että Englannin kuninkaalliset ilmavoimat (RAF) oli tehnyt 31.5. tuhannen pommikoneen iskun Kölniin, josta oli seurannut hyvin massiivinen tuho: 470 ihmistä kuoli, 3330 taloa tuhoutui

¹⁷⁹ Goebbels 29.5.1942, Band 4. s. 388

¹⁸⁰ Goebbels 2.6.1942, Band 4. s. 430

¹⁸¹ Goebbels 6.6.1942, Band 4. s. 457 “*Rommels Vorstoß wird in der Volksmeinung wahnsinnig übertrieben. Rommel genießt überhaupt im deutschen Volke ein Vertrauen, das kaum noch zu steigen ist. Wir müssen uns deshalb in der Presse bemühen, etwas Wasser in den Wein zu gießen. Ein Vertrauensschock wäre hier unter Umständen sehr gefährlich.*“

ja 36 tehtaan tuotanto pysähtyi. Propagandaministeriö oli määrännyt täydellisen uutisointikiellon aiheesta, mutta asia ei kauaa pysynyt kansalta salassa, vaan kaupungista paenneet ihmiset ja tuhoalueella matkanneet levittivät erilaisia juoruja ja huhuja tuhon laajuudesta. Britit lisäsivät vielä vettä myllyyn tiputtamalla ympäri Saksaa lentolehtisiä, joissa kerrottiin Kölnin tuhoon laajuudesta.¹⁸²

Köln ei suinkaan ollut ensimmäinen saksalainen kaupunki, johon RAF oli vuoden 1942 puolella iskenyt, mutta se oli siihen mennessä suurin ja tuhoisin isku. Näiden pommituslentojen taustalla oli muutos RAF:n strategiassa, siirtyminen aluepommituksiin. Pommitusten tarkoituksena oli nyt tuhota Saksan sotilaallisen tuotantokapasiteetin lisäksi Saksan kansan taistelutahto.¹⁸³ RAF:n strategian muutos asetti saksalaiset propagandistit suurien haasteiden eteen: mitä kertoa pommitusten tuhosta ja millä lailla? Goebbels varmastikin nyt katui vuonna 1941 antamiaan lupauksia siitä, että Englanti kukistuu nopeasti. Pohjois-Afrikan tilanne tuotti epäilemättä lisää huolta. Entä jos Rommel epäonnistuu hyökkäyksessään? Miten se ja Kölnin tuho vaikuttaisivat kansan mielialaan? Tästä olisi epäilemättä seurannut suurta levottomuutta kansan keskuudessa, joten Goebbelsin huolen ja varovaisen uutispolitiikan ymmärtää kyllä hyvin tässä valossa.

Tilanne Pohjois-Afrikassa tosiaan oli kaikkea muuta kuin selvä. Taistelu ei edennyt Rommelin suunnitteleman aikataulun mukaisesti. Brittien kahdeksannen armeijan vastarinta oli kovaa, samoin kuin Bir Hacheimim rintamalohkolla taistelevien vapaan Ranskan joukkojen, joiden joukossa taisteli myös italialaisia ja saksalaisia kommunisteja. Hitlerin näkemyksen mukaan nämä saksalaiset olivat maanpettureita, ja hän lähetti Rommelille määräyksen, että nämä olisi kuulustelujen jälkeen ammuttava. Kun vapaan Ranskan joukot pitkien taistelujen jälkeen antautuivat 10. päivä kesäkuuta, Rommel tietoisesti jätti noudattamatta tätä käskyä, koska se hänen mielestään tarpeetonta julmuutta.¹⁸⁴ Rommelin niskoittelu jäi huomiotta, koska Pohjois-Afrikan sota-äyttämön ja Saksan

¹⁸² Balfour 1979. s. 265-266

¹⁸³ Ibid

¹⁸⁴ Remy 2002. s. 89-90

välimatka oli pitkä ja koska tämä sotänäyttämö oli Hitlerin ja muiden natsipäälliköiden mielestä toisarvoinen. Itärintamalla tällainen omapäisyys olisi koitunut kuolemaksi.¹⁸⁵

Tämä oli ensimmäinen mutta ei suinkaan viimeinen kerta, kun Rommel rikkoi Hitlerin murhamääräyksiä. Myöhemmin hän esimerkiksi kieltäytyi erottamasta juutalaisia sotavankien joukosta sekä laittoi samalle vankileirille valkoiset ja värilliset sotavangit koska he taistelivat rintarinnan, niin miksi hei eivät voisi olla vankeudessaakin rintarinnan? Miksi Rommel toimi näin? Ehkä hän ajatteli monien Hitlerin kannattajien tavoin, että tällaiset pahat käskyt tulevat muilta korkeassa asemassa olevilta natseilta, kuin Hitleriltä tai heidän vaikutuksestaan. Hitler itsessään oli hyvä ja kaikki paha, joka liittyi natsiaatteeseen tuli, muiden puoluejohtajien vaikutuksesta.¹⁸⁶ Tällaisten seikkojen julkitulo kasvatti suuresti Rommelin mainetta sodan jälkeen.

Bir Hacheimin puolustajien antauduttua brittien kahdeksas armeija joutui lähtemään perääntymään. Tieto tästä kiiri myös Berliiniin. Goebbels kertoo päiväkirjamerkinnässään 14.6. tilanteen merkittävästi parantuneen. Hän päättelee näin siitä, että britit uutisoinnissaan selittivät, että nyt koettu tappio itse asiassa ei ollutkaan tappio vaan strateginen manööveri, joka voitaisiin kategorisoida voitoksi. Vaikka briteillä siis ilmeisesti menikin huonosti, Goebbels kuitenkin totesi, että vielä olisi viisain noudattaa varovaista uutispolitiikkaa.¹⁸⁷

2.6. Kosto Kölnistä on Tobruk

Rommelien joukkojen lähestyessä Tobrukiä valtasi pessimismi ja huolestuneisuus alaa Britanniassa. Goebbelsin mukaan brittiläisessä lehdistössä keskusteltiin hyvin huolestuneeseen sävyyn Tobrukin kohtalosta. Hän oli kuitenkin vielä sitä mieltä, että oli parempi olla kommentoimatta näitä

¹⁸⁵ Ibid

¹⁸⁶ Reuth 2004, s. 54-55

¹⁸⁷ Goebbels 14.6.1942, Band 4, s. 523

pessimistisiä uutisia kotimaan uutisoinnissa ja että uutisoinnissa ei saanut tällä hetkellä missään nimessä käyttää sanoja Tobruk ja Suez, koska hänen mukaansa koko Saksan kansan huomio kiinnittyisi heti asiaan ja liiallinen toiveikkuus valtaisi alaa.¹⁸⁸ Saman päivän ministerikonferenssissa annettiin määräys, että saksalaisten hyökkäyssuunnitelmia ei saanut kommentoida lehdistössä millään lailla, ja etenkin nimien Suez ja Tobruk mainitseminen on kiellettyä.¹⁸⁹

Vaikka Rommelin hyökkäystavoitteista ei saanutkaan puhua mitään ja Pohjois-Afrikan sotanäyttämöä koskevassa uutisoinnissa piti muutoinkin olla varovainen, tarjosi sotanäyttämö kuitenkin käyttökelpoisen propaganda-aseen yhtä saksalaisten propagandistien polttavaa ongelmaa, nimittäin brittien ilmapommituksia vastaan. Kesäkuun ensimmäinen päivä RAF oli tehnyt toisen tuhannen koneen iskun Saksaan, tällä kertaa Ruhrin alueelle. Kansa ei ollut vielä unohtanut Kölnin pommitustakaan, vaan aihe oli edelleen keskustelujen ja erilaisten huhujen kohteena, varsinkin kun sitä oli lehdistössä käsitelty varsin pintapuolisesti. Nyt Goebbels huomasi brittiläisen lehdistön uutisoinnissa jotain sellaista, jota hän saattoi käyttää hyväkseen propagandassa. Hän kertoo päiväkirjamerkinnässään 19.6., että Britannian lehdistössä käydään debattia siitä, onko järkevää sitoa RAF:n resursseja Saksan pommittamiseen, kun samaan aikaan Pohjois-Afrikassa menee huonosti. Goebbels suunnitteli käyttävänsä tätä debattia hyväkseen ulkomaanpropagandassa, jotta RAF:n Saksaan kohdistamat pommitukset nähtäisiin negatiivisessa valossa.¹⁹⁰

Goebbels ei tässä kohtaa maininnut mitään siitä, että käyttäisi tätä pommitusdebattia hyväkseen kotimaanpropagandassa, eikä ilmeisesti hän vielä tässä kohtaa niin tehnytkään, koska kotimaanuutisoinnissa tällaisen asian esittäminen olisi voinut herättää liian suurta toiveikkuutta sen suhteen, että britit lopettaisivatkin pommituksensa. Sen sijaan Goebbels oli sitä mieltä, että itse Pohjois-Afrikan sotanäyttämön tilanteen kuvaamiseksi kotimaassa brittilehdistö tarjosi loistavaa materiaalia, koska hä-

¹⁸⁸ Goebbels 17.6.1942, Band 4. s. 541

¹⁸⁹ Ministerikonferenssin kokous 17.6.1942. Boelcke 1969. s. 323

¹⁹⁰ Goebbels 19.6.1942, Band 4. s. 552

nen mukaansa edes saksalaiset eivät kyenneet kuvaamaan brittien ahdistusta niin värikkäästi kuin he itse.¹⁹¹

Kesäkuun 21. päivä Tobruk antautui vain vuorokauden taistelujen jälkeen. Rommelin joukot saivat 300 00 sotavankia ja paljon sotasaalista. Goebbels otti propagandassaan kaiken irti tapahtuneesta. Seuraavana päivänä radiosta lähetettiin erikoislähetys tapahtuneen johdosta. Tätä tarkoitusta varten lennätettiin suoraan Pohjois-Afrikan rintamalta sotareportteri Ludvig Koch kertomaan Tobrukin kukistumisesta. Lähetysten kohokohta oli se, kun kenraalileversti Rommel puhui Saksan kansalle.¹⁹²

Rommel oli itse asiassa nauhoittanut pitämänsä puheen taistelun vielä ollessa käynnissä. Goebbelsin mukaan tämän puheen pitäminen oli nimenomaan Rommelin idea. Rommel näet itse ymmärsi propagandan tärkeyden ja ennen kaikkea sen tarjoamat mahdollisuudet hänen oman urakehityksensä kannalta.¹⁹³ Goebbels oli ilmeisen tyytyväinen tähän tempaukseen, sillä hän kirjoittaa päiväkirjaansa 23.6., että harva radiolähetys on aiheuttanut kansan keskuudessa niin suurta innostusta kuin tämä.¹⁹⁴

Nyt oli aika paukuttaa kovemmin propagandarumpua etenkin ulkomaanpropagandan saralla. Nyt propagandan saralla voitiin hyökätä Britanniaa ja Churchilliä vastaan. Propagandaministeriön ministerikonferenssissa tehtiin 22.6. aiheeseen liittyviä linjauksia. Goebbels neuvoi, että Britanniaan suunnattavassa propagandassa kaikki syy Tobrukin kukistumisesta olisi pistettävä Churchillin niskoille. Hän esitti, että propagandassa voidaan huomauttaa, että kun tilanne oli kriittinen, Churchill lähti matkalle, ja verrata tätä siihen, että kun hän oli edellisen kerran matkalla Yhdysvalloissa, niin Singapore kukistui.¹⁹⁵

Samassa kokouksessa Goebbels lanseerasi myös iskulauseen: ”Kosto Kölnistä on Tobruk” ja neuvoi korostamaan uutisoinnissa sitä, että sillä hetkellä, kun britit olisivat tarvinneet ilmavoimiaan Pohjois-

¹⁹¹ Goebbels 19.6.1942, Band 4. s. 555-556

¹⁹² Remy 2002. s. 99-100

¹⁹³ Reuth 2004. s. 152

¹⁹⁴ Goebbels 23.6.1942, Band 4. s. 582

¹⁹⁵ Ministerikonferenssin kokous 22.6.1942. Boelcke 1969. s. 325

Afrikassa, nämä olivat diletanttimaaisesti ja sotilaalliselta kannalta hyödyttömästi sidottu pommittamaan Saksan kaupunkeja.¹⁹⁶ Tobrukin kukistuminen tuli saksalaisille propagandisteille tässäkin suhteessa hyvään aikaan, sillä RAF oli 18.6. tehnyt jälleen uuden tuhannen pommikoneen iskun, tällä kertaa Bremeniin. Kansan keskuudessa vallitsi asiasta johtuen levoton mieliala, ja keskustelu ja huhumylly Kölnin pommituksen todellisista huhuista velloi edelleen, koska asiaa ei vieläkään ollut juuri käsitelty lehdistössä.¹⁹⁷

Propagandarummun kovempaa paukuttaminen koski tälläkin kertaa kuitenkin pääosin vain ulkomaanpropagandaa. Kotimaanpropagandassa jatkui edelleen sama varovainen linja, Rommelin hyökkäystavoitteista ei saanut mainita tiedotusvälineissä, ja sanan Egypti mainitseminen oli ehdottomasti kielletty. Goebbels pelkäsi edelleen tilanteen ylikuumentamista. Tämä oli kieltämättä hyvin perusteltua, sillä kukaan ei ollut osannut odottaa Tobrukin kukistuvan niin nopeasti¹⁹⁸

Tobruk antoi helpotusta myös erääseen propagandaministeriön pitkäaikaiseen murheeseen, nimittäin väestön negatiivisiin tunteisiin italialaisia kohtaan ja toisaalta italialaisten tyytymättömyyteen siitä, kuinka heitä käsiteltiin saksalaisessa lehdistössä. Tobrukin valtauksen seurauksena italialaisten ja Italian sotavoimien suosio kansan keskuudessa parani.¹⁹⁹ Tästä johtuen italialaisten joukkojen sotilaallisia ansioita saatettiin alkaa painottamaan enemmän, ilman että olisi pelkoa siitä, että se lisää italialaisvastaista mielialaa. Goebbels tosin totesi ministerikonferenssin kokouksessa 24.6. kyynisesti, että italialaisten saavutuksi voidaan hyvällä omalla tunnolla painottaa, sillä Saksassa ja maailmalla tiedetään kyllä, ketkä voiton todellisuudessa saavuttivat.²⁰⁰

Aihe Rommel nousi suosikkipuheenaiheeksi Sudenpesän²⁰¹ pöytäkeskusteluissa. Siellä Goebbels pääsi selittämään kuulijoille Rommelin roolia maavoimien propagandassa ja maavoimien propagandatilannetta

¹⁹⁶ Ibid

¹⁹⁷ Vasta 30.6.1942 kolmelle sanomalehdelle annettiin lupa kuvailla Kölnin tilannetta, jotta kaikista villeimmiltä huhuilta saataisiin katkottua siivet. Balfour 1979. s. 266

¹⁹⁸ Ministerikonferenssin kokous 22.6.1942. Boelcke 1969. s. 325

¹⁹⁹ Goebbels 23.6.1942, Band 4. s. 578

²⁰⁰ Ministerikonferenssin kokous 24.6.1942. Boelcke 1969. s. 328

²⁰¹ Hitlerin päämaja Itä-Preussissa

yleisemminkin koskien hänen pyrkimystään muodostaa maavoimille oma suosittu sankari. Goebbels selitti kuulijoilleen, että kaksi maavoimien kenraalia asettuu kansan keskuudessa nauttimassaan suosiossa aivan omaan kategoriaan verrattuna muihin kenraaleihin, nimittäin Rommel ja Eduard Dietl. Goebbels havainnollisti näiden kahden kenraalin suurta suosiota vertaamalla heidän sekä kahden muun tunnetun kenraalin Brauschitschin ja Rundstedtin julkisuuskuvaa. Hän kertoi, että kun lehdistö äkkiä vaikenä Brauschitsistä ja Rundstedtistä, pian sen jälkeen heistä ei puhuttu mitään kansan keskuudessa, vaan kansa oli unohtanut heidät täysin. Näin ei kuitenkaan käynyt Rommelin ja Dietlin kohdalla niinä aikoina, kun heistä ei uutisoitu, vaan heidän nimensä olivat iskostuneet kansan tietoisuuteen kaikkein menestyksekkäimpinä saksalaisina sotilaina. Rommelin maine tosin paljon suurempana kuin Dietlin.²⁰²

Goebbels esitti myös oman näkemyksensä siitä, miksi Rommel oli kansan keskuudessa suositumpi kuin Dietl. Hänen mukaansa valtaosa kansasta oli hyvin perillä sodan syttymissyistä ja iloitsi jokaisesta Englantia vastaan saadusta voitosta. Tämä Goebbelsin kommentti kertoo siitä, että hänen voimakas Englanninvastainen propagandansa oli syvälle iskostunut kansan tajuntaan ja säilyttänyt edelleen suuren merkityksen kansan ajattelutavassa, vaikka Englanti ei enää ollutkaan vihollinen numero yksi. Goebbels esitti toiseksi syyksi sen, että englantilaiset olivat valjastaneet Rommelin hyötykäyttöön omassa propagandassaan, jotta he voisivat Rommelin taitavuutta korostamalla helpommin selittää omalle kansalleen Afrikassa kärsittyjä vastoinkäymisiä.²⁰³

Kolmanneksi syyksi Goebbels mainitsi se, että pitkälti briteiltä saamansa huomion ansiosta Rommelista oli tullut kansainvälinen tähti, jonka nimi herättää huomiota maailmalla ja suurta pelkoa vihollisen keskuudessa, kun taas Dietl oli Saksan lisäksi suosittu vain Suomessa eikä juuri muualla.²⁰⁴

Se, että Rommel sai paljon kansainvälistä huomiota mutta Dietl ei oli mitä ilmeisemmin syynä siihen, että Goebbels ei propagandassaan

²⁰² Picker 1963. s. 402-403

²⁰³ Picker 1963. s. 403

²⁰⁴ Goebbels 23.6.1942, Band 4. s. 582

tehnyt Dietlistä maavoimien tähtihahmoa. Mutta oliko kansainvälinen huomio selittävä tekijä siihen, miksi muut Goebbelsin luomat asevoimien sankarit päätyivät natsipropagandassa sankareiksi? Günther Prien oli tällainen hahmo, koska hänen komentamansa sukellusvene U-47 tunkeutui Royal Navyn (brittien kuninkaallinen laivasto) pohjoisen päätukikohtaan Scapa Flow:hun ja onnistui upottamaan laivaston ylpeyden taistelulaiva Royal Oakin. Tapaus saavutti suurta huomiota maailmalla ja etenkin Britanniassa.²⁰⁵ Samaa voidaan sanoa Luftwaffen sankarista Werner Möldersistä. Hänestä tuli ensimmäinen hävittäjä-ässä, joka rikkoi kuuluisan Punaisen paroonin Manfred Richthofenin ilmavoittoennätyksen. Hänestä tuli myös historian ensimmäinen pilotti, joka rikkoi sadan ilmavoiton rajan. Hän saavutti myös laajaa kansainvälistä huomiota.²⁰⁶

Tunnettuja hahmoja olivat lisäksi Luftwaffen hävittäjäkenraaliksi nimitetty Adolf Galland, joka oli tuohon aikaan saavuttanut 94 ilmavoittoa länsirintamalla²⁰⁷ sekä Afrikan tähti Hans- Joachim Marseille, joka tuohon aikaan oli saavuttanut jo lähes sata ilmavoittoa Pohjois-Afrikan rintamalla ja oli kovaa vauhtia kohoamassa Pohjois-Afrikan rintaman tunnetuimmaksi sotilaaksi heti Rommelin jälkeen.²⁰⁸

Kun vertaa Erwin Rommelia muihin asevoimien popularisointiprojektin²⁰⁹ sankareihin, näitä kaikkia henkilöitä yhdistää yksi tekijä, se että heillä oli kansainvälistä mainetta ja etenkin mainetta vihollisen keskuudessa ja vihollismaista nimenomaan Britanniassa. Tämä tosin johtuu siitä, että he olivat pääasiassa päässeet otsikoihin siinä vaiheessa, kun Britannia saksalaisessa propagandassa vihollinen numero yksi. Sodan myöhemmässä vaiheessa asevoimien keskuudesta nousi sellaisia sankarihahmoja, joilla oli mainetta myös esim. neuvostoliittolaisten keskuudessa, kuten Hans Ulrich Rudel. Se, että sankari on vihollisten silmissä pelottava, tai ainakin se, että kansalla on sellainen käsitys, että viholliskansakunnat pelkäävät sankaria, on ilmeisesti ollut yksi Goebbelsin johtavista ajatuksista tässä asevoimien popularisointiprojektissa.

²⁰⁵ Uboat.net (www-lähde)

²⁰⁶ Aces of Luftwaffe (www-lähde)

²⁰⁷ Ibid

²⁰⁸ Carell 1959. s. 344

²⁰⁹ Puhuessani armeijan popularisointiprojektista tarkoitan sitä, että armeijaa pyrittiin kansanomaistamaan, mutta myös tekemään suosituksi kansan keskuudessa.

Edellä mainituilla henkilöillä oli julkisuuden lisäksi myös toinen yhdistävä tekijä, he olivat hyvin nuoria: Mölders ja Prien olivat olleet tuohon aikaan jo kuolleita, mutta hekin kuolivat varsin nuorena, Mölders 28-vuotiaana ja Prien 33-vuotiaana. Kesällä 1942 Marseille 22-vuotias, Galland 30-vuotias ja Rommel 50-vuotias. Nuoruus näyttää olleen myös oleellinen osatekijä tässä Goebbelsin projektissa. Kaikki edellä mainitut henkilöt olivat hyvin nuoria - Rommelkin kun vertaa muihin Wehrmachtin kenraaleihin. Nuoruuden ihannointi oli hyvin keskeisessä asemassa natsi-ideologiassa, ja itse asiassa koko puolueelle pyrittiin antamaan nuorisopuolueen profiili.²¹⁰

Kun ottaa tämän huomioon, ei ole mikään ihme, että nämä kansallissosialistiset sankarit olivat nuoria. Nämä nuoret sankarit, uudenlaisen saksalaisen sotilaan ruumiillistumat tarjosivat samaistumiskohteen saksalaisille nuorille, joita natsihallinto tarvitsi sotilaisiksi toteuttamaan tulevaisuuden ekspansiosuunnitelmiaan.²¹¹

Positiivinen suhtautuminen julkisuuteen ja jopa julkisuudesta nauttiminen on varmastikin ollut myös yksi tekijä, joka on vaikuttanut Wehrmachtin popularisimisprojektiin. Rommel ymmärsi omalle kohdalleen tulevan positiivisen julkisuuden arvon ja jopa suorastaan nautti siitä.²¹² Samaa voidaan sanoa Adolf Gallandista, eräästä Luftwaffen suurimmista persoonallisuuksista.²¹³ Tällainen hahmo oli myös merivoimien sukellusvenekomentaja Günther Prien.²¹⁴

Jälleen kerran Rommelin menestys tuli saksalaiselle propagandalle kuin taivaan lahjana. Wehrmachtin kesähyökkäystä valmistelevat operaatiot Krimillä ja Ukrainassa eivät olleet menneet täysin suunnitelmien mukaan, eikä kauan odotettu ja propagandassa suuresti hehkutettu itärintaman kesähyökkäys ei ollut vielä alkanut. Goebbels epäilikin, että itärintaman tilanne tulee aiheuttamaan huolta kansan keskuudessa, mutta uskoi että, Rommelin saavuttama suuri suosio tulisi helpottamaan tilan-

²¹⁰ Fest 1999. s. 220-221

²¹¹ Fest 1999. s. 231

²¹² Lisää viite!

²¹³ Spick 1999.s.109

²¹⁴ Lisää viite!

netta.²¹⁵ Tässä vaiheessa on hyvä kiinnittää huomiota tilanteen eriskummallisuuteen. Pääsotänäyttämö, jossa oli noihin aikoihin noin 200 saksalaista divisioonaa, jäi sivusotänäyttämön varjoon, jossa oli ainoastaan neljä saksalaista divisioonaa.²¹⁶

Tobrukin valtauksen johdosta Hitler ylensi Rommelin sotamarsalkaksi. Tämä oli jo peräti toinen kerta, kun Rommel ylennettiin vuoden 1942 aikana. Hitlerillä oli myös suuria tulevaisuudensuunnitelmia tuoreen sotamarsalkan suhteen. Goebbels kertoo päiväkirjassaan, että Hitler kaavaili tekevänsä Rommelista maavoimien ylipäällikön sodan jälkeen.²¹⁷ Kansan keskuudessa tehtiin myös spekulatioita tämän asian suhteen, pidettiin jo eräänlaisena julkisena salaisuutena, että Hitler nimitää Rommelin maavoimien komentajaksi joulukuussa 1941 erotetun Brauschitsin tilalle. Reuthin mukaan Rommel itsekin odotti, että näin tapahtuisi.²¹⁸

Saksassa kohu Rommelin ympärillä kiihtyi. Völkisher Beobachter kommentoi Tobrukin kaatumista julistamalla, että britit ovat menettäneet viimeisen ja tärkeimmän puolustusjärjestelmänsä osan ennen Egyptiä. Goebbels alkoi pelätä, että Rommelia koskeva propaganda riistyy täysin käsistä. Tästä johdosta hän antoi radiolle ja lehdistölle määräyksen, että Tobrukin valtausta ei saa esittää siinä valossa, että Englanti olisi jo täysin kukistumisen partaalla.²¹⁹ Tästä huolimatta kukaan ei kuitenkaan Saksassa uskonut, että Rommelin tavoitteena voisi olla joku muu kuin Egyptin valtaaminen. Yleisesti myös uskottiin, että hän onnistuisi siinä. Kaikki olivat joutuneet eräänlaiseen voittopsykoosiin, kuten Albert Kesselring asian ilmaisee. Jälleen kerran siis Goebbels ja propagandaministeriö törmäsivät vanhaan ongelmaan: Rommelin huikea menestys herätti kansan keskuudessa toiveita Britannian kukistumisesta ja koko sodan nopeasta loppumisesta.²²⁰

Erittäin hyvin Rommelin suosiota Saksassa kuvaa se, että se aiheutti kateutta tähän mennessä sodassa eniten sankareita tuottaneen ase-

²¹⁵ Goebbels 26.6.1942, Band 4. s. 589

²¹⁶ Feldgrau.com (www-lähde)

²¹⁷ Goebbels 24.6.1942, Band 4. s. 604

²¹⁸ Reuth 2004. s.70-71

²¹⁹ Ministerikonferenssin kokous 24.6.1942. Boelcke 1969. s. 329

²²⁰ Kesselring 1953. s. 169

lajin ilmavoimien keskuudessa. Goebbelsin mukaan Luftwaffen taholla oltiin hyvin huolestuneita Rommelin saavuttamasta suosiosta ja pelättiin, että se syö heidän omaa suosiotaan kansan keskuudessa. Goebbels kommentoi asiaa toteamalla, että huoli oli aivan turha, sillä maavoimat tarvitsi nyt suosiota viime talven vastoinkäymisten jälkeen. Goebbels suunnittelei tuovansa Luftwaffea enemmän esille propagandassa, mutta totesi, että propagandan teho ei ole kiinni harjoitetun propagandan määrästä, vaan myös propagandaobjektin omasta toiminnasta ja menestyksestä. Nimenomaan oman toiminnan ja menestyksen suhteen propagandaministerin mukaan Luftwaffen toiminnassa oli paljon toivomisen varaa. Tällä hän viittasi ilmeisestikin RAF:n harjoittamiin ilmapommituksiin, jotka koko ajan nakersivat Luftwaffen uskottavuutta saksalaisten keskuudessa.²²¹

Rommel in maine oli kovassa nousussa myös Saksan vihollismaissa. Mainetta tuli etenkin Yhdysvalloissa. Goebbels luonnehti päiväkirjassaan Rommelin Yhdysvalloissa saamaa julkisuutta enemmän kuin mairittelevaksi. Hänen mukaansa Rommelia verrattiin yhdysvaltalaisessa lehdistössä maan omaan suosikkikenraaliin Douglas Mac Arthuriin ja ihmeteltiin, miksi Saksassa ei vietetä Rommel-päivää, kun kerran Yhdysvalloissa vietetään Mac Arthur -päivää.²²² Mac Arthur siis toimi eräänlaisena sankarin arkkityyppinä, jonka antamiin raameihin kansan oli Rommel helppo sijoittaa, vähän samalla tavalla kuin saksalaiset sijoittivat Rommelin Paul von Lettow-Vorbeckin arkkityyppiin raameihin.

Rommel in vertailu muihin amerikkalaisiin kenraaleihin ei jäänyt tähän. Jossain vaiheessa kesää 1942 Yhdysvalloissa alkoi levitä tarina, jonka mukaan Rommel olisi oppinut panssaritaktiikkansa ollessaan opiskelemassa vuonna 1936 historiaa Yhdysvalloissa. Tämän tarinan mukaan Rommel tutustui tuolloin erittäin tarkoin Yhdysvaltain sisällissodassa konfederaation puolella taistelleen kenraali Stonewall Jacksonin käyttämiin taktiikoihin ja sovelsi sitten oppimansa panssariaseen käyttöön soveltuvaksi.²²³ Miksi tämä sisällissodan aikainen kenraali yhdistettiin Rommeliin? Asia tulee ehkä hieman ymmärrettävämmäksi, kun tarkaste-

²²¹ Goebbels 29.6.1942, Band 4. s. 641

²²² Goebbels 29.6.1942, Band 4. s. 638

²²³ New York Times 2.8.1942

lee Dixon Wecterin luonnehdintaa Stonewall Jacksonista. Hänen mukaansa Jackson toi amerikkalaiselle taistelulentälle sellaista pelottomuutta ja sotilaallista kyvykkyyttä, jota siellä ei ennen ollut nähty, ja kaiken lisäksi hän vielä oli harras kristitty -siis amerikkalaiseen makuun sopiva kunniallinen sankari.²²⁴

Ilmeisesti siis Rommel nähtiin kansan keskuudessa samanlaisena persoonana kuin Jackson. Mutta joka tapauksessa Rommelin menestyksen aiheuttama vastareaktio meni Yhdysvalloissa vielä pidemmälle kuin Britanniassa: he eivät tyytyneet kehumaan Rommelia tai hyökkäämään häntä vastaan, vaan suoraan yrittivät varastaa kunnian hänen menestyksensä itselleen. Tämä on hyvin erikoista, varsinkin kun ottaa huomioon sen, että Pohjois-Afrikassa ei vielä tuossa vaiheessa ollut amerikkalaisia joukkoja. Ei ole tiedossa, mikä taho Yhdysvalloissa on tämän myyтин liikkeellelaskija, mutta joka tapauksessa sillä ei ole mitään todellisuuspohjaa ja tästä myös kerrottiin amerikkalaisille hyvin pian.²²⁵

Rommelien eteneminen aiheutti sisäpoliittisen kriisin Britanniassa jo toisen kerran vuoden 1942 aikana. Pääministeri Winston Churchill sai taas taistella säilyttääkseen asemansa. Heinäkuun toisena päivänä parlamentin hyökkäykset pääministeriä kohtaan saavuttivat huippunsa. Eräs parlamentin jäsen pani Pohjois-Afrikassa kärsityn tappion armeijan jyrkän luokkatietoisuuden piikkiin siteeraten Britanniassa tuohon aikaan kiertänyttä ivallista sananpartta: ”Jos Rommel kuuluisi Englannin armeijaan, hän olisi vieläkin kersantti.”²²⁶ Churchill kuitenkin selvisi tästäkin epäluottamuslause äänestyksestä varsin selvin numeroin 475-25.²²⁷

Goebbels seurasi Britannian hallituskriisiä hyvin tarkasti, mutta suhtautui epäilevästi siihen, että Churchillin hallitus todella kaatuisi. Tästä syystä hän kielsi lehdistöä tekemästä asiasta liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä.²²⁸ Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että asiaa kannattaa ehdottomasti käyttää hyväksi Britanniaan suunnattavassa propagandassa. Tätä

²²⁴ Wecter 1972. s. 287

²²⁵ New York Times 2.8.1942

²²⁶ Irving 1979. s. 136

²²⁷ Churchill 1946. s. 382

²²⁸ Ministerikonferenssin kokous 24.6.1942. Boelcke 1969. s. 328

tarkoitusta varten propagandaministeriö lanseerasi iskulauseen: ”Saatte pitää Churchillin, mutta menetätte imperiumin.”²²⁹

Britannian lisäksi myös Egyptissä kuohui. Kairoon oli julistettu poikkeustila ja brittijoukot olivat ottaneet Kairon siviilihallinnon käsiinsä. Egyptiläiset olivat tyytymättömiä tilanteeseen, ja Britannian vastainen mieliala lisääntyi muuallakin Lähi-idän alueella. Ulkomaanpropagandaosastolle tarjoutui taas herkullinen tilanne toimia. Ministerikonferenssin kokouksessa 1.7. Goebbels antoi määräyksen, että on aika lisätä arabimaihin suunnattavaa propagandaa. Hän määräsi, että Egyptin brittimielistä hallitusta vastaan oh hyökättävä ja vihjailtava, että britit aikovat soveltaa Egyptissä poltetun maan taktiikkaa. Propagandassa oli myös luvattava Egyptille itsenäisyys. Kokouksessa myös lanseerattiin tarkoitukseen sopiva iskulause: ”Churchill voittaa parlamentissa, Saksa sodassa.”²³⁰

Aihe Rommel oli jälleen kerran ykkösaihe myös Sudenpesän pöytäkeskusteluissa. Hitler epäili viitaten Churchillin ennen epäluottamuslauseäänestystä alahuoneessa pitämään puheeseen, että Churchill tuskin kehuu Rommelia ilman taka-ajatuksia. Hän epäili, että mahdollisena motiivina voisi olla eripurana kylväminen saksalaisten ja italialaisten välille. Hitler kuitenkin uskoi, että Mussolini ei lankea tähän ansaan ja totesi, että Rommel itse asiassa on tehnyt palveluksen italialaisille ja heidän asialleen antamalla heille maailmanlaajuista julkisuutta. Hitler totesi, että pelkkä Rommelin nimikin alkaa jo olla parin lisädivisioonan arvoinen taistelussa Britanniaa vastaan toimien esimerkkinä siitä, kuinka Rommel nautti käsittämätöntä suosiota Afrikassa ja Lähi-idässä, myös Britannian siirtomaissa näillä alueilla. Hitler kommentoi brittien Rommelia käsittelevää tiedotuspolitiikkaa yhtä älyttömänä, kuin se, että Saksassa alettaisiin paukuttamaan propagandarumpua neuvostoliittolaisen marsalkka Timoshenkon puolesta todeten, että pian sellaisen jälkeen Timoshenkoa alettaisiin pitää yli-ihmisenä, eivätkä saksalaiset sotilaat enää uskaltaisi taistella hänen joukkojaan vastaan.²³¹

²²⁹ Goebbels 1.7.1942, Band 5. s. 30. *Churchill wird euch erhalten, das Empire geht euch verloren.*

²³⁰ Ministerikonferenssin kokous 1.7.1942. Boelcke 1969. s. 331

²³¹ Picker 1963. s. 452-453

2.7. Kohti Suezia

Samaan aikaan, kun keskustelu Rommelista ja Pohjois-Afrikan tapahtumista kävi kuumana eripuolilla maailmaa, pitkään perääntynyt brittien kahdeksas armeija oli ryhmittynyt puolustusasemiin El Alameiniin, noin 85 kilometrin päähän Aleksandriasta. Rommelin joukot saavuttivat nämä asemat kesäkuun 30. päivä. Panssari-armeija Afrikan 560 panssarin joukko oli kutistunut 55:een. Rommel määräsi kuitenkin joukkonsa heti seuraavana päivänä hyökkäykseen. Huolimatta kovista taisteluista brittien El-Alamein linja kesti. Goebbelsillekin alkoi olla heinäkuun seitsemäntenä päivänä selvää, että nopeaa voittoa on turha odottaa. Rommelin suunnaton suosio ja saksalaisten optimismi Pohjois-Afrikan tilanteen suhteen alkoi olla myös haitallinen tekijä. Goebbels kommentoi asiaa päiväkirjassaan: ”Kaikki olisi tietysti paljon helpompaa, jos koko maailma ei kuumeisesti seuraisi tilannetta ja olisi varautunut voittoomme enenaikaisesti.”²³² Uudesta tilanteesta johtuen Goebbels päätti, että on parempi jättää Pohjois-Afrikka uutisoinnissa taka-alalle, koska kansan huomio voitaisiin helposti kiinnittää itärintaman menestykseen.²³³

Goebbelsin päätös siirtää Pohjois-Afrikan rintama uutisoinnissa taka-alalle osoittautui viisaaksi. Heinäkuun 10. päivä taistelut El Alamein linjalla alkoivat uudelleen, kun brittien kahdeksas armeija aloitti vastahyökkäyksen. Goebbelsin varovaisesta uutispolitiikasta huolimatta kansan mieliala koki notkahduksen. Kansan keskuudessa vallitsi suuri pettymys siitä, että Rommel ei ollutkaan kyennyt murtamaan El Alamein linjaa, ja nyt pelättiin tilanteen kääntyvän brittien eduksi.²³⁴

Propagandaministeri seurasi tilanteen kehittymistä hermostuneesti. Sotanäyttämöltä tuli niukasti uutisia, joten Goebbelsin oli taas kerran muodostettava kuva tilanteesta brittien uutisoinnin pohjalta. Tällä kertaa tosin vaikutti siltä, että britit olivat El Alameinin rintaman tilanteesta yhtä epä tietoisia kuin saksalaisetkin. Goebbels kommentoi asiaa päiväkirjassaan toteamalla, että Auchinleck viestittää Lontooseen yhtä useasti kuin

²³² Goebbels 7.7.1942, Band 5. s. 70

²³³ Goebbels 7.7.1942, Band 5. s. 76-77

²³⁴ Goebbels 12.7.1942, Band 5. s. 106

Rommel Berliiniin, eli siis kovin harvoin.²³⁵ Seuraavien päivien aikana tilanne säilyi yhä epävarmana. Goebbels oli toisaalta optimistinen ja uskoi Rommelin löytävän keinon päästä tilanteen herraksi, mutta hän myös pelkäsi sitä, että Rommel joutuisi lähtemään perääntymään ja britit voisivat käyttää tätä hyväksi Saksaan kohdistamassaan propagandassa Wehrmachtin itärintaman menestystä vastaan.²³⁶ Tämä olikin ihan aiheellinen pelko, kun ottaa huomioon Rommelin suuren suosion, vaikka olikin kyse selvästi toisarvoisesta rintamasta.

Taisteluiden uudelleen alkaminen toi taas kerran esille propagandaministeriön vanhan ongelman: kuinka käsitellä uutisissa Pohjois-Afrikassa taistelevia italialaisjoukkoja? Tällä kertaa Afrika Korpsin miehet eivät olleet tyytyväisiä siihen, kuinka saksalainen media suurenteli italialaisten joukkojen merkitystä taisteluissa. Goebbels kertoo päiväkirjamerkinnässään 26.7.1942 saaneensa itseltään marsalkka Rommelilta kirjeen, jossa tämä esitti tyytymättömyytensä siihen, että saksalaisessa mediassa italialaisia sotilaita kuvataan urhoollisina ja heidän saavutuksiin suurennellaan. Goebbels ei itsekään arvostanut italialaisia sotilaita ja heidän saavutuksiaan, mutta piti kuitenkin tällaisen uutispolitiikan jatkamista välttämättömänä. Kysymys oli sentään liittolaisvaltiosta ja kaiken lisäksi Mussolini oli kyseisenä ajankohtana itse vierailmassa sotänäyttämöllä, joten italialaisten julkiselle arvostelulle hetki olisi ollut kaikista huonoin.²³⁷

Berndt raportoi Goebbelille, että italialaisvastainen mieliala on varsin yleistä Afrika Korpsin miesten keskuudessa. Propagandaministeriön ministerikonferenssi käsitteli tätä ongelmaa kokouksessaan 26.7. Goebbels oli sitä mieltä, että italialaisia pitää edelleen käsitellä positiivisesti lehdistössä, koska johtajan päämajasta oli sellainen määräys annettu. Goebbels myös lupasi informoida Rommelia tämän uutispolitiikan välttämättömyydestä.²³⁸ Rommel itse piti tällaista politikointia valitettavana, mutta tyytyi tilanteeseen, koska uskoi, että akselivaltojen joukot

²³⁵ Goebbels 13.7.1942, Band 5. s. 111

²³⁶ Goebbels 25.7.1942, Band 5. s. 188

²³⁷ Goebbels 26.7.1942, Band 5. s. 188

²³⁸ Ministerikonferenssin kokous 26.7.1942. Boelcke 1969. s. 348

pääsisivät kuitenkin kohta Suezille, ja asialla ei sitten olisi enää mitään merkitystä.²³⁹

Elokuun lähestyessä loppuaan Rommel päätti lähteä uudestaan hyökkäykseen brittien El Alamein asemaa vastaan. Historiankirjoituksessa tästä operaatiosta käytetään nimeä Alam El Halfan taistelu. Hänen joukoillaan oli käytössä kaikkiaan 470 panssarivaunua, kun briteillä oli niitä noin 700.²⁴⁰ Goebbels päätti heti alusta alkaen noudattaa varovaista uutispolitiikkaa. Hän kommentoi asiaa päiväkirjassaan 2.9. toteamalla, että Rommelin hyökkäys on parempi jättää pois armeijan virallisista tiedotteista ja että muutoinkin on viisasta noudattaa varovaista linjaa siihen saakka, kunnes tilanne selkiytyy.²⁴¹ Kun sitten alkoi olla selvää, että Rommelin hyökkäys oli epäonnistunut, Goebbels saattoi vain todeta, että Pohjois-Afrikan tilanteen kommentointi voidaan jättää hamaan tulevaisuuteen.²⁴²

Britit ottivat propagandassaan kaiken irti Rommelin hyökkäyksen epäonnistumisesta. Goebbels seurasi brittien uutisointia päiväkirjassaan tarkasti, mutta ei ollut asian johdosta kovinkaan huolissaan, sillä taistelut pääsotanäyttämöllä itärintamalla kulkivat hyvin²⁴³ ja kansan huomio oli kiinnittynyt sinne. Kaiken lisäksi propagandaministerin varovainen uutispolitiikka oli tällä kertaa kannattanut: kansa ei tiennyt Alam El Halfan taistelusta oikeastaan mitään, kun asiasta ei oltu uutisoitu juurikaan mitään saksalaisissa tiedotusvälineissä.²⁴⁴

Kuitenkin muutaman päivän kuluttua maailmalla räjähti uutispommi, joka asetti Rommelin sankarikuvan uhatuksi ja aiheutti propagandaministerille paljon päänvaivaa. Goebbels kertoi päiväkirjassaan 11.9., että turkkilainen uutistoimisto raportoi Rommelin olevan sairaana. Tämä uutinen oli totta. Rommel oli ollut itse asiassa sairas jo ennen viimeistä hyökkäystä. Goebbels oli saanut tiedon asiasta Berndtin lähettämän sähköpostin kautta. Propagandaministeri epäili, että britit olivat saa-

²³⁹ Irving 1979. s.

²⁴⁰ Fraser 1993. s. 355

²⁴¹ Goebbels 2.9.1942, Band 5. s. 437-438

²⁴² Goebbels 5.9.1942, Band 5. s. 449

²⁴³ Saksalaiset joukot olivat aloittaneet hyökkäyksen Stalingradiin ja taistelu siellä sujui menestyksekkäästi. Myös sotatoimet Kaukasuksen rintamalla sujuivat hyvin

²⁴⁴ Balfour 1979. s. 279

neet Berndtin sähkeen käsiinsä ja että britit käyttäisivät tätä tietoa hyväksi propagandassaan.²⁴⁵

Goebbelsin epäilyt osoittautuivat oikeiksi. Hän kertoo seuraavana päivänä päiväkirjassaan, kuinka britit väittivät uutisoinnissaan, että Rommel oli keksinyt sairautensa selitykseksi tappiolleen. Estääkseen tällaisten huhujen leviämisen Saksaan Goebbels suunnitteli estävänsä kaiken tiedotuksen Rommelin sairaudesta.²⁴⁶ Ulkomailla huhumylly jatkoi pyörimistään. Britit muun muassa väittivät, että Rommel olisi kuollut sairauteensa. Goebbels suhtautui tilanteeseen rauhallisesti ja totesi päiväkirjassaan, että vihollisen voidaan nyt antaa piehtaroida nyt rauhassa ylisuurissa toiveissaan.²⁴⁷ Brittien riemua Rommelin sairauden johdosta ei kestänyt montaa päivää. Syyskuun 14. päivä brittijoukot suorittivat yllätyshyökkäyksen Rommelin linjojen taakse Tobrukiin. Operaatio epäonnistui täydellisesti. Goebbelsillä oli syytä riemuun. Tapahtuneesta tiedotettiin erikoislähetyksessä ja sitä verrattiin Dieppen katastrofiin.²⁴⁸ Huhumylly Rommelin sairaudesta loppui tähän.²⁴⁹

Sotatoimien tauottua ja Rommelin sijaisen kenraali Stummen saavuttua Pohjois-Afrikkaan Rommel lähti toipumislomalle Saksaan. Lomansa aikana Rommel vietti useita päiviä Goebbelsien perheen vierana. Goebbelsin päiväkirjamerkinnyt Rommelin vierailun ajalta valottavat hyvin mielenkiintoisella tavalla sitä, kuinka paljon hän Rommelia ihaili ja kuinka läheiset välit hänellä marsalkan kanssa oli. Goebbels kuvasi päiväkirjassaan varsin tarkasti sitä, kuinka koko perhe istui myöhäiseen yöhön saakka kuuntelemassa Rommelin kiehtovia kertomuksia Egyptin taisteluista, sekä myös kehui Rommelia maasta taivaaseen.²⁵⁰

Goebbels päätti hyödyntää tätä harvinaislaatuista tilaisuutta propagandassaan. Goebbels pyysi Hitleriltä lupaa ottaa Rommel mukaan

²⁴⁵ Goebbels 11.9.1942, Band 5. s. 477

²⁴⁶ Goebbels 12.9.1942, Band 5. s. 485

²⁴⁷ Goebbels 13.9.1942, Band 5. s. 489

²⁴⁸ Elokuun 19 päivä vuonna 1942 6000:n miehen vahvuinen brittiläis-kanadalainen joukko-osasto nousi maihin Pohjois-Ranskassa Dieppessä. Operaatio oli täydellinen katastrofi, osasto menetti kaatuneina ja vangittuina noin 4000 miestä.

²⁴⁹ Goebbels 16.9.1942, Band 5. s. 507

²⁵⁰ Goebbels 30.9.1942, Band 5. s. 608

kunniavieraaksi talviapukeräyksen²⁵¹ avajaisiin Berliinin urheilupalatsiin. Yllätynyt yleisö osoitti minuuttikaupalla Rommelille suosiotaan, kun tämä tilaisuuden alettua astui esiin. Hitler tervehti Rommelia ”voittajan kädenpuristuksella” ja piti Rommelille ylistyspuheen, joka radioitiin kaiken kansan kuultavaksi.²⁵² Goebbels kommentoi tapahtumaa päiväkirjassaan toteamalla, että yleisön vastaanotto oli jälleen kerran yksi osoitus siitä, kuinka suosittu Rommel kansan keskuudessa on. Hänen mukaansa Rommel itse ei voinut uskoa saavuttamaansa suosiota todeksi. Goebbels oli varsin tyytyväinen tempaukseensa ja epäili, että tämä kokemus tulisi lisäämään Rommelin ymmärrystä propagandaministeriön tekemää poliittista työtä kohtaan.²⁵³ Goebbels siis todennäköisesti toivoi, että Rommel ei enää kritisoi ministeriön yleistä uutispolitiikkaa, esim. Pohjois-Afrikassa taistelevien italialaisten sotilaiden roolin ylikorostamista. Kuten olen jo aikaisemmin todennut, Rommel oli itse jo ennen tätä ymmärtänyt oman julkisuutensa arvon ja itse myös piti julkisuudesta.

Lokakuun kolmantena päivänä Goebbels marssitti arvovaltaisen vieraansa kansainvälisen lehdistön eteen. Hän itse kertoo pyytäneensä tempaukselleen Hitlerin luvan, koska ei ollut normaalin käytännön mukaista, että sotamarsalkka seisoo lehdistön edessä. Goebbelsin mukaan Hitler suostui, koska näki, että tällä tilaisuudella olisi valtava propagandapotentiaali, jota ei voisi jättää hyödyntämättä.²⁵⁴ Hitler piti muiden kuin itsensä korostamista propagandassa epäterveenä. Koska hän suhtautui kenraalikuntaansa hyvin epäluuloisesti, piti kaikille kenraaleille annettavaan ylimääräiseen julkisuuteen pyytää häneltä henkilökohtainen lupa -olkoonkin että, Rommelin ollessa kyseessä tämä lupa heltisi huomattavasti helpommin kuin muissa tapauksissa.²⁵⁵ Hitler kuitenkin ilmeisesti suostui Goebbelsin pyyntöön pitkin hampain ja oli myös mahdollisesti kateellinen Rommelin suurelle suosiolle. Näin voidaan päätellä siksi, että Goebbels tässä samaisessa päiväkirjamerkinnässään pohti; että

²⁵¹ Suuri hyväntekeväisyystempaus, jonka tarkoituksena oli, että vakavaraiset kansalaiset auttaisivat köyhempiä kansalaisia. Tämän keräyksen avulla pyrittiin myös keräämään talvivarusteita itärintamalla taisteleville sotilaille.

²⁵² Irving 1979.s. 148

²⁵³ Goebbels 1.10.1942, Band 6. s. 36

²⁵⁴ Goebbels 3.10.1942, Band 6. s. 58

²⁵⁵ Reuth 2004. s. 151-152

hänen tulee olla erittäin varovainen ja korrekti ja katsoa, että lehdistötilaisuudesta tulee asiallinen.²⁵⁶

Lokakuun neljännen päivän aamuna Rommel astui kansainvälisen lehdistön eteen. Goebbels oli ilmeisesti antanut Rommelille vapaat kädet tämän esiintymisen ajaksi. Rommel aloitti lyhyen puheensa pysähtyen seisomaan käsi ovenkahvalla: ”Tänään joukkomme ovat vain sadan kilometrin päässä Aleksandriasta ja Kairosta ja kätemme lepää Egyptin ovenkahvalla ja aiomme tosiaan myös toimia! Emme ole edenneet sinne saakka vain siksi, että meidät työnnettäisiin takaisin. Siitä saatte olla varmoja. Pidämme kiinni siitä, mitä jo olemme saavuttaneet.”²⁵⁷ Puheensa jälkeen Rommel vastaili toimittajien kysymyksiin. Goebbelsin mukaan tilaisuus onnistui yli odotusten. Hän oli haltioitunut siitä, kuinka selkeästi ja tyylikkäästi Rommel hoiti esitelmänsä ja kuinka varmasti ja nopeasti hän vastaili toimittajien kysymyksiin. Goebbels totesi, että Rommel ymmärtää hyvin propagandaa ja on sillä saralla yhteistyökykyinen.²⁵⁸

Lehdistötilaisuus saavutti suurta kansainvälistä huomiota ja oli näin ollen suuri menestys. Parin seuraavan päivän ajan Goebbels saattoi tyytyväisenä seurata ulkomaisten uutistoimistojen kommentointia tapahtuneesta. Liittolais- ja puolueettomissa maissa oltiin syvästi vaikuttuneita Rommelin esityksestä, ja britit kommentoivat tilaisuutta haukkumalla Rommelia mahtailijaksi.²⁵⁹

Saksassa Rommel oli nyt suosionsa huipulla. On ehkä hieman ironista, että tämä sattui hetkellä, jolloin hänen suurimmat sotilaalliset saavutuksensa olivat jo takanapäin. Rommelin kuva komeili kaikkien merkittävien sanoma- ja aikakauslehtien etusivulla, ja kansan keskuudessa vallitsi vankka usko siihen, että niin kauan kuin Rommel on Pohjois-Afrikassa, siellä ei voi tapahtua mitään pahaa.²⁶⁰ Kansan luottamus Rommeliin oli ilmeisen kova, sillä vähän reilu viikko brittien El Alamei-

²⁵⁶ Goebbels 3.10.1942, Band 6. s. 58

²⁵⁷ Remy 2002. s. 116. *Heute stehen wir vor Alexandrien und Kairo, und haben das Tor Ägyptens in der Hand, und zwar mit der Absicht, auch hier zu handeln! Wir sind dort nicht hingegangen, um uns über kurz oder lang wieder zurückwerfen zu lassen. Man kann sich auch hier darauf verlassen: Was wir haben, halten wir fest.*

²⁵⁸ Goebbels 4.10.1942, Band 6. s. 59

²⁵⁹ Goebbels 5.10.1942, Band 6. s. 74

²⁶⁰ Reuth 1990. s. 509

nin linjalla aloittaman suurhyökkäyksen²⁶¹ jälkeen Goebbels totesi marraskuun 5. ja 6. päivänä pidetyissä ministerikonferensseissa, että oli joutunut oman propagandansa uhriksi, sillä kansan keskuudessa vallitsi vakaako usko siihen, että Marsalkka Rommel kääntää taas tilanteen edukseen, kuten niin useasti aikaisemminkin.²⁶²

3. Rommelin sankarimyytin synty

Rommelin sankarimyytin syntyyn ei vaikuttanut minkään yksittäisen tahon toiminta. Sen syntyyn vaikuttivat niin Joseph Goebbelsin ja saksalaisten propagandistien kuin brittiläisten ja yhdysvaltalaistenkin propagandistien toiminta.

Saksalaisten taholla Rommelin kansallissankariksi nostamiseen vaikutti saksalaisten propagandistien tarve popularisoida sekä tehdä suosituksi armeijaa ja käynnissä olevaa sotaa nostamalla julkisuuteen armeijan keskuudesta menestyksekkäitä sotilaita. Tämä oli propagandan kannalta erittäin tärkeää, koska sodan syttyessä Saksassa vallitsi apaattinen mieliala ja sodan toivottiin loppuvan nopeasti. Ensimmäisen maailmansodan alun kiihkoisänmaallisuudesta ei siis ollut tietoaakaan. Goebbels piti erittäin tärkeänä, että jokaisella armeijan aselajilla on omat sankarinsa. Heti sodan alusta lähtien paljon uusia sankarihahmoja kohosi Luftwaffen ja laivaston sukellusvenekomentajien keskuudesta. Tällaisia sankarihahmoja olivat esimerkiksi hävittäjälentäjät Adolf Galland, Werner Mölders ja Hans-Joachim Marseille sekä sukellusvene komentaja Günther Brien.

Maavoimien keskuudesta sankarihahmoja ei tahtonut nousta yhtä helposti. Norjan valtauksen jälkeen vuoristojoukkojen kenraalista Eduard Dietlistä tuli maavoimien suosituin upseeri. Dietlin ja Rommelin suosiossa kansan keskuudessa oli hyvin samanlaisia piirteitä: molemmat kenraalit säilyivät kansan puheenaiheena silloinkin, kun heistä ei uutisoitu. Goebbels ei kuitenkaan täysin ollut tyytyväinen Dietlin saavuttamaan sankaristatukseen. Dietl oli kyllä suosittu Saksassa, mutta hänellä ei ollut

²⁶¹ Britit aloittivat tämän suurhyökkäyksensä 23.10 Rommelin joukot aloittivat perääntymisen El Alamein linjalta 2.11

²⁶² Ministerikonferenssin kokoukset 5-6.11.1942. Boelcke 1969. s. 299.

kansainvälistä mainetta, kuten kaikilla muilla asevoimien sankareilla. Tähän kuului oleellisena osana se, että heillä oli mainetta etenkin vihollismaiden keskuudessa. Tässä kohtaa kansallissosialistinen armeijan sankari osuu hyvin Wecker Dixonin totalitaristisen sankarin määritelmään, jonka mukaan totalitaristisen sankarin pitää olla pelottava vierasmaalaisten vihollisten silmissä, tai että kansalla on vaikutelma että asia on näin. Tämän takia Rommel vastasikin paremmin Goebbelsin kriteereitä maavoimien sankarihahmosta, koska hän oli erittäin suosittu sekä kotimaassa että ulkomailla.

Asevoimat siis tarvitsivat sankareita sen takia, että Saksan kansa ei ollut kovin innoissaan käynnissä olevasta sodasta. Lisäksi asevoimien sankarit tarjosivat hyvän samaistumiskohteen nuorille, koska olivat itsekin nuoria. Rommeliakin voidaan pitää nuorena, ainakin kun häntä vertaa muihin maavoimien kenraaleihin. Nuoruuden ihannointi oli keskeisessä osassa kansallissosialistista ideologiaa. Nuoret olivat tärkeä voimavara, heistä piti kasvattaa sotilaita, joita natsipuolue tarvitsi tulevaisuuden ekspansiosuunnitelmiinsa.

Yksi syy Rommelin jalustalle kohottamiseen oli saksalaisten keskuudessa vaikuttanut italialaisvastainen mieliala. Propagandaministeriössä kiinnitettiin huomiota kansan italialaisvastaiseen mielialaan jo tammikuussa 1941, eli ennen kuin saksalaisia joukkoja lähetettiin Pohjois-Afrikkaan. Näin ollen asian on täytynyt vaikuttaa Rommelia ja Pohjois-Afrikan sotänäyttämöä koskevaan uutisointiin jo ihan Pohjois-Afrikan sotatoimien alkuvaiheessa. Italialaisvastainen mieliala kärjistyi todella pahaksi vasta, kun saksalaisia joukkoja taisteli Pohjois-Afrikan lisäksi Balkanilla, eli toisella rintamalla jossa he olivat siivomassa italialaisten sotkuja.

Tämä italialaisvastaisuus tuotti Goebbelsille ja koko propagandaministeriölle päänvaivaa oikeastaan koko Pohjois-Afrikan sotaretken ajan. Se seikka, että Rommel oli suosittu, antoi saksalaisille syyn kestää sitä, että saksalaisia joukkoja oli Pohjois-Afrikassa siivomassa italialaisten jälkiä. Saksalainen yleisö ei kuitenkaan kestänyt sitä, että italialaisten sotilaiden saavutuksia ylistettäisiin kotimaan tiedotusvälineissä millään lailla. Tätä eivät kestäneet myöskään Pohjois-Afrikassa taistelevat soti-

laat kenraali Rommelin johdolla. Toisaalta italialaiset toistuvasti vaativat, että heidän saavutuksiaan tulee korostaa saksalaisessa uutisoinnissa. Näin tapahtui etenkin silloin, kun sotatoimet Pohjois-Afrikassa sujuivat hyvin. Propagandaministeriö joutui varmistamaan, että kaikki olisivat jollain lailla tyytyväisiä ja tämä oli hyvin vaikeaa, kun kaikki osapuolet valittivat vuoron perään uutisoinnista.

Brittiläinen uutisointi näytteli merkittävää roolia Rommelin sankarimyytin synnyssä. Rommelista tuskin olisi missään vaiheessa tullut kansainvälisesti tunnettua hahmoa. Brittien uutisointi Rommelista oli aika ajoin hyvin poikkeuksellista. He kehuivat ja suorastaan ylistivät Rommelin saavutuksia. Siihen, miksi britit toimivat näin, on käyttämäni aineiston pohjalta vaikeaa antaa yksiselitteistä vastausta. Britit aloittivat marraskuussa suurhyökkäyksen, operaatio Crusaderin, Rommelin joukkoja vastaan massiivisen propagandatoiminnan säestämänä. Tämä hyökkäys ei sujunut yhtä loisteliaasti, kuin mitä propagandassa uhottiin. Niinpä Rommelin ylistäminen oli hallituksen taholta yksi keino pelastaa kasvonsa uskottelemalla, että huono tilanne ei johdu siitä, että brittiarmeija olisi huono, vaan siitä, että vastustaja on niin hyvä.

Mahdollisesti tällä toiminnalla oli myös tarkoitus pedata hyviä asemia propagandan suhteen Rommelista mahdollisesti tulevaisuudessa saatavien voittojen suhteen ja kääntää vastustajan myyttinen maine siten omaksi eduksi. Rommelin vuoden 1942 voittokulun aikaan hänen myyttinen maineensa alkoi kasvaa ulos brittien hallinnasta. He ryhtyivät propagandassaan henkilökohtaisiin hyökkäyksiin Rommelia vastaan. He myös yrittivät kieltää Rommelin menestystä vetoamalla muihin sotilaallisen tilanteen ongelmallisuutta selittäviin tekijöihin, kuten huoltovaikeuksiin ja huonoon säähän.

Goebbelsin päätös nostaa Rommel kansallissankariksi oli reaktiota brittien omassa propagandassaan tekemiin karkeisiin virheisiin operaatio Crusaderin aikana. Nämä propagandassa tehdyt virheet antoivat herkullista materiaalia saksalaisille propagandisteille. Goebbels kaavaili käyttävänsä tätä materiaalia hyväkseen heti sopivan tilaisuuden tullen. Tämä tilaisuus tulikin, kun vuoden 1942 alkupuolella taistelu sotilaallista ja ideologista päävihollista Neuvostoliittoa vastaan meni huonosti ja tois-

sijaisella sotänäyttämöllä Pohjois-Afrikassa tuli paljon odotettua parempaa menestystä. Tällöin Rommelin ja hänen saavutustensa ylistäminen oli saksalaisille propagandisteille käyttökelpoinen keino saada kansan huomio pois itärintaman tapahtumista. Kun propagandassa suuresti hehkutettu ja kansan kuumeisesti odottama kesähyökkäys itärintamalla viivästyikin, tuli Rommelin toukokuussa 1942 aloittama uusi hyökkäys kuin taivaan lahjana saksalaisille propagandisteille.

Rommelien kesähyökkäys ja etenkin Tobrukin valtaus auttoivat kompensoimaan kansan mielialaa itärintaman heikon tilanteen lisäksi RAF:n tehostunutta pommituskampanjaa vastaan. Etenkin RAF:n suurhyökkäys Kölniin 31.5.1942 aiheutti laajaa levottomuutta kansan keskuudessa ja paljon harmaita hiuksia saksalaisille propagandisteille. Kun Tobruk kukistui, saattoi Goebbels lanseerata iskulauseen ”Kosto Kölnistä on Tobruk”. Tämä rauhoitti keskustelun aiheesta Köln joksikin aikaa.

Historialliset vertailukohtat olivat omalta osaltaan vaikuttamassa Rommelin sankarimyytin syntyyn. Tällaisia historiallisia vertailukohtia oli niin saksalaisilla kuin amerikkalaisillakin. Saksassa Rommel samaistettiin ensimmäisen maailmansodan aikana Itä-Afrikassa saksalaisia joukkoja komentaneeseen Paul von Lettow-Vorbeckiin, jonka sankariarkkityyppi oli jo valmiina kansan kollektiivisessa tajunnassa, ja tähän viitekehukseen kansan oli helppoa asettaa Rommel, sillä ensimmäinen maailmansota oli vielä hyvässä muistissa.

Amerikkalaisten kollektiivisessa tajunnassa vastaavanlainen henkilö oli sisällissodan aikainen konfederaation kenraali Stonewall Jackson. Samalla tämä rinnastus oli joko ylhäältäpäin ohjattu tai spontaani reaktio selittämään Rommelin huikeaa menestystä kesällä 1942, sillä tähän rinnastukseen kuului tarina, jonka mukaan Rommel olisi ennen sotaa ollut Yhdysvalloissa opiskelemassa historiaa ja tutustunut siellä Stonewall Jacksonin käyttämiin taktiikoihin, joita sitten sovelsi menestyksekkäästi panssari-aseen käytössä. Amerikkalaisten vastareaktio Rommelin kesän 1942 menestykselle meni siis vieläkin pidemmälle kuin brittien reaktio: he pyrkivät omimaan kunnian Rommelin menestyksestä itselleen.

Rommel tuskin olisi saanut sankaristatusta ilman henkilökohtaisia ominaisuuksiaan. Hän siis ei ollut samalla lailla synteettinen sankari kuin esimerkiksi Horst Wessel. Ilman sotilaallisia kykyjään sekä niiden avulla saatuja voittoja Rommelista tuskin olisi tullut sankaria. Propagandan tehokkuuden kannalta on parempi liioitella faktoja, kuin kertoa täysiä valheita. Rommel tarjosi saksalaisille propagandisteille hyvät mahdollisuudet toteuttaa propagandaa tämän periaatteen mukaan. Vaikka Pohjois-Afrikka olikin Saksan sotaponnistelujen kannalta toisarvoinen rintama, oli oman kansan huomio helppo kääntää sinne uutisoimalla Rommelin joukkojen etenemistä huikeista kilometrimääristä, vaikka aavikkosodankäynnissä edetty matka ei välttämättä sotamenestyksen kannalta ollut kovin oleellista, vaan tärkeämpää oli se, kuinka paljon oli onnistuttu tuhotaan vihollisen panssarivaunuja ja muita raskaita aseita.

Rommel in henkilökohtaiset ominaisuudet huomioon ottaen voidaan myös pitää hieman ihmeellisenä ja jopa riskialttiina, että hänet kohotettiin sankaristatukseen. Rommel oli hyvin omapäinen, hän ei aina totellut esimiestensä määräyksiä, jos katsoi tilanteen vaativan toisenlaista toimintaa. Hän myös riskialttiisti johti taistelua suoraan etulinjasta ja altisti itsensä vaaraan joutua vangiksi tai kuolla. Goebbels oli tietoinen ja myös hyvin huolissaan tästä Rommelin huimapäisyydestä ja kehotti Rommelia varovaisuuteen. Rommel ei ollut esimiestensä suosiossa. Rommelin esimiehet eivät myöskään pitäneet siitä, että häntä tuotiin propagandassa esille. Kun ottaa huomioon Rommelin henkilökohtaiset ominaisuudet, niin tämä on hyvin ymmärrettävää. Mitä siitä olisi tullut, jos Rommelin toimintatavat olisivat saaneet laajaa suosiota maavoimien upseeriston keskuudessa? Kaikki upseerit eivät kuitenkaan olleet yhtä kyvykkäitä ja onnekkaita, kuin Rommel. Goebbels oli perillä Rommelin ja OKW:n ylemmän johdon kireistä väleistä. Hän oli sitä mieltä, että huonot välit johtuivat siitä, että Rommelin esimiehet kadehtivat Rommelia, mikä on varmasti myös pitänyt paikkansa.

Rommel ei ollut samanlainen, kun perinteisen preussilaisen koulukunnan yläluokkaiset kenraalit. Hän omasi keskiluokkaisen taustan. Tästä syystä kansa koki, että hän ei ole kylmä, ja etäinen ja kansan oli

helppo ottaa hänet suosikikseen. Tämä oli tietysti hyvä asia myös Goebbelsin ja propagandaministeriön kannalta.

Hitler tunsi suurta epäluuloa kenraalikuntaansa kohtaan, mutta koska Rommel oli erilainen, nousi hän hyvin nopeasti Hitlerin suosioon. Myös Goebbels oli Rommelin kanssa hyvissä väleissä, ja koska Rommel oli Hitlerin suosikki, häntä saattoi käyttää propagandassa hyväksi aivan eri tavalla kuin ketään muuta kenraalia tai ylipäätään ketään muuta henkilöä. Hitler näet piti kaikkien muiden kuin itsensä korostamista propagandassa epäterveenä.

Merkittävä tekijä Rommelin sankarimyytin synnyssä oli myös se, että Goebbels ihaili vilpittömästi Rommelia. Hän näki Rommelissa kaikki ne ominaisuudet, joita kansallissosialistinen sotilas tarvitsi. On myös mainittava se, että Rommel itse ymmärsi propagandan arvon ja sen tarjoamat mahdollisuudet hänen oman urakehityksensä kannalta. Tästä syystä Rommel oli varsin yhteistyöhaluinen propagandaan liittyvissä asioissa.

Rommelin sankaristatukseen kohottaminen onnistui paremmin, kuin Goebbels osasi kuvitellaan. Voidaan itse asiassa sanoa, että se onnistui liiankin hyvin luisuen ensin luojansa hallinnasta ja kääntyen lopulta luojansa vastaan siinä mielessä, että Rommelin huikea sotamenesitys lisäsi vaarallisen paljon kansan odotuksia Britannian kukistumisen ja koko sodan päättymisen suhteen. Näin kävi siitäkin huolimatta, että Goebbels pyrki noudattamaan Pohjois-Afrikan suhteen koko ajan mahdollisimman varovaista uutispolitiikkaa. Tobrukin kukistumisen jälkeen Saksan kansa joutui eräänlaisen voittopsykoosin valtaan. Rommel oli niin suosittu, että Goebbels alkoi pelätä Pohjois-Afrikan tilanteen mahdollisen muutoksen aiheuttamaa sokkia yleiselle mielialalle. Tästä syystä Rommelin viimeinen hyökkäys El Alamein linjaa vastaan eli niin sanottu Alam El Halfan taistelu ei saanut oikeastaan minkäänlaista huomiota saksalaisissa tiedotusvälineissä. Kun britit aloittivat suurhyökkäyksen El Alamein linjalla marraskuussa 1942, Saksassa kansa oli sitä mieltä, että Marsalkka Rommel onnistuu taas kääntämään tilanteen edukseen kuten aikaisemminkin, vaikka tilanne siinä vaiheessa oli itse asiassa toivoton

Rommel'in joukkojen kannalta. Näin ollen Rommel'in sankaristatuksesta oli tullut saksalaisen propagandan kannalta negatiivinen asia.

Entä tämän jälkeen? Uskon, että tästä aiheesta voisi vielä jatkaa tutkimusta. Pari omassa tutkimuksessani esiin nostamaa teemaa tarjoaisivat mahdollisuuden lisätutkimukselle. Yksi tällainen teema olisi tarkastella laajemmin Wehrmachtin popularisointiprojektia ja vertailla Rommelia muihin tämän projektin sankareihin. Toinen tällainen teema olisi syventyminen historiallisten vertailukohtien vaikutukseen Rommelmyytin synnyssä sekä Wehrmachtin sankariprojektissa yleensä. Kolmas kiinnostava tutkimusteema olisi myös liittoutuneiden luoma Rommelmyytti, esimerkiksi amerikkalaisten yritys omia kunnia Rommelin sankaruudesta itselleen, josta tässä tutkimuksessani olen maininnutkin. Vaikka Rommelista onkin kirjoitettu paljon, niin uskon, että uudelle tutkimukselle on vielä tilaa.

4. Liitteet

4.1 Erwin Rommel kronologia

15.11.1891. Syntyy Heidenheimissa keskiluokkaiseen perheeseen.

1910. Liittyy kuudenteen Würtembergiläiseen jalkaväkirykmenttiin Weingartenissa

1911. Upseerikouluun Danzigiin

1912. Ylennys luutnantiksi

1914- marraskuu 1917. Osallistuminen ensimmäiseen maailmansotaan. Rommel saa toistuvasti tunnustusta urheudestaan. Näihin tunnustuksiin kuuluu ”Pour le Merite” kunniamerkki. Ylennys kapteeniksi

- 1916** Naimisiin Lucie-Marie Mollinin kanssa.
- 1918.** Paluu vanhaan rykmenttiin Weingarteniin.
- 1919** Friedrichshafeniin sisäisestä turvallisuudesta vastaavan rykmentin komentoon.
- 1928.** Poika Manfred syntyy
- 1929.** Opettajaksi jalkaväkikouluun Dresdeniin. Myöhemmin Rommel julkaisi Dresdenin aikaisista luennoistaan jalkaväkitaktiikan käsikirjan *Infanterie greift an* (Jalkaväki hyökkää)
- 1933.** Ylennys majuriksi.
- 1934.** Rommel tapaa Hitlerin ensimmäisen kerran.
- 1935.** Ylennys everstiluutnantiksi. Opettajaksi Potsdamin sotilasakatemi-
aan.
- 1937.** Rommelin kirja *Infanterie greift an* julkaistaan. Sitä myydään vuo-
teen 1945 mennessä 400 000 kappaletta.
- 1938.** Sotilasakatemian komentajaksi Wiener Neustadtiin.
- 1939.** Ylennys kenraalimajuriksi. Hitlerin päämajan komendantiksi.
- 1940.** Nimitys 7. panssaridivisioonan komentajaksi. Osallistui divisioo-
nansa kanssa Ranskan sotaretkeen. Rommelin divisioona eteni hyökkä-
yksen neljänä ensimmäisenä päivänä 320 kilometriä ja mursi ensimmäi-
senä saksalaisdivisioonana Maginot-linjan. Divisioona sai tästä johtuen
lempinimen ”aavedivisioona”. Tämän menestyksen johdosta Rommelille
myönnettiin ensimmäisenä divisioonatason komentajana rautaristin ritari-
risti.
- 1941.** Ylennys kenraaliluutnantiksi. Helmikuussa 1941 Rommel nimitet-
tiin Libyaan lähetettävän saksalaisen avustusosaston komentajaksi. 31.3-
15.4. Rommelin ensimmäinen hyökkäys.
15.-17.6. Brittien suurhyökkäys operaatio Battleaxe . Päättyi Rommelin
voittoon.
18.11. Brittijoukkojen suurhyökkäys operaatio Crusader.
31.12 Rommel aloittaa perääntymisen.
- 1942.** 17.1. brittijoukkojen eteneminen pysähtyy.
21.1. Rommelin vastahyökkäys alkaa. Rommel ylennetään kenraalieves-
tiksi.
26.5 Rommel aloittaa kesähyökkäyksen tavoitteenaan Tobrukkin valtaus.

21.6. Tobruk antautuu.

22.6. Hitler ylentää Rommelin sotamarsalkaksi.

22.6-30.6. Eteneminen El-Alamein-linjalle.

1.-3.7. Ensimmäinen El Alameinin taistelu.

30.8.- 2.9. Alame el Halfan taistelu. Rommelin viimeinen hyökkäys El Alamein-linjaa vastaa. Rommelin joukot eivät onnistu murtamaan brittien puolustusta.

23.9.- 24.10. Rommel lomalla Saksassa.

2.11. Brittien suurhyökkäys El Alameinissa alkaa.

4.11. Rommel aloittaa perääntymisen.

1943. 9.3 Rommel poistuu Afrikasta.

5.11. Rommel nimitetään johtamaan Britannian vastaisen rannikon linnoituslaitteiden, ”Atlantin vallin” linnoitustöitä.

1944. 1.1. Nimitetään armeijaryhmä B:n komentajaksi. Vastuualueensa sektori Hollannista Bordeauxiin.

Helmikuussa Rommelin ystävä Stuttgartin pormestari Karl Strölin kertoo hänelle Hitlerin vastaisesta salaliitosta. Vieläkään ei ole täysin selvää mitä Rommel tästä salaliitosta tiesi ja missä määrin hän oli siinä mukana. Uudemman tutkimuksen mukaan Rommel tiesi salaliitosta hyvin vähän ja oli Hitlerille uskollinen loppuun saakka.

6.6. Liittoutuneiden maihinnousu Normandiaan alkaa.

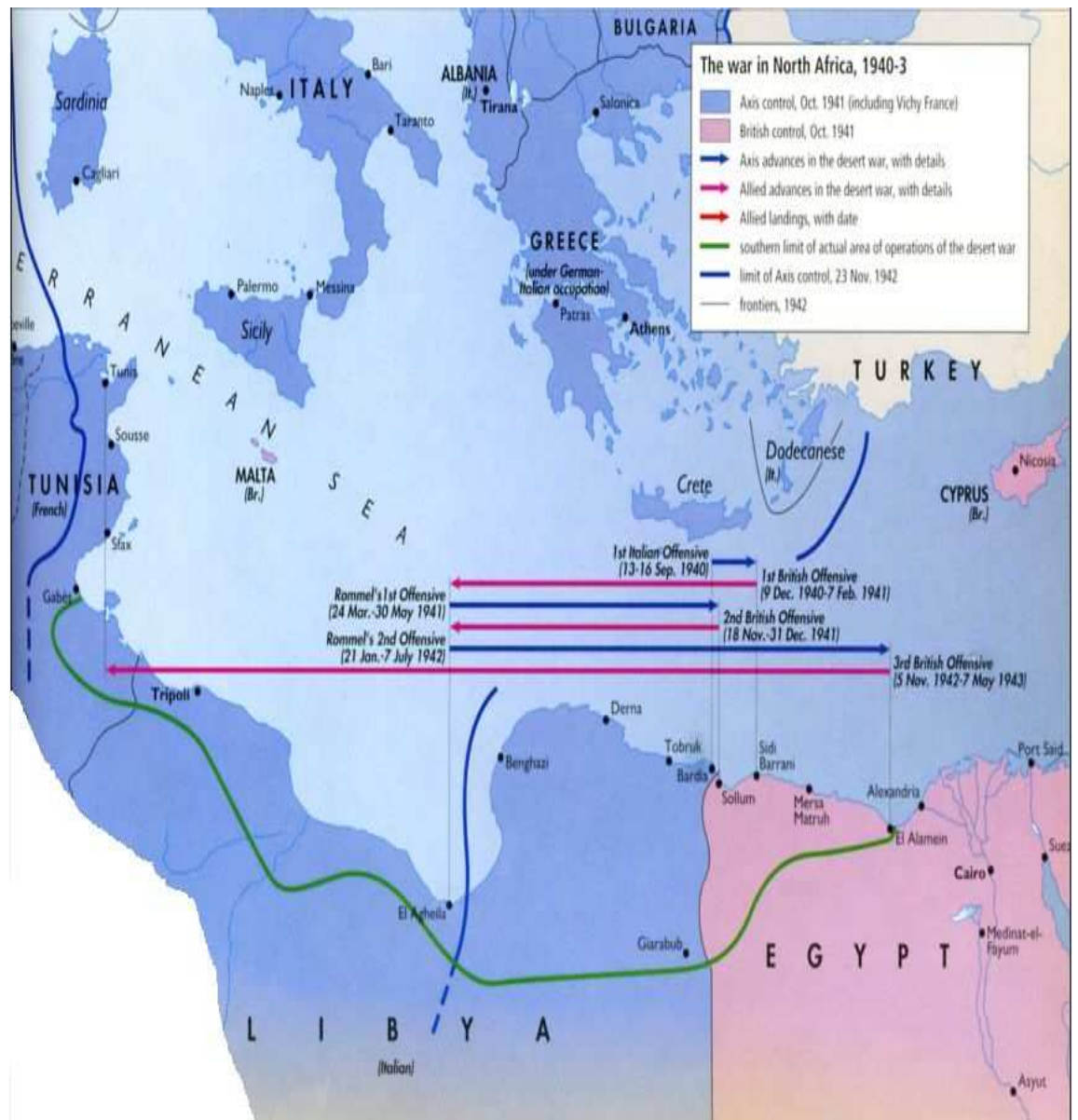
17.7. Brittiläinen hävittäjä Hyökkää Rommelin auton kimppuun. Rommel itse haavoittuu vakavasti ja joutuu sairaalahoitoon.

20.7. Salaliittolaisten yritys murhata Hitler epäonnistuu.

14.10. Rommelille ilmoitetaan, että häntä syytetään osallisuudesta Hitlerin vastaisen salaliittoon. Hänen annetaan valita: Joko itsemurha myrky-ampullilla ja valtion hautajaiset tai joutuminen kansantuomioistuimen eteen ja teloitus. Suojellakseen perhettään jälkimmäisen vaihtoehdon tuomilta vaikeuksilta Rommel valitsee itsemurhan.

18.10. Rommelin hautajaiset Ulmissa. Hitler määrää päivän kansalliseksi surupäiväksi. Uutisoinnissa selitetään, että Rommel kuoli heinäkuunil-mahyökkäyksessä saamiinsa haavoihin.

4.2 Pohjois-Afrikan sotänäyttämön kartta

5. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Painetut alkuperäislähteet

Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Teil I, Aufzeichnungen 1923-1941.

Band 9 Dezember 1940- Juli 1941. Bearbeitet von Elke Fröhlich. München 1998.

Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Teil II, Diktate 1941-1945.

- Band 1 Juli- September 1941. Bearbeitet von Elke Fröhlich. München 1996.
- Band 2 Oktober- Dezember 1941. Bearbeitet von Elke Fröhlich. München 1996.
- Band 3 Januar- März 1942. Bearbeitet von Elke Fröhlich. München 1994.
- Band 4 April- Juni 1942. Bearbeitet von Elke Fröhlich. München 1995.
- Band 5 Juli- September 1942. Bearbeitet von Angela Stüber. München 1995.
- Band 6 Oktober- Dezember 1942. Bearbeitet von Hartmut Mehringer. München 1996.

Kriegstagebücher von Franz Halder.

- Teil 2 Von der geplanten Landung in England bis zum Beginn des Ostfeldzuges (1.7.1940 - 21.6.1941) / Bearbeitet von Hans-Adolf Jacobsen. Stuttgart 1963.

Kriegspropaganda 1939-1941. Geheime Minister-Konferenzen im Reichspropagandaministerium. Herausgegeben von Willi A Boelcke. Stuttgart 1966.

Wollt ihr den totalen Krieg?

- Die Geheimen Goebbels-Konferenzen 1939-1945.
Herausgegeben von Willi A Boelcke. München 1969.

Kirjallisuus:

- **Barnett, Corelli.** The Desert Generals. London 1999.
- **Bramsted, Ernest K.** Goebbels and National Socialist Propaganda 1925-1945. Michigan State University Press 1965.
- **Churchill, Winston.** Sotakronikka. Valikoima Englannin pääministerin puheita sotavuosilta 1939-43. Porvoo 1946.
- **Fest, Joachim E.** The Face of the Third Reich. Portraits of the nazi leadership. New York 1999.
- **Fraenkel, Heinrich & Manvel, Roger.** Goebbels, Hitlerin mainosmies. Helsinki 1960.
- **Fraser, David.** Knights Cross, A life of field marshal Erwin Rommel. New York 1993.
- **Gilbert, Martin.** Winston S. Churchill. Vol. 7: Road to victory: 1941-1945. London 1986.
- **Hildebrand, Klaus.** Das Dritte Reich. München 1980.
- **Irving, David.** Rommel. Helsinki 1979.
- **Irving, David.** Goebbels. Mastermind of the Third Reich. London 1996. Luettavissa internetissä osoitteessa: <http://digital.library.upenn.edu/books/>
- **Kesselring, Albert.** Soldat bis zum letzten Tag. Bonn 1953.
- **Luck, Hans von.** Panzer commander. The memoirs of colonel Hans von Luck. New York 1989.
- **Picker, Henry.** Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier 1941-1942. Stuttgart 1963
- **Remy, Maurice, Philip.** Mythos Rommel. München 2002.
- **Reuth, Ralph, Georg.** Goebbels
- **Reuth, Ralph, Georg.** Rommel. Das Ende einer Legende. München 2004.
- **Rommel, Erwin.** The Rommel papers. Edited by B.H.Liddel-Hart. New York 2000.
- **Schmidt, Heinz, Werner.** With Rommel in the desert. London 1998.
- **Speer, Albert.** Diktaattorin työkaluna. Helsinki 1969.
- **Spick, Mike.** Luftwaffen hävittäjä-ässä. Helsinki 1999.
- **Young, Desmond.** Rommel. Helsinki 1950.

- **Wecter, Dixon.** The hero in America. A chronicle of hero-worship. New York 1972.

Hakuteokset:

- Encyclopedia Mythica <http://www.pantheon.org/>. Viitattu 24.1.2004.
- The Times Atlas of the 20th century. London 1996.
- WSOY WEB-Facta. <http://www.webfacta.com/index.asp>. Viitattu 24.1.1.2004.

Internet lähteet:

- Aces of the Luftwaffe. <http://www.luftwaffe.cz/>
- The Deutsches Afrikakorps online archive. <http://cosmos.oninetspeed.pt/dak/dak/>. Viitattu 26.1.2004.
- Feldgrau.com. The German Armed Forces 1919- 1945. <http://www.feldgrau.com/>. Viitattu 26.1.2004.
- The German propaganda archive. <http://www.calvin.edu/academic/cas/gpa/>. Viitattu 20.4.2005
- Uboat.net. The u-boat war 1939-1945. <http://www.uboat.net/>

Sanomalehdet:

- New York Times 1942. Historical New York Times. <http://proquest.umi.com/pqdweb?RQT=306&JSEnabled=1&TS=938074569&DBId=6861>. Viitattu 25.1.2004.